

Vipavski glas

št. 54

letnik XV

oktober. 2000

Človek, ki je izgubil svoje srce

Odlomek iz nekega dnevnika:

»Nekoč je bil človek, zelo srčen, ki je vse, kar je delal, delal z vsem svojim srcem. Bil je zelo priljubljen pri ljudeh, ker jim je veliko dal. Zato so ga pogosto prosili, da pride k njim, jim kaj pove in jim nakloni svojo pozornost. Ni imel samo veliko in široko srce, ampak tudi mnogo znanja in mnoge sposobnosti in spretnosti, ki so mu prišle še kako prav. Pri ljudeh je užival vedno več ugleda.

Toda sčasoma se je zgodilo nekaj, česar ni želel: Toliko ljudi je prišlo k njemu, in vsi so nekaj hoteli, tako da je bil s srcem vedno manj pri svojih opravilih. Nazadnje je lahko samo še odprl predal in dal ljudem tisto, za kar so ga prosili. Nikoli ni rekel 'ne', kajti bal se je, da bi jih razočaral.

Še nekaj drugega se je zgodilo: Pridobil si je ugled in priznanje, ki se jima ni hotel odpovedati. Zato je vedno rekel 'da', in je dajal, kar je le mogel dati - ves dan. Deloval je odlično - toda ali ljudje to zares hočejo? Ponoči je napolnil predale, ki jih je podnevi izpraznil, in to je delal noč in dan, tako da ljudje nikoli niso mogli reči, da nima več kaj dati, kajti predali so bilo vedno polni. Zelo redko se je človeku pojavilo grenko vprašanje: Ali je to še to, kar ljudje od mene hočejo? Kje je moje srce?

Ljudje mu niso rekli, da so dobili nekaj brez srca. Delali so se, kot da so zadovoljni z vsem, kar jim je dal - s srcem ali brez njega.

Tedaj se je prebudil ta, z mnogimi priznanji odlikovani človek. Sesul se je vase, postal čisto majhen, žalosten in začel jokati: Izgubil sem srce, opustil sem svojo notranjost, zaradi zunanosti. Hotel sem biti velik in nikoli razočarati ljudi z ne. Sedaj pa sem najmanjši, kajti izgubil sem svoje srce. Izgubil sem ga, ko sem predale vedno znova polnil in pustil, da so jih praznili tisti, ki so hoteli vse mogoče od mene, ki niso vprašali, ali je tu človek, ki ima srce, ki greje, ki je nežno in ljubi.

Tako je človek čepel v kotu in žaloval za izgubljenim srcem. Premišljeval je, kje ga je izgubil. V solzah se je spomnil: Nikoli si ni vzel časa, da bi se odpočil, da bi se njegovo srce lahko vedno znova napolnilo z življenjem in ljubeznijo. Pozabil je poslušati svoje srce in mu dati, kar je tako zelo potrebovalo, da bi lahko ostalo zares živo.

Naslovnica:

Evgen Mayer, agronom, sadjar in vinogradnik, na Rafutu okrog leta 1965

VERGERIJ V KOČIJI, TRUBAR PA NA OSLIČKU PO GORIŠKI GROFIJI

Slike iz goriške preteklosti

Sredi marca leta 1558 je znani Trubarjev sodelavec, nekdanji koprski škof Peter Pavel Vergerij (1498 -1565), prišel prek Beljaka in Pontebe v beneško Furlanijo. Po dolгих letih se je hotel sestati s svojimi koprskimi sorodniki. V Koper, ki je bil pod beneško oblastjo in kjer je bil dobro znan, se ni upal. Zato je svoje sorodnike povabil, da se sestanejo blizu Devina. Ko je potoval skozi Furlanijo, se je ustavil v Tricesimu, Manzanu in Marianu, vendar nikjer ni izdal svojega pravega imena. Potoval je kot velik gospod, imel je osem spremljevalcev in se je sam vozil v razkošni kočiji, v katero je bilo vpreženih šest konj. Če so ga vprašali, kdo je, se je izdajal za poslanca češkega kralja Maksimilijana, ki je bil sin cesarja Ferdinanda I.

V drugi polovici marca se je srečal s svojimi številnimi sorodniki v vasici Sv. Ivan pri Devinu. V hiši, kjer se je nastanil, je sprejel tudi nekaj plemičev iz Trsta, "Gurizze" in Ljubljane. Vsem je delil protestantske knjige, ki jih je bil pripeljal s seboj.

Po snidenju s sorodniki se je 25. marca odpravil na Nemško prek Goriške grofije in Ljubljane. Fulvio Tomizza v svoji knjigi o Vergeriju "Zlo prihaja s severa" poroča, da je Vergerij na tej poti vozil s seboj poleg italijanskih protestantskih tudi dve slovenski knjigi, in sicer Trubarjev "Abecednik" in "Eno Molitov tih kerszhenikou", ki je izšla v Tubingenu leta 1555 in bila Trubarjev prevod Vergerijeve knjige iz leta 1549. Slovenski zgodovinar Josip Gruden pa o tem Vergerijevem potovanju pravi: "S seboj je imel bale protestantskih knjig in jih brezplačno delil vsakomur, ki jih je hotel imeti... Zdaj je Vergerij razvijal svoje delovanje po raznih goriških mestih in vaseh. Ker so mu bile cerkve zaprte, se je nastanil v gostilnah, kjer je skušal vplivati na ljudi z osebnim pogovorom in razdeljevanjem protestantskih knjig... 19. aprila se je vrnil v Tubingen in podal (Wurttemberškemu) vojvodu Krištofu poročilo o uspehih svojega potovanja."

Na žalost niso znani kaki pisni viri, ki bi govorili o uspehu Vergerijeve agitacije za novo vero na Goriškem. Vendar njegov obisk ni mogel ostati brez vseh odmevov. Vsaj to je gotovo, da so na Goriškem ostale nekatere slovenske protestantske knjige in da so ljudje le začeli razmišljati, kaj protestantizem sploh pomeni.

*

Velik dogodek za Gorico, ki je bila sedež Goriške grofije, je bilo propagandno potovanje Primoža Trubarja, ljubljanskega superintendanta, glavarja kranjskih protestantov. Na Goriško je prišel konec oktobra ali v začetku novembra 1563, skoraj šest let po Vergerijevem obisku. V Gorico je Trubarja povabil goriški deželni glavar Jurij Thurn. V mesto ob Soči pa ni došel v razkošni kočiji, temveč na osličku, zato naj nas ne preseneča, če s seboj ni prinesel kupa knjig, kakor je to storil Vergerij. Thurn gotovo ni ravnal brez vednosti drugih članov deželnega zbora, kar kaže, da so mnogi plemiči in meščani že prestopili na protestantsko stran.

Ko je prišel v Gorico, je prosil goriške duhovnike, da bi mu dovolili pridigati v cerkvi. Ti pa ga v cerkev niso pustili. Zato je svojo prižnico postavil kar na balkonu hiše pl. Hanibala Ecka na koncu Raštela proti trgu, na katerem stoji sedaj stolnica.

O tem piše sam Trubar v pismu Ungnadu: "Tu sem pridigal štirinajst dni zapovrstjo nemško, slovensko in laško, delil sem obhajilo (pod obema podobama, o.p.) ob pridigi v vseh treh jezikih in krstil sina gospodu Hanibalu Ecku, zaradi česar so duhovniki in menihi kar noreli." Pridigal pa je tudi v gradu Thurnov v Rubijah blizu izliva Vipave v Sočo.

Trubar je bil pri oceni svojega dela prej skromen kot pa hvalisav. Če je sam zapisal, da je v Gorici pridigal štirinajst dni zapovrstjo, potem upravičeno domnevamo, da so njegove pridige prišli poslušat ne le plemiči, temveč tudi meščani in kmetje in da so njegove besede še dolgo odmevale v srcih goriških ljudi - Slovencev, Italijanov in Nemcev.

Sredi novembra se je Trubar napotil skozi Vipavsko dolino proti Ljubljani. Na poti se je ustavil v Vipavskem Križu, mestecu in trdnjavi zahodno od Ajdovščine. Križ je bil v posesti grofov Thurnov. Ti so imeli v mestu svojega oskrbnika, ki je bil pristaš nove vere. Možno je, da je bil prav na dan Trubarjevega prihoda v Križu kak cerkveni shod, sicer se v mestu ne bi zbrala "vsa Vipavska dolina". Verjetno pa je tudi, da Trubarjev prihod ni bil nepričakovan. Trubar je bržkone ta obisk vnaprej načrtoval in o tem obvestil vodilne kriške protestante. Ti pa so poskrbeli, da je "vsa Vipavska dolina" zvedela, da bo v Križu pridigal sam poglavar kranjske cerkve - Primož Trubar.

O tem obisku je Trubar pozneje poročal Ungnadu: "In ko sem jahal nazaj na svojem osličku, sem v Križu pridigal neko nedeljo v cerkvi: zbrala se je vsa Vipavska dolina in mnogo duhovnikov. Nihče ni ugovarjal, celo duhovnikom je bila pridiga všeč."

Podatek, da je Trubar v Križu pridigal v cerkvi in da so prišli poslušat njegovo pridigo tudi mnogi duhovniki, kaže, da se je v zgornji Vipavski dolini mnogo ljudi nagibalo k novi veri in da so bili njeni tihi pristaši tudi prenekateri katoliški duhovniki.

Vergerij in Trubar sta na Goriškem posejala plodno seme nove vere, ki je bolj spoštovala ljudski jezik in kulturo. Na žalost pa je to seme po nekaj desetletjih cerkvena in posvetna oblast s silo zamorila.

Jožko Humar

Primorska srečanja; št. 189/97

Ilustriral: Miloš Marc

VIPAVA IN VIPAVCI V OGLEDALU BLEIWEISOVIH NOVIC

13. nadaljevanje

V letu 1869 smo. Doslej so Novice iz Vipave in sploh z Vipavskega dosti pisale o "vinoreji", tokrat pa so pozornost posvetile tudi drugi gospodarski panogi, "sviloreji", ki so jo takrat precej pospeševali. Takole poroča anonimni pisec 16. junija 1869 v listu 24, stran 192:

Iz vipavske doline 4. junija. - Ako bi bil Gorenec ali Dolenec te dni v Vipavo prišel, gledal in čudil bi se bil, zakaj ljudje rjuho za rjuho, voz za vozom zelenih vej domú nosijo in vozijo. To so murbove¹⁾ veje. Vipavci so si namreč letos veliko svilnih črvičev²⁾ pripravili.

Kako se bodo sponesli³⁾, to se še gotovo ne ve, ker se ravno zdaj imajo zapresti. O svojem času izid "Novicam" poročim. Murbovo perje⁴⁾ bilo je silno drago. Od takih murb, kakor so na vrtu kmetijske družbe v Ljubljani, se je perje po 2 do 3 gold. prodajalo, kakor je bilo bolje in slabše perje. Nekteri, ki niso sami sviloprejk redili, so 30 do 80 gold. samo za perje skupili. Gospodarje se že pripravljajo, da bodo spomladi veliko murb nasejali in nasadili; učenci nedeljskih šol pa pridno murbovo seme nabirajo, da ga bodo spomlad sejali. Res! zaslužijo pohvalo. Vi pa, učitelji slovenski! zdaj je čas mladino spodbujati in vnemati za koristno svilorejo⁵⁾, in učence, posebno iz nedeljskih šol, učiti, kako naj murbovo seme nabirajo, do spomladi hranijo in ob svojem času po vašem vodilu sejejo. Delajte, ministra uka in kmetijstva vas bota vesela, domovina pa gotovo tudi veliko hvalo vedla.

O isti temi je bil spet govor že v naslednjem, 25. listu 23. junija, na strani 196, in sicer o "svilorejni letini" in ceni kokonov, a podrobnosti iz njega danes niso več tako zanimive.

V 3. listu z dne 19. januarja 1870 so Novice zadovoljno razglašale, kako naglo se po zaslugi vipavskega grofa Lanthierija in županov vipavske doline ustanavlja deželna vinarska in sadjarska šola na Slapu pri Vipavi:

Vipava 13. jan. (Vinorejska šola in sadjereja.)
Radostnega srca smo v predzadnjih "Novicah" brali*, da je grof Lanthieri vipavski svojo grajščino z obilnimi nogradi na Slapu, pol ure od Vipave, brezplačno za vinorejsko šolo blagovolil ponuditi. Ker pa vsakdo ve, da samo poslopje z vinogradi še ni šola, smo mislili, da vinorejska in sadjerejna šola ne bode še tako kmalu belega dne zagledala. Toda človek misli, umni župani pa obrnejo. 13. dan t.m. so zbrani župani skoraj enoglasno sklenili, da jih je volja to šolo z denarnimi močmi podpirati, kajti korist take šole je očitna. Po tem takem je vinorejska šola skoro že gotova, od ktere Vipavci mnogo koristi in zelo zaželeno povzdigo domačega vina pričakujemo. Kdor za ljudsko omiko in po njej za blagostan domači v eni ali drugi

reči skrbi, ta je časti vreden, zatorej: slava županom vipavske doline! - V lanskim "Novicah" je A. Z. korist sadjereje živo priporočal; med drugim je tudi Vipavec k sadjereji vnemati skušal. Hvala mu! Imanovani spis je pa vendar tudi govoril kakor da bi v Vipavi še nobene sadjerejne šole ne bilo in kakor da bi sadjereja nam neznana bila. To pa ni tako. Že preteklo zimo je gori imanovani grof Lanthieri tisoče doma iz pešek izrejenih jabelk in hrušek požlahljal in v lepi izgled vsej dolini v sadjerejno šolo posadil. Med drugimi zasluži tudi g. Dragotin Dolenec, tukajšnji krčmar, očitno pohvalo; tudi on ima več sto cepljenih hrušek in jabelk v svoji drevesnici, iz ktere jih je preteklo spomlad veliko prodal in jih še veliko več na novo pocepil. Iz tega se razvidi, da Vipavci korist sadjereje spoznamo in da se bo v malo letih povzdignila, ako je star pregovor resničen: "izgledi vlečejo!"

Naj ob tem pripomnimo, da o tej šoli še danes priča spominska plošča na Gradu, Slap št. 57. Takole se glasi:

Visokorodni gospod

KARL GROF LANTHIERI

poklonilje ta grad in pripadajoča zemljišča brezplačno kranjski deželi za deželno vinarsko in sadjarsko šolo. Dne 18. septembra 1873. leta se je šola otvorila, a dne 30. septembra 1886 po trinajstletnem plodonosnem delovanju zatvorila vsled preselitve na Dolenjsko.

V znamenje hvaležnosti

KRANJSKA DEŽELA.

Vipavci so bili takrat kremeniti Slovenci in so se radi potegnili za pravice slovenskega jezika. Naslednji prispevek iz lista 16 z dne 20. aprila 1870 kaže, kako so se znali braniti uradovne nemščine s pravo kmečko trmo:

Iz Vipavske okolice 17. apr. V. (C. k. deželnemu predsedstvu na znanje.) Častiti čitatelji "Novic" so menda že do grla siti dopisov večnih pritožb zarad nespolnovanja glasovitega §. 19., za ktereja je nekterim uradnikom tako malo mar kakor za lanski sneg. Vendar ne bode odveč, da jim še eno "storijco" zapišem od naše vipavske

davkarije. Pretekli teden prinese rdeč "cuštelar"⁶⁾ listeč nekemu vaščanu, se ve da v njemu nerazumljivem jeziku. Ko mu ga izročiti hoče, pogleda ga mož; ko pa vidi, da so nemške kljuke, kar brž mu odgovori, da ne sprejme lista, ker ne razume, kaj da je zapisano v njem, drugim pa, da ne nese lista prebirat, ker bi moral za to še plačevati. Hitro "cuštelar" na to zarenči: "ha, moraš!" Ker pa le ni hotel vzeti lista, pokliče dva moža, misle si, da bo šlo, in reče mu, da bo moral pot, če še enkrat zato pride, sam plačati in še več drugih stroškov. Al zastonj. Ko "cuštelar" vidi, da njegove besede pri kmetu so bob v steno in da na vse njegovo režanje in žuganje le smeja odgovarja, da se vseh naštetih stroškov nič ne boji ter da ne sprejme nemškega lista, gre srdit v štacuno, kupi za krajcar žeblicev ter pricopota nazaj z možmi. Zdajci praša še enkrat pohlevno: "ne vzamete?" Ko vidi, da kmet ostane gluha za vse njegovo besedovanje, se obrne in - pok! na vrata pripije list. "Tako je meni 'zašafano' - bomo že videli, ali bote prebrali ali ne!" Tako zagode in odide. - Naj bere to

resnično dogodbo sl. deželno predsedstvo in samo sodi, kako se godi §. 19. v vipavskih uradnih posebnostih v davkariji! - Ako se, česar se za gotovo nadjamo, napravi pri nas tabor, povzdigniti moramo glas za to, kar nam je po postavi zagotovljeno; sicer pa naj ravna vsak tako, kakor je storil naš pošteni mož, in vžugali bomo s stanovitnostjo, ako ne damo v kozji rog vgnati svojih narodnih pravic!

Izbral in uredil Božidar Premrl

Opombe:

1. murbov - murvov
2. svilni črvič - sviloprepka
3. sponesti se - obnesti se
4. perje - listje
5. sviloreja - svilogojstvo
6. cuštelar - dostavljavec (iz nem. Zusteller - dostavljavec)
7. zašafano - zaukazano (iz nem. schaffen = ukazati, zapovedati)

* V resnici je pisalo v takrat prepredzadnjem listu Novic (list 52, 29. decembra 1869, stran 427) v nadaljevanju in koncu poročila o velikem zboru družbe kmetijske kranjske, da je grof Lanthieri iz Vipave ponudil »građ na Slapem in in nekoliko oralov zemlje v napravo učilnice za vinstvo.« Pripisano je bilo samo še to, da je bila ponudba na predlog deželnega glavarja sprejeta z očitnim izrazom hvaležnosti in da je bil odboru dan nalog, naj to zadevo do konca dožene.

KAPELICE IN ZNAMENJA V NAŠEM OKOLJU

5. del

C. Znamenja različnih oblik

Med znamenja različnih oblik prištevamo vsa znamenja, ki jih ne moremo preprosto razvrstiti med kamnita ali zidana znamenja. To so predvsem hišna znamenja: hišne niše s svetniškimi kipi ali podobami, podobe, slikane na omet, razpela. Običajno so ta znamenja postavljena na zunanji steni hiše ali so del hišne ograje. Nekaj jih stoji tudi samostojno. Običajno so to manjša znamenja, postavljena za različne namene. Pomembno pa je, da so znamenja vidna navzven – ne samo lastniku hiše, pač pa tudi mimoidočim.

1. Znamenje Marija z Detetom v Lavrinovi ulici

Je hišno znamenje z nišo. Polkrožno zaključena niša je vzidana v prvem nadstropju nad balkonom. Niša je podobne velikosti kot ostala okna hiše – višina 90 cm, širina 60 cm. Poudarjen je okvir niše. V njej je kamnit kip Marije z Detetom. Kip Marije je visok približno 70 cm in širok 40 cm. Letnica nastanka kipa in namen nista znana. Način izdelave kipa kaže na to, da je to znamenje eno starejših v Vipavi. Sama niša je bila večkrat prebarvana. Vidni so ostanki več plasti barve. Tudi kip je bil pobarvan. Na kipu je barva tudi veliko bolj ohranjena kot na zidovih niše. Zanimiv je način, kako Marija drži Jezuščka – tako mamice prenašajo otroke. Pogosteje je Marija upodobljena sede in ima Dete v naročju. Dete drži v naročju vladarsko žezlo. Ker je to pobarvano v zeleno, bolj spominja na kakšno rožo. Po ustnem izročilu je hiša stara okrog 400 let.³³ Letnica na portalu pa je 1882. Verjetno so

tega leta hišo prenavljali. Kaže pa (način izdelave), da je kip tudi starejši, kot je letnica na hiši in je njegova starost ocenjena podobno kot govori ustno izročilo za hišo.³⁴ Hiša je bila last Nadliščkovih - potomcev ni več. Leta 1928 jo je kupil mesar Jernej Česen, ki je imel v Hrovatinovi hiši mesnico.³³ Sedaj je last gospe Brune Česen, ki skrbi tudi za znamenje.

Znamenje Marija z Detetom v Lavrinovi ulici

Dete v Marijinem naročju drži v rokah vladarsko žezlo

2. Znamenje sv. Florijana v Lavrinovi ulici

Je hišno znamenje z nišo, vzdano na pročelju v prvem nadstropju hiše. Je podobne velikosti kot sosednja okna. Podobno kot pri oknih je tudi tu izdelan kamnit okvir niše. Za razliko od oken je niša na vrhu polkrožno oblikovana in zaključena s sklepnim kamnom. V niši je kip

Znamenje sv. Florjana v niši Hrovatinove hiše v Lavrinovi ulici

Sv. Florjan v niši Hrovatinove hiše v Lavrinovi ulici

sv. Florijana. Kip je kamnit in visok približno en meter. Na vrhu niše je na sklepnem kamnu letnica 1723. Ali je to leto postavitve kipa, ni znano, kakor tudi ne njegov namen.

Hiša je bila prej last Lavrinovih. Kupila jo je družina Hrovatin, ki jo ima v lasti še danes. Leta 1923 so prenavljali in dogradili hišo - opremili lokal, mesnico, zgradili dvorano... Obnovitvena dela je izvajal zidarski mojster iz Renč, kjer je bila zidarska šola. Kip je bil prej v niši nad vhodom v zdajšnji lokal, prej vhod v Lavrinovo hišo. Ob prenovi so nišo namestili nad vhod v stanovanjski del hiše na isti višini kot prej. Premestitev kipa je izvajal Gregor Nadlišček iz Vipave.

Na predvečer sv. Florjana je bil običaj, da so fantje, ki so dobili dekle iz Hrovatinove hiše, okrasili kip s cvetjem.³⁵

3. Znamenje sv. Florijana v ulici Ivana Ščeka

Znamenja niso nastajala samo nekdanj. Tudi danes se najde kakšno prav novo. Tudi naš vsakdanjik oblikujejo podobni dogodki kot nekoč, zaradi katerih so ljudje postavljali znamenja. Morda so danes zunanje okoliščine dogodkov nekoliko drugačne ali podoba dogodkov nekoliko drugačna, v svojem bistvu pa se srečujemo s podobnimi temeljnimi vprašanji, kot so se naši predniki.

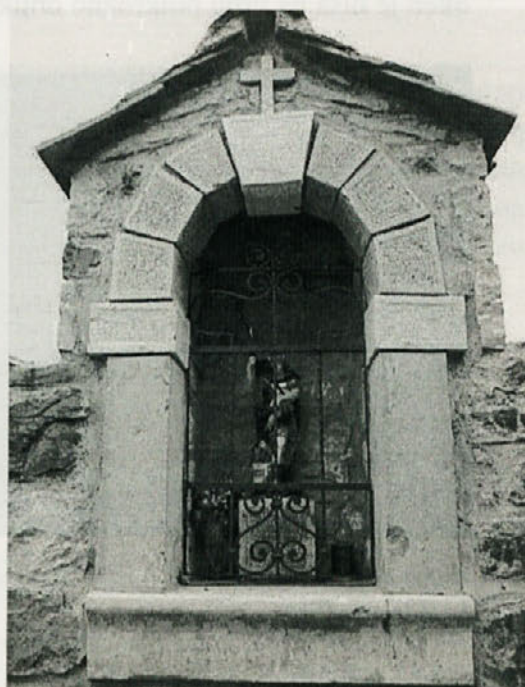
Tako kot so se nekoč, tako se tudi danes najdejo ljudje, ki jih vodi poseben navdih, največkrat neka težko definirana težnja in potreba po vidni uresničitvi lastnega dojemanja sveta in ljudi. Tudi iz nekega notranjega vzgiba (popolnoma razumljivega samo postavljavcu), so ljudje postavljali znamenja. Tako kot so pesniku njegove pesmi viden izraz njegovega notranjega čutenja sveta, tako je postavljeno znamenje osebni odtis postavljavca.

Takšno znamenje je postavil g. Koren s Slapa v ulici Ivana Ščeka v Vipavi, kjer prenavlja kompleks več stavb, ki jih je kupil leta 1993.

Znamenje je bilo postavljeno leta 1999 in predstavlja hišno nišo kot povišan, vrhnji del obnovljenega kamnitega zidu okrog stavbnega kompleksa. Znamenje po svoji zasnovi, umestitvi v prostor in po svoji velikosti že meji na zidana znamenja z nišo. Znamenje je vso iz naravnega kamna. Niša je približno 70 cm široka in 90 cm visoka. Poudarjen je okvir niše, ki je zgoraj polkrožne oblike. Na vrhu se okvir niše zaključuje s kamnitim križcem. Povišan del zidu je na vrhu zaključen z dvokapno strešico, pokrito s kamnitimi ploščami.

Znamenje sv. Florjana v niši kamnitega zidu v ulici Ivana Ščeka, takoj po postavitvi

Sv. Florjan v niši znamenja v ulici Ivana Ščeka

Niša je zaprta s kovanimi vratici. V njej je približno pol metra visok kip sv. Florjana iz umetnega kamna.

Glavni namen postavitve znamenja je obeležje lastni vztrajnosti postavljalca. Pri postavljanju znamenja ga je vodil notranji občutek osebnega zadoščenja in mu predstavlja zmago nad samim seboj, da je dokončal začeto delo. Drugi namen postavitve znamenja je prostorska dopolnitev ulice, da se ulici podeli dušo.

Za znamenje je sam postavljalavec izklesal kamne in ga tudi sam zasnoval. Pri idejni zasnovi mu je pomagal z nasveti umetnik restavrator Janez Krajnc iz Ljubljane. Postavljalvcu je predlagal, da v nišo znamenja postavi kip sv. Florjana. Postavljalavec je bil s predlogom zelo zadovoljen, saj se mu sv. Florjan predstavlja z ene strani kot vojskovodja: moč, vztrajnost (da dokonča začeto delo), z druge strani pa kot zavetnik proti požaru: tisti, ki gasi tudi požare med ljudmi. Umetnik Janez Krajnc je postavljalvcu znamenja obljubil, da bo izdelal tudi kip sv. Florjana, ki še ni narejen. Ta, ki trenutno stoji v niši znamenja, je bil kupljen v katoliški knjigarni Zvonček in nima posebne umetniške vrednosti. Zidarska dela pri znamenju je izvajala skupina zidarjev (naši bivši »južni bratje« s Kosova), ki so prenovili tudi stavbni kompleks.

Postavljalavec znamenja priporoča mimoidočim, naj se ozrejo v lik sv. Florjana, da jim tako kot nekoč našim prednikom, da moči za vsakdanje tegobe.³⁶

Vladimir Anžel

Opombe:

³³ Povedala ga Bruna Česen in g. Ivan Poniž

³⁴ Dokumentacija Vipava, ZNKD Nova Gorica

³⁵ Povedal g. Ivan Poniž

³⁶ Povedal g. Jordan Koren

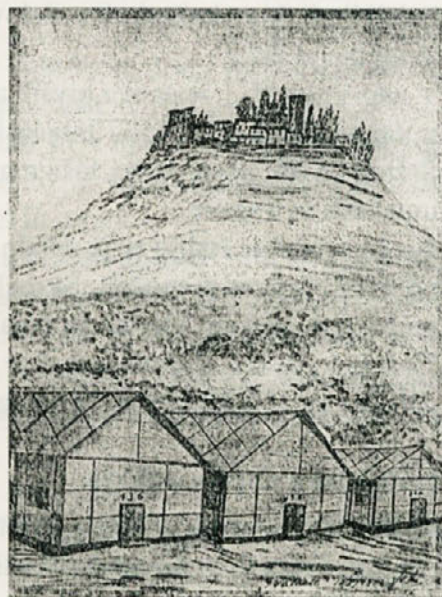
NARODNOOSVOBODILNO GIBANJE V VIPAVI 1941 - 1945

3. del: Leto 1943

Že konec leta 1942, posebno pa v začetku leta 1943, so Italijani mobilizirali moške, rojene leta 1923, 1924, 1925 in 1926 v "battaglione speciale" (posebne, delovne bataljone), da bi jim preprečili sodelovanje v narodnoosvobodilnem gibanju. Italijani so se bali, da se ne bi priključili partizanom tudi starejši moški. Zato so 13. februarja 1943 mobilizirali vse moške, rojene od leta 1901 do 1907, in jih vključili v delovne bataljone. Med temi so bili: Ivan Seljak, Mirko Princes, Avgust Perhavec, Stanko Poniž...

Pokojni Avgust Perhavec je pred leti povedal, da so mobiliziranci opravljali najprej razna dela na Sardiniji. Po kapitulaciji Italije so jih zavezniki odpeljali na Korziko, aprila 1944 pa v Francijo, kjer je bila osnovana slovenska četa in poslana v prekomorsko brigado.

Meseca februarja 1943 je bila pripravljena skupina šestih mladincev in mladink za odhod k partizanom. To so bili: Leon Furlan, Albert Humer - Srečko, Evelina Humer,

Barakarsko naselje v taborišču Frascette, v baraki št. 136 so bile interniranke iz Vipave

Janko Bavčer, Milka Jež in Bogdan Cunta iz Maribora. Ta odhod je organiziral Ivan Bajc - Žane, Jelko Černe in Malikovi s Slapa, kjer bi se skupina morala tudi javiti. Še isto noč so Italijani pobrali fante letnika 1925 in 1926, med njimi tudi omenjene mladince, mladinki pa sta ostali doma in prevzeli kurirsko in obveščevalno delo.

3. marca 1943 so bile aretirane žene: Olga Bajc, Pavla Jirak, Milka Krhne, Boža Poniž, Maruška Premrl in Pavla Vrčon. Obtožene so bile, da podpirajo partizane in bile so odpeljane v neznano. En mesec so bile v zaporu v Trstu, kjer so jih ob mučenju zasliševali. Nato so jih odpeljali v taborišče Fraschette blizu mesta Alatri v južni Italiji.

Pavla Vrčon je dobila od interniranke Joli za spomin sliko barake, kjer so bile nameščene interniranke iz Vipave. V tem taborišču je bila tudi Zora Hrepevnik, ki je bila aretirana na svojem domu na Ostrožnem Brdu. Življenje v taboriščih je zapustilo v ljudeh bridke spomine. Toda ostali so trdni, zvesti slovenski zemlji in slovenskemu jeziku v prepričanju, da bodo dočakali svobodo.

V začetku leta 1943 je nekaj partizanov zapustilo svoje enote (dezertiralo) in ti so Italijanom izdali ljudi, ki so kakorkoli sodelovali s partizanskim gibanjem. Sledila je mobilizacija moških in aretacija žena.

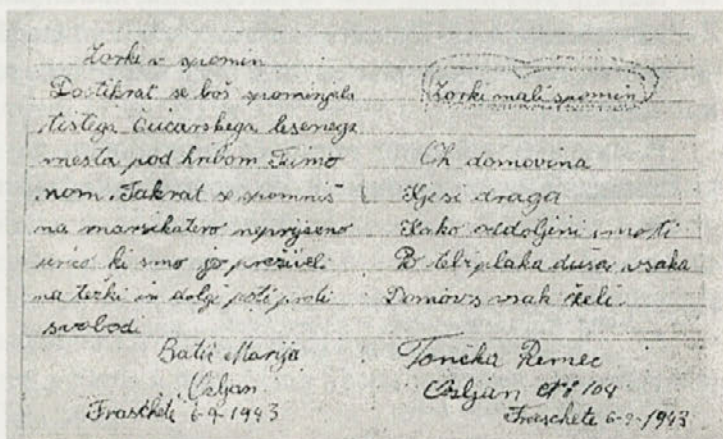
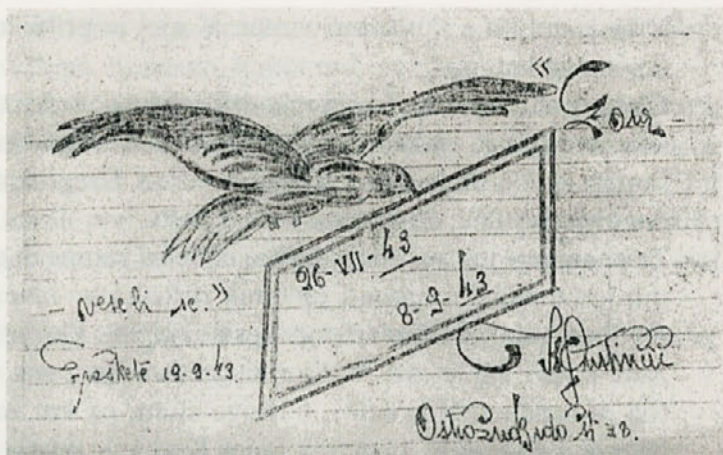
V zapisniku št. 1 sestanka bivših aktivistov OF Vipava z dne 29.1.1975 je podatek, da je bilo v Vipavi vedno okoli 1500 italijanskih vojakov v dveh vojašnicah in 10 karabinjerjev (policajev). Tržani so bili nasprotniki fašizma, razen redkih izjem, ki so se kasneje ob koncu vojne sami umaknili iz Vipave.

Do kapitulacije Italije se je delalo za partizane neorganizirano. Delal je vsak po svoji vesti in po svojih gmotnih močeh. Skrbeli so za obveščanje, koliko vojakov je v vojašnicah. To so izvedeli v pekarni, kjer so za vojake pekli kruh.

Tudi pok. dekan Breitenberger je pomagal partizanom in poučeval slovenski jezik. Za svoje delo je prejel odlikovanje "Zasluge za narod".

Italijanska vojska odhaja

8. septembra 1943 je Italija kapitulirala - prenehala se je vojskovati proti antantnim silam: Angliji, Franciji in Sovjetski zvezi. Za prebivalce Gornje Vipavske doline je bil to srečen dan. "Vsa Primorska je ob kapitulaciji Italije doživela veliko zmagoslavje, bila je začasno osvobojena, enotna in srečna. Za nekaj časa se je otrsela fašistične vladavine, vzpostavila je osvobojeno ozemlje in oblastno strukturo pod vodstvom Osvobodilne fronte." (Lado Ambrožič - Novljan v knjigi: Pol stoletja pozneje).

Spominski listi iz taborišča Fraschette Zore Hrepevnik

Dora Seljak se živo spominja 8. septembra 1943:

"Bilo je ob osmi uri zvečer. Vojaki so pred hotelom v Vipavi pri odprtem oknu poslušali radijska poročila. Ko so slišali poročilo predsednika italijanske vlade Badoglia o kapitulaciji Italije, so nekateri vriskali, drugi pa jokali. Oficirji so ponoči izginili. Tudi vojaki so naslednji dan zapuščali vojašnice in Vipavo. Skozi Vipavo so se umikali tudi italijanski vojaki iz drugih pokrajin Jugoslavije. Zelo mi je ostal v spominu vojak, ki je bil oblečen v belo mornarsko obleko in je bil bos. Vračal se je domov, na Sardinijo."

Prve dni po kapitulaciji Italije so se po cesti Razdrto - Ajdovščina in proti Gorici pomikale cele kolone italijanskih vojakov. Naslednje dni pa so odhajali v majhnih skupinah ali posamezno. Mnogi so se izogibali cest in večjih krajev. Vsi so hoteli čimprej priti iz naših krajev. Nekateri so odhajali tudi v spodnjih hlačah, ker so dali vojaško obleko za kruh in drugo hrano, saj so bili sestradani in že več dni na poti. Odmetavali so orožje, kape in čelade. Otroci so ob cesti pobirali orožje in druge predmete, jih odnesli domov in pozneje so jih starši predali partizanom. Ljudje so uničevali italijanske table in napise ter Mussolinijeve slike. V Podragi so se vaščani vso noč veselili, plesali in peli partizanske pesmi. Prišli so tudi partizani, med katerimi je bil tudi tovariš Aleš Bebler. Štefanija Furlan z Gradišča pri Vipavi se je takole spominjala odhoda italijanskih vojakov:

"Hodili so od hiše do hiše in prosili ljudi za civilno obleko. Tudi k nam je prišel eden in prosil zanj. Rekel je, da je že sit vojne in ubijanje ljudi se mu gnusi. Rad bi že videl svoj rodni kraj Neapelj in svoje domače. Dali smo mu stričevo obleko, ker smo se spomnili, kako je tudi stric iskal obleko pri tujih ljudeh, ko je pobegnil iz italijanske vojske".

Zadnji italijanski vojaki so se iz vojašnic umaknili 11. septembra 1943.

V Vipavi in bližnji okolici so bila vojaška skladišča polna vojaške opreme, ker so morali italijanski vojaki, na zahtevo partizanskega vodstva, oditi brez orožja. Ostala so polna skladišča orožja, vojaške opreme, hrane, zdravil in drugega. Odbor OF je organiziral prevoz hrane, obleke, čevljev, odej in orožja v vinarsko zadrugo, kjer so vse skrili v prazne sode in cisterne. Pozneje so to pošiljali partizanom. Mnogo vojaškega materiala in hrane so prebivalci Vipave in sosednjih vasi vozili tudi domov. O tem je pionirjem nekaj povedala že pred dvajsetimi leti g. Dora Seljak:

"Z drugimi Vipavci sem tudi jaz šla v vojašnico. V skladišču sem najprej zagledala strojnice in drugo orožje. Tudi bomb je bilo veliko. Skladišča so bila polna hrane, obleke, obutve in odej. Nekateri Vipavci so prišli z vozički, drugi pa celo z vozovi iskat razne potrebne in nepotrebne stvari."

Nekateri se spominjajo, da so peljali domov velike zavitke čokolade, drugi mesne konzerve, neka mati je vzela velik kolobar sira, kakršnega do tedaj še ni videla.

Takoj po kapitulaciji Italije je bil v Vipavi imenovan vojaški štab, ki je imel nalogo, da mobilizira moške in jih pošilja na Razdrto, na Hrušico in na Goriško fronto. V vojaškem štabu so bili: dr. Emil Petrič, Mirko Košuta, Ljubo Hrovatin, Stanko Mesesnel in drugi.

Jeseni 1943 so se možje in fantje, ki so bili v italijanski vojski, vračali domov. Vračali so se tudi iz zaporov in taborišč. Mnogi so se pridružili partizanom. Tako se je moč narodnoosvobodilne vojske zelo povečala. Zborni mesto je bilo v Podragi, kjer so formirali Vipavski bataljon, ki je štel sredi septembra 1943 okoli 160 borcev. S kamioni so borce prepeljali na Razdrto. Na Žingarici - 500 m pred Razdrtom, je enota utrdila položaje in pripravila zasedo. Razoroževala je iz postojnske smeri bežeče Italijane.

Po kapitulaciji Italije je po dolgem obdobju fašistične oblasti Vipava dobila slovensko šolo. Prvi slovenski učitelji so bili: Ada Mesesnel, Pavla Lekan in Srečko Perhavec.

"V Hrovatinovi dvorani v Vipavi se je vršilo sredi septembra 1943 masovno zborovanje, na katerem sta govorila partizana Jože Vilfan in Aleš Bebler, ki se je tiste dni vrnil z osvobojenega ozemlja z Dolenjske, kjer je bil instruktor za Slovensko Primorje. Tovariš Bebler je govoril o Proglasu Vrhovnega plenuma OF o priključitvi Slovenskega Primorja k združeni Sloveniji v

demokratični Jugoslaviji. Poudaril je, da svoboda ne bo prišla sama, treba se bo zanjo še boriti. V borbi lahko sodeluje vsako šibko dekle, saj lahko uniči tudi sovražni tank s steklenico bencina, ki jo vrže na tank. Vsi prisotni so navdušeno pozdravljali govornika”.

Tako se je zborovanja spominjal pok. Dore Rehar iz Vipave leta 1975. Septembra 1943 je bil izvoljen prvi NOO (Narodnoosvobodilni odbor) za Vipavo. Predsednik je bil Ivan Hrib, tajnik Anton Bavčer, člani pa Ljubo Hrovatin, Pavla Jirak in drugi.

Nemci v Gornji Vipavski dolini

Po kapitulaciji Italije so Nemci zasedli vse ozemlje, ki je prej pripadalo Italiji, tudi Vipavsko dolino, kamor so prodirali z dveh smeri: z Razdrtega in s Cola. Na Razdrtem, kjer se začne cesta spuščati v Vipavsko dolino - na Sedlu, se je 24. septembra 1943 spopadla z Nemci Gradnikova brigada, ki se je takrat vračala z Dolenjske. Peti bataljon Gradnikove brigade, v katerem so bili prostovoljci in mobilizirani moški iz Vipavske doline, je cesto prekopal in nanjo zavalil debela. Gradnikovci so pričakali Nemce na pobočju Nanosa nad cesto Razdrto - Vipava. Spopad se je začel zjutraj, ko so pripeljali na Sedlo prvi nemški tanki. Gradnikova brigada je napadla, Nemci pa so jurišali in jurišali. Dovažali so nove vojake. Borba je trajala ves dan. Nemci so bili oboroženi z odličnim orožjem: tanki, minometi, topovi. Partizani pa so imeli poleg pušk in minometov še dva topa, ki pa sta bila brez merilnih naprav. Proti večeru so Nemci napadli z nasprotni strani ceste v bok in Gradnikovci so imeli vedno več žrtev, zato so se umaknili na Nanos. Nemci pa so prodrli na Sedlo in se začeli spuščati v dolino. Svoje mrtve in ranjene vojake so odpeljali, padle partizane pa so obesili na borovce, kjer so morala njihova trupla viseti tri dni. V tej borbi sta tudi padla Alojz Durn in Ciril Kobal iz Vipave.

Nemci zasedejo Vipavo

25. septembra 1943 so Nemci zasedli Vipavo. Prvi so se pripeljali s tanki iz smeri Razdrto. Ko je prvi tank vozil čez kamniti most sredi Vipave (pri Perhavčevi hiši), so prisilili dve ženski, da sta šli pred tanki, vsaka na eni strani mostu. Tako so se prepričali, da most ni miniran.

Po navodilih tov. Aleša Beblerja, ki je bil takrat v Podragi, se je civilno prebivalstvo Vipave pred nemškim prihodom umaknilo na Nanos. Tako je bilo na pobočju Nanosa za Starim gradom in na nanoški planoti v prvih dneh nemške okupacije okoli 200 prebivalcev Vipave. Družine z otroki so prvo noč prespale za Starim gradom v borovem gozdu. Del Vipave je bil popolnoma prazen. Naslednji dan so Nemci izdali poziv, da se morajo ljudje vrniti na svoje domove, kar se je v večini tudi zgodilo, moški pa so se pridružili borcem Gradnikove brigade na Nanosu.

(Nadaljevanje: Nemci zasedejo Nanos)

Vera Poniž

Viri:

1. Lojze Bizjak: *Gornja Vipavska v NOB*
2. Izjave Dore Seljak, Izidorja Reharja, Štefanije Furlan in Pavle Vrčon
3. Zapisniki bivših aktivistov OF Vipava, leta 1975
4. Stanko Petelin: *Gradnikovci*

ALEŠ BEBLER

Dr. Aleš Bebler (1907 - 1981)

V prispevku Narodnoosvobodilno gibanje v Vipavi leta 1943 je v tej številki Vipavskega glasa večkrat omenjen partizan dr. Aleš Bebler. V Vipavskem glasu še nismo objavili njegovih osebnih podatkov, zato je prav, da spoznamo njegovo življenjsko pot. V Vipavi pa imamo tudi Beblerjevo ulico, ki je speljana od trga Pavla Rušta (Stari trg) mimo cerkve do vojašnice, in se imenuje prav po njem.

Dr. Aleš Bebler - narodni heroj, revolucionar, državnik, politični delavec in publicist je začel svoje življenje v rudarski Idriji 8.1.1907, kjer je bil oče profesor kemije na realki. Ko so po prvi svetovni vojni njegovo rojstno mesto zasedli Italijani, so se Beblerjevi preselili v Celje. Tam je končal gimnazijo in se po maturi odločil za študij prava, in sicer v Parizu, ker je hotel "spoznati takratni svet, tisti svet, ki ga je po vojni ustvarjala glavna zmagovalka Francija." (2) Promoviral je na pariški univerzi - Sorboni. V času študija v Parizu se je vključil v delovanje Skojevske organizacije, od leta 1929 pa je bil član Komunistične partije Jugoslavije. Deloval je v ilegali med emigranti in izseljenci. Toda pri francoskih oblasteh je postal nezaželen, kot politični begunec je živel nekaj časa v Nemčiji in od leta 1933 v Sovjetski zvezi, kjer je opravljal razna priložnostna dela. Po sklepu vodstva jugoslovanskih komunistov se je udeležil španske državljanske vojne in postal pomočnik politkomisarja 15. mednarodne brigade od 1937 do 1938. Dvakrat je bil ranjen, zato je preživel več mesecev v bolnišnicah. Po zlomu španske republike se je zatekel v Francijo, nato se je s švicarskim potnim listom

vrnil domov v Ljubljano. Po vrnitvi v domovino je preživel eno leto v zaporu, nato je nadaljeval z ilegalnim političnim delom v Komunistični partiji Slovenije, ob napadu na Jugoslavijo leta 1941 je kot član Centralnega komiteja partije zbiral prostovoljce.

Bil je eden od organizatorjev vstaje v Sloveniji. 27. aprila 1941 se je kot predstavnik KPS udeležil ustanovnega sestanka Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Kmalu je postal načelnik glavnega štaba NOV Slovenije, komisar tretje grupe odredov in komandant operativnega štaba za Dolenjsko, sodeloval je pri ustanavljanju velikega osvobojenega ozemlja na Dolenjskem leta 1942.

Od jeseni 1942 je bil instruktor CK KPS in IO OF za Slovensko Primorje. Na Primorskem je Bebler delal na področju politične organizacije boja proti okupatorju. Kapitulacijo Italije je Aleš Bebler dočakal v Podragi in na Vogrskem. Nato je z letalom odšel na Dolenjsko, vrnil se je z novico, da je Vrhovni plenum OF sprejel sklep o priključitvi Slovenskega Primorja k Sloveniji in Jugoslaviji.

Leta 1944 je bil sekretar pokrajinskega komiteja KPS na Štajerskem in glavni urednik Ljudske pravice (1945). V letih NOB je postal tudi član najvišjih predstavniških organov Slovenije in Jugoslavije.

V prvi slovenski vladi je bil tovariš Bebler v Ajdovščini imenovan za finančnega ministra, v letih po vojni pa je bil tudi pomočnik ministra za zunanje zadeve v vladi FLRJ. V tej vlogi je prisostvoval tudi mirovni konferenci v Parizu, na kateri je naša delegacija vodila težak boj za priključitev Slovenskega Primorja in Istre k Jugoslaviji. Od leta 1949 do 1952 je bil stalni delegat Jugoslavije v OZN in v Varnostnem svetu, veleposlanik v Franciji, Indiji in Indoneziji ter sodnik ustavnega sodišča Jugoslavije. Večkrat je bil zvezni ljudski poslanec.

Bil je nosilec partizanske spomenice 1941 in drugih najvišjih odlikovanj. Napisal je knjige: Za pravične meje Jugoslavije, Potovanje po sončnih deželah, Otroci zemlje in morja, Čez drn in strn in številne brošure.

Umrle je v Ljubljani leta 1981. Ob njegovi smrti je pisalo: "Beblerjeva življenjska pot je bila presenetljivo polna njegove revolucionarne delovne vneme v službi visokih idealov. Krasili sta ga dve lastnosti, ki se ponavadi ne trpita, pri njem pa sta bili to samo dve obliki jaza, namreč: diplomatska uglajenost in nenarejena topla

človeška prijaznost, ki je ustvarila tovariško in prijateljsko razpoloženje v družbi..."(2)

*Podatke zbrala
Vera Poniž*

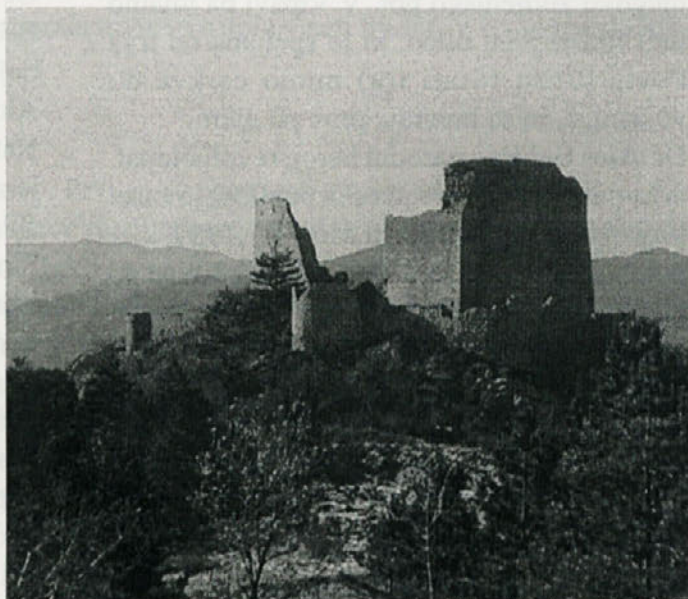
Viri:

1. *Splošna enciklopedija, DZS Ljubljana 1973*
2. *Branko Marušič, Z zlatimi črkami, Trst 1987*

TISOČLETJE STAREGA GRADU IN DELITEV GOZDOV

V mejah podatkov, ki z njimi razpolagam, ima naš Stari grad le približno določen nastanek, in sicer v XI. ali XII. stoletju. Če je temu tako, bo grad po preteku leta 2000, ko napoči XXI. stoletje (in hkrati tisočletje po Kristusu), dopolnil tisočletje od svojega nastanka, žal, le v razvalinah. Nastal je, kolikor vem še iz šole, pod oglejskim patriarhatom. Iz te dobe pa (mi) ni nič znanega o gosposki, ki je tu vladala, in niti o njenih mejah oblasti. Po nekem viru iz leta 1228 izhaja le to, da je grad v lasti patriarhata. V nekem drugem viru je omenjeno, da so si grad lastili Habsburžani že leta 1344. Leta 1418 je Beneška republika zasedla Oglej, Gradež, Videm in Čedad, to je mesta, po katerih je imel po potresu v letu 1348 patriarhat razdeljen svoj sedež. Hkrati z zasedbo so jim Benečani ukinili pravico do dotedanje posvetne oblasti na zasedenem področju. Enako kot Benečani so tudi Habsburžani zasedli še ves preostali del (Goriško in Kranjsko deželo) z enakimi ukrepi. Na pritisk Habsburžanov je papež šele leta 1445 odvzel Oglejskemu patriarhatu posvetno oblast v celoti. Po prevzemu svetne oblasti je avstrijski cesar Friderik III. v drugi polovici XV. stoletja dodelil grad Lenartu Herbersteinu, čigar tretji sin, slavni Žiga, je bil rojen 23.8.1486. leta. Obiskoval je domačo slovensko župnijsko šolo v Vipavi. Za Herbersteinom je leta 1557 nadaljeval gospostvo grof Nikolaj Thurm, toda neznano doklej in niti, če mu je kdo sledil v istem gradu, predno je bil prepuščen svoji končni usodi.

Zaradi skupne meje med Avstrijo in Beneško republiko so slednji naprej in naprej vdirali v slovensko oz. avstrijsko ozemlje, vendar so bili vselej v bojih pognani nazaj. Zgodilo pa se je, da so v letu 1508 vdrli celo do Vipave

in jo zasedli z obširn timeritorijem vred. Šele naslednjega leta so bili v bojih, v katerih je bil udeležen tudi plemič Žiga Herberstein, izgnani.

Naš Stari grad stoji na vrhu skalnega griča, na višini 233 m nad morjem oziroma 130 m nad Trgom. Njegovo zidovje dobro kljubuje dolгим stoletjem propadanja, tako da še vedno oznanja svojo nekdanjo mogočnost. Grajske poti pa ni več. Domnevam pa, da nekatere obstoječe sledi kažejo na njeno traso. Pot je tekla od grajskega vhoda mimo obeh stolpov, vzvratno proti stražarnici, z izhodom pod njo ter v širokem zavoju prečno in strmo po griču

do Grebena. (Tu smo se otroci radi shajali ob igrah; vsem je priljubljen tudi zaradi rednih kresovanj na predvečer sv. Janeza, 24. junija, dokler ni bilo po vojni prepovedano.) Na tem mestu je do tal močno odklesana skala, ki je tvorila oster ovinek in hkrati stranski odcep poti z vpadnico po Hribu, ki pa je vidna le v kratkem kosu, ker jo prekinja pot kamnosekov. S tega ovinka, ki je že globoko pozidan, pa gre vse do vodovodnega rezervoarja, nakar pelje strmo naravnost kot vpadnica. Njen iztek je kamnolom prekinil, pa ga sedaj krije hiša Angela Reharja, izza katere je še lepo viden nedotaknjen preostali konec grajske poti.

Vzrok, da se grajska pot ni ohranila, je pojav plemiča Antona Lanthierija v Vipavi. Leta 1965 se je poročil s hčerjo barona Andreja Baunkircherja, graščaka iz Podskale (visoko zidovje na levem bregu izvira Vipave je bilo odstranjeno pred nekaj desetletji, da o njem ni več sledu). Njena mati pa je bila sestra Erazma Predjamskega. Po smrti njegovega tasta - obglavljen v Gradcu leta 1471, si je Lanthieri priposestval njegov grad in z njim grajsko gospostvo. Nadvojvoda Ferdinand mu je leta 1528 podelil v fevd ves Nanos, Hrušico in Rihenberk (Branik). Tako je nastala potreba po tovarni poti, ki bi povezovala nanoški gozd s Trgom. Do gradnje te poti pa je prišlo očitno šele po opustitvi že tedaj starega srednjeveškega gradu. Ker za izgradnjo poti ni bil odprt kak kamnolom niti niso uporabljali razstreliva, je nastala velika potreba po

primernem kamenju za škarpno pozidavo in dokončanje poti. Za delno kritje nastalih potreb je bil uporabljen ves gradbeni material z odslužene grajske poti.

Zadnji grof Karel Friderik Lanthieri je bil brez moškega potomca. Zato je nekako na prehodu v 19. stoletje brezplačno razdelil ves nanoški gozd na vsa hišna gospodarstva, ki so bila na sedanjem območju občine Vipava. Podaril je tudi dve stanovanjski hiši. Temu grofovemu dejanju je sledila reakcija, da je tedanji župan Jožef Petrovčič proglasil grofa za neprištevnega, kljub temu, da je bil tudi on med obdarovanci. Grofova hči edinka Klementina Elena, poročena z baronom Hermanom Levetzowom, je živela v grofovi goriški rezidenci. Tedaj je užaljeni grof zapustil svoj dvorec (in nehvaležne Vipavce) in odšel v Agliano na Beneškem. Umrl je 5. februarja 1910.

Po prvi svetovni vojni, ko je nastala huda in dolgotrajna denarna kriza, pa je imel les pod *Italijo* dobro ceno in začela so se tovorjenja po dolgi, a solidno vzdrževani poti.

Dodeljeni gozd je bil pravi blagor za znosnejše preživetje, zlasti v času med dvema vojnama.

Vinko Premrl

Viri:

- Primorski biografski leksikon
- Biografski leksikon Sl. Matice
- Papeži MCD
- Diplom. disert. C. Kobal
- lastni spomini

MOJE PRVO ROMANJE V LOG

Čeprav gre za nepomembno razdaljo med Trgom in Logom, menim, da je bilo to prvo samostojno popotovanje neizkušenemu fantiču osmih let pravo romanje, še posebno, ker je bilo združeno z nepozabno hudimi preizkušnjami.

Bilo je, ko sem obiskoval tretji razred ljudske šole, leta 1921, kmalu po sv. birmi, prvi po vojni, ki sem jo prejel hkrati s starejšima sestro in bratom. Birmanska obleka, ki jo je sešil češki mojster Prikril v Vipavi, je bila trodelna, t.j. imela je tudi telovnik, na katerega sem bil posebno ponosen, saj sem menil, da me skoraj

izenačuje z odraslimi. Dandanes bi lahko pomislil na uro, ki naj bi dopolnjevala lik birmanca. Toda ne, le-te nisem imel. Minilo je še dosti let, da so se pričele pojavljati na zapestjih birmancev ure. Pač pa sem bil deležen običajnega botrovega darila: lepe mašne knjižice in kupa različno velikih kolačev, kar me je popolnoma osrečevalo.

Zdoma sem se odpravil v temnomodri obleki, ves zapet, s kravato in navdušen v svoji prvi dopuščeni samostojnosti. Zakorakal sem na meni toliko pomembno potovanje, sam in brez spremstva, seveda. Ta dan mojega trajnega

spomina je bil namreč praznik velikega šmarna, ki se ga redno praznuje v Logu, in moje romanje je imelo namen, da se tam udeležim glavne svete maše.

Med hitrim korakanjem sem še prekmalu spoznal, da se je bil napovedal izjemno vroč dan. V brezvetrju je žgalo sonce, zrak je bil dušljivo soparen in stotine škržatov je celo pot potrjevalo to stanje. Na kačje zviti cesti so se mi noge vdirale v debelo oblogo peščenega prahu, katerega belina je izžarevala še dodatno vročino. Tudi temna obleka, v kateri sem tičal, je požrešno vpijala še ta zastonski vir toplote, tako da se mi je godilo kot maslu v vroči ponvi. Lahko bi olajšal obupno stanje vsaj tako, da bi odpel gumbe suknjiča, toda ne, tega nikakor nisem hotel, raje sem potrpel, kot da bi trpelo dostojanstvo, ki mi ga je nudila prav obleka. Hudo se lahko tudi stopnjuje v hujše, kar sem moral kmalu spoznati. Temu so bili krivi avtomobili. Da, prav ti, čeprav jih tedaj skoraj ni bilo, razen redkih posameznikov. Sosedje z zapada, ki jim prav ta praznik pomeni tudi izletniški dan, so ga izrabili za ogledovanje pred nekaj leti ukradene "vojne pridobitve", ki jo je kot žrtev predstavljala naša ljuba Primorska, pravzaprav Goriška in Notranjska. Pri tem vdiranju v našo deželo in nujnem srečevanju z avtomobilskimi nestvori ni bilo šale. Hrumeči voz ni zmozel brzenja, vendar dovolj, da je v hipu dvignil vso debelo gmoto prahu v zrak, da me je mimoidočega zagrnil oblak v belo temo. Prisiljen sem bil takoj zapreti oči in obstati na mestu, da bi na ozkem cestišču ne zataval; a še nujnejše bi bilo zadržati dih, ko bi se le dalo. V brezvetrju je dolgo trajalo, predno sem uzrl luč dneva. Že sem se bližal svojemu cilju, ko zaslišim že od daleč ropot, ki je oznanjal ponovitev osovraženega srečanja. Iz teh neurij sem prišel ves obeljen, kot da bi se valjal po živem apnu, obraz pa ves zamaltan z zmesjo potu in cestnega prahu (Ojoj, koliko ponižanja v mojem ponosu!) in v ustih prahu toliko, da se nisem mogel rešiti škripanja med zobmi.

V Logu je bila zbrana množica ljudi in pomešal sem se mednje. Ob redkih stojnicah se je trlo mladeža (tudi mojih let) z nekaterimi očeti. Kupovali so drobnarije, zlasti piskajoče petelinčke, ki so se oglašali vsepovsod, tudi v cerkvi med mašo. Medtem, ko se je že oglašal

zvon iz visokega zvonika, sem si hotel na hitro ogledati še druge zanimivosti. Nekje so ponujali (Bratovževe) *pašerete* (Joj, kako bi se mi prilegla, pa še pesek iz ust bi si oplaknil). Na drugem mestu so si ljudje kupovali štruklje in kifeljce, rahle ko puh, kot da bi bili Poniževi. Pa kaj vse to, ko nisem imel v žepu niti božjaka. Tam na koncu, poleg velikega voza z lojtrnico in konji, ki so pripeljali romarje, so prodajali *bendimsko* suho robo. V Peklu na Beli izdelane *fovče* in razno poljsko orodje je prodajal stari mojster Lemut. Neki Lah je kričal bogsigavedi kaj, pri čemer je dodajal "per un lira" in molel ljudem pod nos nekaj parov *šnirencev* za čevlje.

Nenadoma sem se zavedel, da moram takoj v cerkev, saj so ljudje že množično vstopali. Ko bi tedaj vedel, da je vstop za otroke drugje, tam ob zakristiji, bi se lepo izognil mukam, ki so trajale ves čas, to je poldrugo uro, do konca maše. Vstopil sem torej na enem glavnih vhodov, tako da sem se vrinil med vstopajoče in s težavo rinil po cerkvi naprej, da bi prišel v ospredje, med otroke. Ko sem bil še daleč zadaj med moškimi, je bilo mojemu komolčnemu napredovanju konec. V gneči je nastal silen pritisk, da sem obstal vkovan na mestu in vprešan ob telesa, ki so me obdajala. Ta pritisk pa je še naraščal, tako da sem vgreznjen izginil v neobstoj, brez možnosti kateregakoli giba, da sem gineval v vročini, odvisen bolj od hlapov prepotenih teles kot pa od zraka. Bilo je res zelo hudo, pa se nisem imel komu potožiti. Na mašo, zaradi katere sem bil tam, so me spominjale orgle, katerih edini glas s petjem me je dosegal. Proti koncu (obhajilo) je prišlo do strašnega prerivanja in mrcvarjenja, hujšega od onega že prestanega, toda nedolgo za tem se je začutilo, da je pritisk popustil. In konec je bilo vseh bridkosti.

Ko sem bil spet zunaj in prost, na zraku, so bile vse prestane muke v tem dolgem kosu večnosti že pozabljene. Naletel sem na domače fante iz višjih razredov in z njimi krenil proti domu. toda glej, kako domiselno, fantje so kmalu zapustili-cesto in se tako izognili vsem možnim prigodam na njej in šli po stezi preko travnikov na Zemono in od tam po znani poti do doma.

Vinko Premrl

NOVA KNJIGA O SARDINCIH

Tudi iz naše doline so v II. svetovni vojni odgnali veliko fantov in mož na Sardinijo. Na levo roko so jim italijanske oblasti pripele trak s kratico SP "sospetto politico", kar je pomenilo, da so politično sumljivi. Mobilizirance so premestili v oddaljena zbirna središča čim dlje od rapalske meje, kjer so zasnovali posebne bataljone. Največ mož in fantov so poslali na Sardinijo. O teh naših trpinih boste veliko izvedeli iz knjige Dorice Makuc, ki je pravkar izšla in nosi naslov SARDINCI. Izdala jo je Goriška Mohorjeva družba v Gorici.

S pričujočo knjigo, podobno kot s knjigama In gnojili boste nemško zemljo (1990) in Aleksandrike (1993), ki sta tudi izšli pri Goriški Mohorjevi družbi, seže avtorica v dušo primorskega človeka. Opiše usode ljudi sredi burnih dogajanj, ki so zaznamovala našo polpreteklo zgodovino, ki jo mnogi, zlasti mlajši rodovi, še premalo poznajo. Knjiga o Sardincih je zato odličen učbenik zgodovine II. svetovne vojne; v njej so zlasti poudarjena dogajanja na Primorskem.

Vsem, ki ste imeli katerega od svojcev v teh enotah, pa tudi drugim, jo toplo priporočamo v branje. Vipavski fantje in možje so v njej dostojno zastopani.

Knjigo lahko kupite v Katoliški knjigarni v Gorici in v knjigarni Črtica v Vipavi.

Magda Rodman

PREDSTAVLJAMO VAM

MAYERJEVI IZ LOŽ

1. del

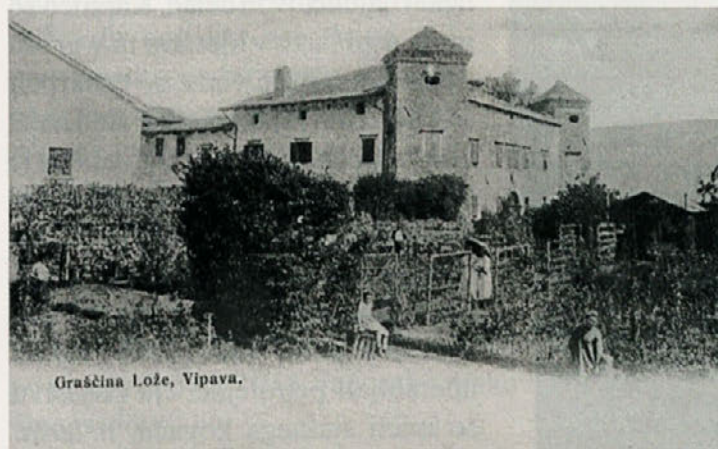
Vipava je poznana po večjih gradovih, ki dajejo našemu kraju svojevrsten čar in nosijo v sebi sporočilo prednikov, ki so nekoč živeli, delali in kultivirali našo dolino. Lastniki teh gradov so bili gotovo tudi nosilci kulturnega, gospodarskega pa tudi političnega življenja pri nas.

Stavbni fond večjih vipavskih gradov je zelo različen: od lepo urejenega Zemona,

osamelega Lanthierijevega dvorca v Vipavi, razpadajočega v Ložah, do razvalin Starega gradu nad Vipavo. Kljub takemu stanju so vendar vsi neme priče preteklosti in gotovo zaslužijo našo pozornost.

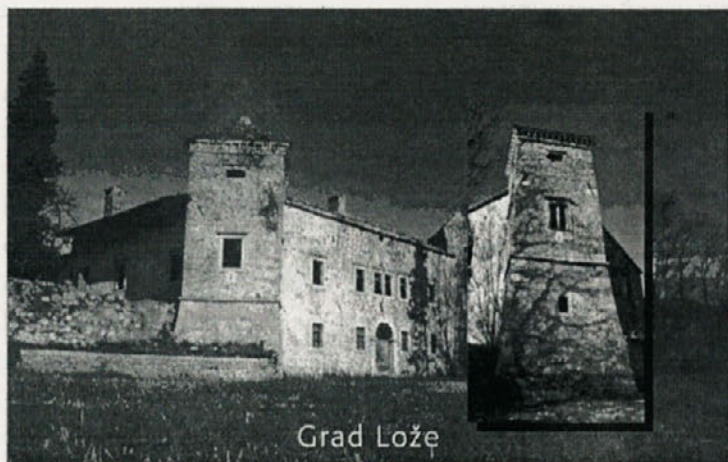
O naših vipavskih gradovih smo v Vipavskem glasu že pisali, sama bom skušala v tem sestavku osvetliti življenje in delo v Loškem gradu v času, ko so bili njegovi lastniki člani družine

Mayerjevih. Mayerjevi so bili z Vipavo zelo povezani, saj imajo na našem vipavskem pokopališču tudi svojo družinsko grobnico, ki je bila zgrajena na njihovi zemlji okoli leta 1850. Poleg tega pa so bili lastniki številnih hiš v Vipavi in posestva na Lipah. Zato o njih še danes teče beseda med starejšimi prebivalci Vipave in okolice, ki se posebno spominjajo agronoma Evgena Mayerja (1889-1970), celo njegovega očeta Karla Mayerja (1861-1934) ter njunih družinskih članov. Živ spomin na družino

Graščina Lože, Vipava.

Graščina Lože okoli leta 1900, fotograf Maks Šeber iz Postojne

Grad Lože

Grad Lože leta 2000

Mayerjevih pa je seveda najbolj prisoten v Ložah, kjer so Mayerjevi največ živeli.

Posestvo Mayerjevih je bilo zelo veliko. Vsak

dan je delalo na njem mnogo delavcev. Poleg stalnih delavcev na gradu so bili to še številni dninarji, ki so prihajali iz Lož, Vipave, Idrije in celo iz drugih krajev Primorske.

Posestvo je bilo za tiste čase zelo napredno, opremljeno že z nekaj stroji. Imeli so že stroj za čiščenje pšenice, za sušenje koruze, slamoreznico, mlin za grozdje, železne pluge in drugo. Vse orodje je bilo spravljeno v posebnem gospodarskem delu gradu. V Borštu so imeli zbiralnik vode, iz katerega je tekla po kanalu dvesto metrov daleč v bazen pred hlev, da so z njo napajali živino. Za pitje so

imeli na borjaču štirno z velikim kolesom za črpanje vode. Vodnjak je bil 24 m globok in

v posebnem prostoru, imenovanem *žehtnca*. Če je bilo perila veliko, so ga vozili spirat s konji v Vipavo, kjer so ga perice izpirale v izviru v Podfarovžu. Če pa je bilo perila manj, so ga spirale na potoku Močilnik. Dninarje in *žrnadnike* so najeli za sezonska kmečka dela. Ti so grabili steljo, želi žito, pleli koruzo in krompir, kosili travo, obirali grozdje in podobno. Za velika sezonska dela so se dogovorili tudi za delo na *kurdih* (na akord), to je bilo delo na čez.

Kmečka dela je vodil stalni *puohter*, danes bi mu rekli predelavec - delovodja. Dninarje so izplačevali na teden. Zaslužek sicer ni bil

Mayerjevi pred vhodom v grad Lože 25.9.1903. V sredini Karl Mayer z ženo Ano, ki pričakuje otroka (v beli obleki)

je imel izvir žive vode. Po II. svetovni vojni je bil očiščen in so v njem našli vojne ostanke, nekaj bajonetov in čelad. Kapnico so imeli napeljano v klet. Da ni v gradu nikoli zmanjkalo vode, so poskrbeli še trije veliki rezervoarji in studenec, ki je bil redno čiščen. Na dvorišču je bila še kovačija in *tišlerija*. Poseben prostor so imeli za pranje perila, za šivanje in za *kisavo* zelja in repe. Električna luč naj bi v gradu Lože zasvetila okoli leta 1935. Prej so uporabljali petrolejke. Na posestvu so imeli stalnega kovača, *tišlerja*, *žnidrco*, *kuhrco*, deklo za kokoši in pure in *svinjsko deklo* za oskrbo prašičev. Dve perici sta prali perilo

Mimi Mayer s hčerkico Aleksandro - Mišo v Ložah leta 1941

Na dan krsta hčerkice Miše v Ložah leta 1940, desno Evgen Mayer s hčerko in botrom, zakoncema Albinom in Maro Dolenc, v ozadju Lea Pickova

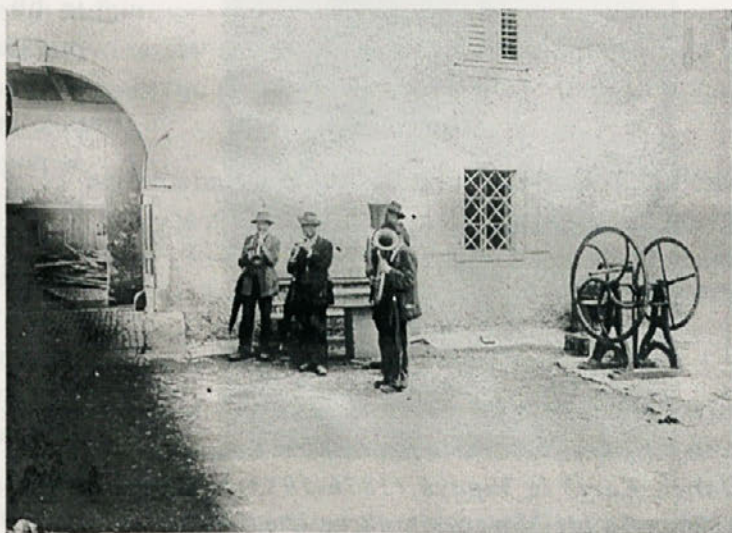
velik, nudil pa je preživetje vsakemu, ki je bil sprejet za delo na posestvu. Po II. svetovni vojni so si ljudje to delovno dobo pri Mayerjevih tudi urejevali za pridobitev naše ali pa tudi italijanske pokojnine, za kar si je zelo prizadeval in čutil kot svojo dolžnost tudi gospod Evgen Mayer, ki je ljudem pri tem tudi pomagal.

Pred vhodom v grad je bil lepo urejen vrt, ograjen z nizkim zidom, ki so ga obdajali vinogradi in sadovnjaki. Zanimivo je, da je že Valvazor bolj kot vse drugo, pri opisu gradu poudarjal prav naravna bogastva posesti. V času zadnjega lastnika gradu, diplomiranega agronoma Evgena Mayerja, je bil posebno lepo urejen park z bogatim eksotičnim rastlinjem. Razumljivo je tudi, da so na gradu pridelali veliko odličnega sadja, saj je posestvo imelo po stanju iz leta 1945 več sadovnjakov kot vinogradov.

Na gradu so imeli dve kuhinji, eno z ognjiščem. Tam so kuhali hrano za delavce. Vozili so jo na polja in njive. Za družinske

člane pa so včasih uporabljali pomožno drugo kuhinjo v nadstropju, kjer je bil tudi vzidan lep štedilnik iz belih ploščic, z lepim kotličkom za toplo vodo in visokim kasonom. Ta štedilnik je bil prvi take vrste v teh krajih v času Avstrije. Na gradu so postavili tudi prvo angleško stranišče na izplakovanje, kar je bila za tiste čase posebnost. Postaviti ga je dal leta 1910, še študent Evgen Mayer po vzoru iz Danske, kjer je opravil praktikum na Kobenzlovem posestvu.

Na posestvu so pridelali okrog dvesto hl dobrega vina in ga prodajali v Logatec. Najboljši vinogradi so rasli na parcelah, ki so jim rekli *Tičnica*, to je teren med gradom in Slapom. Gospod Evgen pa je kupoval vino tudi od Ložanov in ga prodajal naprej. V lepem velikem hlevu, ki je bil sto metrov pod gradom, so redili do trideset glav živine. Jasli so bile že cementne, prav tako tudi tla in urejen odtok gnojnice ter gnojišče. Viške mleka so vozili v Vipavo. Poleg tega pa se je njihova živina pasla še na Lipah, zato so imeli tam hlev za 50 glav živine in svojega pastirja. Lipe so obsegale 200 ha gozda in pašnikov. Iz živinskega potnega lista št. 62 z dne 14. marca 1884, ki ga je podpisal gospod Jožef Mayer in nosi pečat Občinskega predstojstva Lože,

Odprtje vodnjaka okrog leta 1875

je razvidno, da se je takrat na Lipah pasla le jalova živina. V konjušnici je bilo tudi do deset rasnih konj, ki jih je oskrboval stalno zaposleni konjar. Konjušnica je stala pred dvoriščem. Posestvu sta pripadala tudi mlin in žaga ob Močilniku.

Mayerjevi so iz cesarsko-kraljevih časov posedovali licenco za prevoz pošte. Ta dejavnost je imela sedež v Vipavi. Dva para konj sta pošto prevažala vsak dan na progi Razdrto-Gorica. Kot poštarji so bili tu zaposleni Ferjančič, Janez Kariž, znani sestri, imenovani *frajle* Mici in Roza Schlebnik in drugi iz Vipave. Janezova žena Antonija Mohorčič pa je bila na gradu dolga leta stalna *žnidrca*. Prav je, da omenim tudi Mayerjeve stavbe in zemljišča v Vipavi. Njihova last je bila hiša Emila Furlana v Vojkovi ulici št. 40, kjer je bila nekdaj kovačija in skladišče. Furlanovi so jo kupili leta 1912. Last družine Mayer so bile še hiše v Beblerjevi ulici, vse od župnišča do Pregljevih na mostu čez hudournik Belo, hiši Pavzinovih, kjer je bil nekdaj hlev za poštne konje, hiša Marcovih pri Lipci in hiša Tomažičevih, prej Sluban, za

Janez Kariž iz Vipave (1876-1953) - kot pismonoša pri Mayerjevih okrog leta 1906 in dolgoletni poštni kočijaž.

otroškimi vrtcem. To velja še za hišo na Slapu - majerijo in za hišo ter hlev na Lipah. Zaradi velikega števila ljudi, ki so na tem ogromnem posestvu delali, so lastniki seveda morali voditi ustrezno knjigovodstvo. Podatke o delavcih so zapisovali v debelo knjigo.

Na grajskem dvorišču v Ložah ob vodnjaku pri napajanju kobile z žrebetom okoli leta 1900

Vodenje takega gospodarstva je zahtevalo veliko znanja in energije in stalno prisotnost lastnikov. V Ložah skoraj ni bilo hiše, ki ne bi imela na gradu zaposlenega katerega svojih članov. Tam je bila za mnoge hrana, ki je takrat pomenila mnogo več kot danes. Druge možnosti preživetja so bile zelo majhne; podjetij, ustanov, zavodov, tovarn, kot jih poznamo danes, ni bilo.

Tudi za duhovno življenje je bil na gradu v Ložah prostor. To je bila grajska kapela sv. Urha, kjer se je opravljala služba božja na god svetega Urha, na gospodarjev god (Karel - 4. nov.), maše zadušnice za pokojne Mayerjeve in ob krstih njihovih otrok. Maševati je prihajal duhovnik z Goč, ki so ga šli iskat s kočijo. Ljudje iz Lož se najbolj spominjajo pokojnega gospoda Kralja z Goč. Mayerjevi so pogosto *vezali* tudi birme otrokom iz Lož, posebno *gospod inženir* Evgen. Za darila so jim kupili ure in kakšno obleko. Za prevoze na dan svete birme so Mayerjevi uporabljali pokrit voz s konjsko vprego, imenovan *doker*. G. Evgen je imel jahalnega konja, ki je bil hiter in je zahteval gibanje na prostem tudi po dvakrat na dan. Ko je v cerkvenih oznanilih *gspud* na Gočah oznanil darovanje sv. maše za Mayerjeve ali kaj v zvezi z gradom v Ložah, je imenoval le *hišo za Borštom*. Nikoli ni oznanil, da se daruje sv. maša za graščino v Ložah. Boršt je še danes ledinsko ime za 11 ha mešanega gozda za gradom. Sicer pa so ljudje Mayerjeve onikali, jih nagovarjali z *gospod* in *gospa* in jih imenovali grajski. A Mayerjevi sami se niso nikoli imenovali za graščake. Ko so bile v kapeli na gradu

slovesnosti, so bili lahko prisotni tudi vaščani iz Lož. Ob nedeljah in praznikih se na gradu ni delalo.

V gradu so imeli Mayerjevi lepo dvorano za sprejeme in kulturne prireditve, ki je bila na voljo tudi vaščanom iz Lož. Marmornat kamin je krasil sobo v prvem nadstropju, kamniti pa zimsko sobo v pritličju. Iz popisa opreme loškega gradu je razvidno, da je bilo leta 1777 evidentiranih kar 124 dragocenih slik. Ta zbirka se je večinoma ohranila do druge svetovne vojne, saj jo v svoji avtobiografiji omenja tudi Veno Pilon, slikar iz Ajdovščine.

Bogato zbirko je po vojni doletela žalostna usoda. Zbirka je bila ukradena in jo je v Trstu nek jugoslovanski oficir prodal Američanom. Žal, se je ohranilo le nekaj del. Tako je izjavila za Primorske novice gospa Aleksandra Mayer Jemec. Grajsko poslopje je krasila tudi bogata knjižnica, razni kipci, bogato pohištvo in dva klavirja. Vse to kaže na kulturno širino njegovih lastnikov.

(se nadaljuje)

Magda Rodman

IZ NAŠE KS

RAZSTAVE

Krajevna skupnost Vipava je od 29.septembra do 17.oktobra letos z velikim veseljem gostila v stari šoli v Vipavi razstavo starih fotografij iz zapuščine vipavskega rojaka, fotografa amaterja, Ivana Možeta.

Kar velik obisk, ki ga izpričuje tudi preko dvesto podpisanih v knjigi, je zahvala predvsem Možetovi vnukinji ge. Ruth Markič, ki je znala ceniti fotografsko zapuščino svojega starega očeta in jo ohraniti, kot tudi avtorici razstave, ge. Metki Vuksanovič, ki je s strokovnim znanjem o fotografiji in s posluhom do dediščine izbrala in del fotografske zbirke pripeljala na kraj, kamor najbolj spada - v Vipavo, v neposredno bližino Možetove rojstne hiše.

Vipava je hvaležna obema.

Podobe vipavskih ljudi je, pod naslovom »Živel so pred nami«, kot dodatek k Možetovi razstavi, prispevala in oblikovala tudi Magda Rodman iz svoje bogate zbirke starih fotografij, posnetkov iz različnih družinskih albumov vipavskih rodbin..

Starejša in srednja generacija se je z Možetovo razstavo in zbirko ge. Magde Rodman vrnila v čase svojega otroštva in mladih let, mlajše generacije pa so spoznavale podobe ljudi in kraja, kakršnega, v nekaterih primerih, tudi žal, ni več.

V stari šoli je bila od 29. septembra do 18. oktobra letos na ogled tudi razstava, ki je bila postavljena v Škofijski gimnaziji v dneh praznovanja občinskega praznika, in s katero se je občina Vipava spominjala 200-letnice rojstva Jurija Grabrijana in 130-letnice velikega političnega zborovanja - tabora v Vipavi.

RAZNO

Še vedno traja obnova drugega nadstropja stare šole. Občinski proračun bo moral zagotoviti dodatna sredstva v tem ali prihodnjem letu, da bo mogoče to nadstropje urediti do stopnje, ko se bodo lahko vanj vselila vipavska društva.

Z dokončanjem drugega nadstropja in z ureditvijo trga pred šolo bo stara stavba lahko resnično oživela in postala center društvenega in tudi kulturnega življenja v kraju.

Na že več časa trajajoče pobude krajanov je KS dala postaviti na pokopališču leseno klop, ki bo zlasti starejšim obiskovalcem pokopališča omogočila, da se bodo lahko nekoliko dlje zadržali na zadnjem počivališču svojih dragih. Klop je postavljena ob lipi na koncu pokopališča.

Vladimir Anžel,
predsednik Sveta KS Vipava

GREMO V TRG

Vipava v prvi polovici 20. stoletja skozi objektiv Ivana Možeta

29. septembra letos je bila v stari šoli na Trgu Pavla Rušta v Vipavi odprta razstava fotografij vipavskega trgovca in fotografa amaterja Ivana Možeta, ki smo jo je pripravili v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici. Na Vipavskem je to prva tovrstna predstavitev naše ustanove, ki s svojo

dejavnostjo pokriva tudi vipavsko občino in si prizadeva postati prepoznaven čim širšemu krogu ljudi.

Pripravljanje razstav arhivskega gradiva je že vrsto let naša ustaljena navada. Teme so različne in odvisne od gradiva, ki ga imamo na razpolago. Običajno na tak način obeležimo obletnico kakega pomembnega dogodka, se spomnimo jubileja znane osebnosti z našega območja ali pa želimo zgolj predstaviti posebej zanimive dokumente, na katere naletimo pri svojem delu. Obenem si

Pročelje Možetove hiše v Vipavi v začetku 20. stoletja

prizadevamo, da bi bile vsebine razstav dovolj zanimive za gostovanja v krajih izven Nove Gorice, kjer ima arhiv svoj sedež, in bi tako pritegnili ljudi, ki sicer ne zaidejo v naše razstavne prostore. Najbolj hvaležna je seveda lokalna tematika, še posebej, če je tako slikovita, kot ta, ki je trenutno na ogled v stari vipavski šoli. Razstava je pravzaprav postavljena v svoje naravno okolje, saj je Ivan Može živel v neposredni bližini šole - v Možetovi hiši, danes Trg Pavla Rušta

št. 1, in kot otrok nabiral znanje prav v prostorih stare vipavske šole.

O Ivanu Možetu je izčrpen članek izpod peresa Magde Rodman objavil že Vipavski glas v 49. številki, zato bo v tem prispevku podrobneje predstavljena razstava. Kakšne motive najdemo v Možetovi fotografski zapuščini in tudi na razstavi?

Sprva so ga zanimale predvsem podobe Vipave in bližnjih krajev, pogosto je portretiral tudi svojo mater. Ko si je pozneje ustvaril lastno družino, so začeli prevladovati posnetki žene in otrok,

čez leta pa zlasti obeh vnukinj. Ves čas pa je na vsakodnevni sprehodih z obveznim fotoaparatom v rokah, tako se ga spominjajo še nekateri starejši Vipavci, vestno beležil spreminjanje svojega kraja, njegovih prebivalcev ter različne dogodke. Tako je pravzaprav nehote postal pomemben pričevalec preteklosti Vipave in sosednjih vasi, pa tudi nekaterih bolj oddaljenih krajev.

V prvih petih letih Možetovega fotografskega dela so bili najpogostejši motivi prizori z vipavskih trgov in ulic ter iz okoliških vasi, kamor sta z materjo v družbi prijateljev rada zahajala na izlete.

Izvir Vipave Podlipca leta 1901

Pogosti so posnetki starega trga pred nekdanjo šolo, kjer so imeli Možetovi hišo. Iz njih lahko sestavimo celotno podobo trga v začetku stoletja in tudi v času med obema vojnama. Fotografiral je razvaline starega vipavskega gradu, izvire Vipave v Podskali in Podlipci ter Podfarovžem, znameniti kamniti most čez Vipavo za Lanthierijevo palačo, dvorec na Zemonu, Lipe na Nanosu, graščino na Slapu, cerkev v Logu in spomenik madžarskemu huzarju Pavlu Rostasu poleg nje, spomenik baronu Čehovinu v Dolancih pri Spodnji Branici, Podnanos, Vrhpolje z novo cerkvijo, Lozice, hotel Šapla v Šturjah, Ajdovščino, Duplje, Vipavo, Hrušico, Podkraj, Predjamski grad, Štanjel in Idrijo, sotesko Bele ter vodotoke, Vipavo, Hubelj in Močilnik.

Poudariti velja, da te fotografije niso samo pričevalke nekdanjih dni in zaradi tega zanimive za preučevanje zgodovine, etnologije in podobno, ampak so pomembne tudi za

Stari vipavski "plac" pred nekdanjo šolo oktobra 1902

zgodovino slovenske fotografije, ki posveča vse večjo pozornost tudi amaterskim fotografom. Ivanu Možetu je kljub temu, da je bil amater, uspelo veliko izvrstnih fotografij, ki niso zgolj dokument preteklosti, ampak izžarevajo tudi njegov umetniški čut.

Vemo, kako hitro tone v pozabo vse, kar puščamo za seboj. Ni potrebnih 100 let, dovolj je kratek čas, in že ne vemo več, kakšna je bila podoba neke ulice, hiše, mostu ali kar celega kraja pred preureditvijo. Ivanu Možetu gre zasluga za to, da se podobe, ki so že zdavnaj izginile iz ulic in trgov, pa tudi iz spomina ljudi, ponovno vračajo med nas.

Njegovo delo nas je obogatilo za več kot 1500 različnih posnetkov krajev in ljudi v prvi polovici 20. stoletja, ki zajemajo večinoma neprekinjeno celih 50 let. Na razstavi je na ogled 70 najlepših in najbolj značilnih motivov. Izbrane fotografije so glede na vsebino razdeljene v štiri tematske sklope: 1. Ivan Može in njegova družina, 2. Ali jih še poznamo?, 3. Nekoč v Vipavi in 4. Sprehodi po okolici. Največ je seveda posnetkov Vipave in družinskih fotografij, ki tudi prevladujejo v Možetovi zapuščini, ki jo hrani njegova vnukinja, gospa Ruth Markič (Tuca) iz Solkana.

Obiskovalci otvoritvenega večera so si lahko ogledali tudi nekaj originalnih albumov in fotografij, osebnih dokumentov ter knjig iz nekoč bogate Možetove knjižnice. Za popestritev razstave smo si v Fotoateljehu Pavšič - Zavadlav v Solkanu izposodili nekaj primerov fotoaparatorov, ki so bili v uporabi v prvi polovici 20. stoletja. Žal pa se ni ohranil nobeden izmed tistih, s katerimi je fotografiral Može.

Katalog, ki spremlja razstavo, vsebuje uvodni članek mag. Mirka Kambiča o slovenski fotografiji v času delovanja Ivana Možeta in moj prispevek o njegovem življenju in delu ter opis fotografske zapuščine, v drugem delu pa so objavljene tudi vse razstavljene fotografije. Tri motive smo izdali tudi v obliki razglednice in jih vsak kupec kataloga prejme kot darilo, na prodaj pa so tudi v kompletu.

Razstava bo gostovala v Vipavi do 18. oktobra, 20. oktobra pa bo otvoritev tudi v galeriji našega arhiva v Novi Gorici, kjer bodo mesec dni ponovno na ogled tudi originali. Dlje časa bo kasneje postavljena v preddverju arhiva.

*Metka Nusdorfer Vuksanović
Pokrajinski arhiv v Novi Gorici*

ODLOK O UREDITVI CESTNEGA PROMETA V OBČINI VIPAVA

Z 21. oktobrom 2000 je v občini Vipava stopil v veljavo odlok o ureditvi cestnega prometa. Odlok je podlaga, na osnovi katere se v naseljih ureja:

PARKIRNI PROSTORI IN PARKIRANJE

Javni parkirni prostori na območju občine Vipava so **splošni in rezervirani**.

Splošni parkirni prostori so vsi parkirni prostori na javnih površinah, razen rezerviranih parkirnih prostorov.

Voznik lahko na parkirnem prostoru parkira samo tisto vrsto vozila, za katero je parkirni prostor določen. Če je parkiranje na splošnih parkirnih prostorih s prometnim znakom omejeno na določen čas, mora voznik označiti čas prihoda s parkirnim listkom iz parkirne ure, ki stoji na parkirnem prostoru; če take parkirne ure ni, pa s parkirno uro, nameščeno na vidnem mestu v vozilu.

Z denarno kaznijo 5.000,00 SIT se na kraju prekrška kaznuje voznik, ki ravna v nasprotju z določbami tega člena.

Rezervirani parkirni prostori so:

- parkirni prostori, na katerih je parkiranje urejeno ob plačilu parkirnine
- parkirni prostori, ki so rezervirani za potrebe pravnih ter fizičnih oseb v zvezi z opravljanjem njihove dejavnosti
- parkirni prostori, rezervirani za stanovalce
- parkirni prostori, rezervirani za invalide
- drugi rezervirani parkirni prostori

Rezervirani parkirni prostori morajo biti označeni s prometnim znakom in označbo na vozišču. Prometni znak mora vsebovati poleg označbe za vrsto vozil še čas dovoljenega parkiranja in druga obvestila.

Na rezerviranih parkirnih prostorih lahko parkirajo samo tista vozila, ki so jim parkirni prostori namenjeni, in sicer v času, ki je za to določen.

Z denarno kaznijo 5.000,00 SIT se na kraju prekrška kaznuje voznik vozila, ki ravna v nasprotju z določbami tega člena.

Za uporabo rezerviranih parkirnih prostorov plačujejo uporabniki najemnino. Višino najemnine določi za vsako leto posebej župan s sklepom. Najemnina se ne plačuje za parkirne prostore, ki so rezervirani za invalide in za intervencijska vozila. Najemnine tudi ne plačuje občina Vipava in njeni organi, njene krajevne skupnosti, dobrodelne organizacije, državni organi ter domača društva.

Rezervirane parkirne prostore določi občinska uprava z odločbo na podlagi vloge zainteresiranih uporabnikov ali po lastni presoji.

Stroški signalizacije teh prostorov gredo v breme uporabnika, razen prostorov, ki so namenjeni za parkiranje intervencijskih vozil in vozil invalidnih oseb; ti bremenijo občinski proračun.

Na mestih, kjer je organizirano čuvanje vozil, se plačuje komunalno takso v skladu z odlokom o komunalnih taksah, ki velja v občini Vipava.

PARKIRANJE TOVORNIH VOZIL IN AVTOBUSOV

Tovorna vozila in avtobusi so lahko parkirani **samo na za to določenih in s prometno signalizacijo označenih parkiriščih.**

Občinska uprava lahko izjemoma z odločbo dovoli in določi pogoje za ustavljanje in parkiranje tovornih vozil in avtobusov na drugih lokacijah, če to ni v nasprotju z drugimi predpisi in ne ovira drugih udeležencev v prometu. Višino prispevka za tako parkiranje določi vsako leto župan s sklepom.

POSEBNA UPORABA JAVNIH PROMETNIH POVRŠIN

Na trgih, pločnikih in podobnih javnih prometnih površinah je dovoljeno:

- občasno postavljanje prodajnih stojnic
- postavitve miz in stolov pred gostinskimi lokali
- izvajanje športnih prireditev
- organizacija zborovanj, zabavnih in kulturnih prireditev

Dovoljenje za posebno uporabo javnih prometnih površin izda občinska uprava.

Soglasje za izvedbo športne ali druge prireditve na cesti, če se prireditve ali z njo povezana preusmeritev prometa odvija na občinskih cestah, izda občinska uprava.

Soglasje za zaporo občinske ceste izda občinska uprava.

NEPRAVILNO PARKIRANO VOZILO

Vozilo je nepravilno parkirano, če je parkirano: na prehodu za pešce in v razdalji, manjši od 5 m pred prehodom, na kolesarski stezi, kolesarski poti, pločniku, pešpoti ali kolesarskem pasu, v križišču in v razdalji, manjši od 5 m od najbližjega prečnega roba vozišča, na označenem avtobusnem postajališču na vozišču ali manj kot 15 m od njega (dovoljena je ustavitev na postajališču, če s tem ni oviran avtobusni promet), na ozkem in nepreglednem odseku ceste (ovinku, pod klancem), na delu ceste, kjer bi bil prost prehod med ustavljenim oziroma parkiranim vozilom in nepretrgano vzdolžno črto na vozišču ali nasprotnim robom vozišča ali kakšno drugo oviro na cesti širok manj kot 3 m, na mestu, na katerem bi vozilo zakrivalo postavljeno prometno signalizacijo ali napravo, ki daje svetlobne ali zvočne signale, na vozišču ceste, razen če je prometni režim urejen drugače, na vseh prometnih površinah, ki niso namenjene prometu vozil na mestu, na katerem bi parkirano vozilo onemogočilo vključitev v promet že parkiranemu vozilu, na označenem parkirnem prostoru za invalide, na označenih poteh, namenjenih intervencijskim vozilom, na zelenicah in v parkih, pred vhodom v stavbo ali garažo oziroma na dovozu do stavbe, na posebnem (rezerviranem) parkirnem prostoru, na prostorih, določenih za razkladanje dostavnih vozil, ob dovozi in odvozi z gradbišč, na komunalnih napravah (hidranti, jaški, kontejnerji za smeti ipd.) ali pred njimi, na cestišču, ki je posebej označeno s posebno obvestilno tablo, na kateri je odrejena splošna prepoved prometa zaradi izvedbe prireditve, na delih javne parkirne površine med vrisanimi parkirnimi prostori, tako da onemogočajo izvoz že parkiranemu vozilu oziroma uvoz vozila na vrisan parkirni prostor,

Nepravilno parkiranje je prekršek, za katerega je predvidena kazen v višini 5.000,00 do 10.000,00 SIT.

Pooblaščen oseba na kraju samem odredi odvoz nepravilno parkiranega vozila z vozilom za odvoz vozil (pajek). Pritožba ne zadrži izvršitve.

Odvoz vozila se opravi na stroške lastnika.

Če lastnik ali voznik odstrani vozilo potem, ko je bila izdana odredba o odvozu vozila in pozvan izvajalec, da odstrani vozilo, mora voznik oz. lastnik plačati 50 % določene višine stroškov odvoza. Šteje se, da vozilo ni odstranjeno, dokler ga vlečno vozilo ni odpeljalo.

ODVOZ IZLOČENEGA VOZILA

Za vozilo, ki je bilo izločeno iz prometa in ga lastnik oz. voznik v roku 24 ur še ni odstranil s ceste, pooblaščen oseba odredi odvoz.

Za postopek odvoza se smiselno uporabljajo določbe za odvoz nepravilno parkiranih vozil.

NAČIN GONJENJA IN VODENJA ŽIVINE

Gonič, vodič ali jezdec živali je oseba, ki goni žival oziroma čredo ali vodi žival, namenjeno vleki, prenosu tovora ali žival jezdi.

Domače živali (konji, govedo, drobnica, psi ipd.), ki lahko ogrožajo promet, morajo biti na cesti le v spremstvu osebe, ki jih varno vodi.

Jezdec smejo uporabljati le poti za jezdece. Vozišče občinske ceste smejo uporabljati le, če je tako določeno s prometnim režimom na teh cestah. En vodič lahko vodi največ tri vprežne ali jezdne živali v navezi. Gonič, vodič ali jezdec mora imeti dopolnjenih 14 let starosti.

Gonjenje živali je treba organizirati tako, da jih gonič goni v čredi; če je živali veliko, jih je treba razdeliti v posamezne skupine in med njimi pustiti dovolj prostora za druge prometne udeležence, zlasti za motorna vozila, ki čredo prehitevajo. Ponoči in v primeru slabe vidljivosti mora biti čreda označena z odsevniki ali lučmi.

Žival je treba voditi ali goniti čim bližje desnemu robu vozišča.

Gonjenje, vodenje in počitek živali na pešpoteh in kolesarskih poteh je prepovedano.

Živali, ki se pasejo ali sicer nahajajo ob občinskih cestah, morajo biti pod nadzorstvom ali zavarovane, tako da ne morejo priti na cesto in ovirati prometa.

Gonič ali vodič živali oziroma črede ali jezdec mora poskrbeti, da bo občinska cesta po gonjenju in vodenju živali ali po jezenju ostala čista kakršnekoli nesnage, ki jo živali pustijo za seboj.

Z denarno kaznijo od 5.000,00 do 10.000,00 SIT je kaznovan gonič, vodič živali ali jezdec, če krši določbe tega poglavja odloka.

POSTAVITEV IN VZDRŽEVANJE ZAŠČITNIH OGRAJ ZA PEŠCE NA NEVARNIH MESTIH

Postavitev zaščitnih ograj za pešce na nevarnih mestih odredi občinska uprava.

Zaščitne ograje vzdržuje fizična ali pravna oseba, s katero župan občine Vipava sklene pogodbo.

DODATNI TEHNIČNI IN DRUGI UKREPI ZA VARNOST OTROK, PEŠCEV IN KOLESARJEV

Dodatne tehnične in druge ukrepe za varnost otrok, pešcev in kolesarjev, zlasti v bližini vrtcev, šol, zdravstvenih zavodov, igrišč, stanovanjskih naselij in drugih območij, kjer se ti udeleženci zadržujejo v večjem številu, odredi občinska uprava.

ODVOZ ZAPUŠČENIH VOZIL

Na javnih prometnih površinah in drugih javnih površinah (zelenice, parki, parkirišča) je prepovedano puščati zapuščena, poškodovana in dotrajana vozila, počitniške prikolice in ostala priklopna vozila ali zasesti te površine z drugimi večjimi predmeti.

Zapuščeno vozilo je motorno vozilo, ki nima registrskih tablic, ni registrirano ali nihče ne skrbi zanj. Vse, kar je predpisano za zapuščena vozila, velja tudi za ostala vozila in predmete iz prvega odstavka tega člena.

Odvoz se opravi na stroške lastnika zapuščenega vozila.

Z denarno kaznijo 10.000,00 SIT se na kraju prekrška kaznuje posameznik, ki ravna v nasprotju s prvim odstavkom.

Odvoz zapuščenih vozil z javnih prometnih površin in drugih javnih površin odredi pooblaščen oseba. Pooblaščen oseba najprej ugotovi lastnika in mu vroči odredbo. Če lastnik v 5-dnevnem roku od vročitve odredbe vozila ne odstrani, pooblaščen oseba po predhodnem obvestilu lastniku odredi odstranitev na stroške lastnika. Pritožba ne zadrži izvršitve odvoza.

V primeru, ko pooblaščen oseba ne more ugotoviti lastnika, vozilo označi s posebno nalepko o odstranitvi vozila, na kateri mora biti napis "Občina Vipava", zaporedna številka, datum in napis "Postopek za odvoz".

Odvoz opravi izvajalec, s katerim ima občina Vipava sklenjeno pogodbo. Stroški hrambe vozila bremenijo njegovega lastnika. Če lastnik v tridesetih dneh vozila ne prevzame, se šteje, da se odpoveduje lastništvu in vozilo se lahko proda na javni dražbi.

Če lastnik zapuščenega vozila ni znan, pooblaščen oseba razglasi najdbo z oglasom na oglasni deski Občine Vipava ali na drug krajevno običajen način. V razglasu se tudi navede, da po preteku 30 dni, zaradi opustitve, postane lastnik vozila Občina Vipava. Zapuščeno vozilo se sprejme v hrambo z dnem objave oglasa, in sicer za 30 dni.

Kolikor se v tem roku lastnik ne javi ali noče poravnati vseh nastalih stroškov, se zapuščeno vozilo proda ali uniči.

Stroški uničenja zapuščenega vozila se izterjajo od lastnika zapuščenega vozila, kolikor je znan, sicer bremenijo Občino Vipava

Za vozila, zapuščena na površinah **v zasebni lasti**, se za odstranitev smiselno uporabljajo **ista določila**.

ODSTRANITEV UNIČENE, POŠKODOVANE, IZRABLJENE ALI NEUSTREZNO POSTAVLJENE PROMETNE SIGNALIZACIJE TER POSTAVITEV NOVE SIGNALIZACIJE

Odstranitev uničene, poškodovane, izrabljene ali neustrezno postavljene prometne signalizacije ter postavitev nove signalizacije odredi pristojni občinski redar.

OBMOČJE UMIRJENEGA PROMETA

Območje umirjenega prometa je del ceste, cesta ali del naselja, ki je namenjeno predvsem gibanju pešcev in kot tako označeno s prometno signalizacijo.

V območju umirjenega prometa imajo prednost pešci. Voznik mora biti posebno pozoren na otroke, ki jim je v tem območju dovoljena igra.

Območje umirjenega prometa določi občinski svet s posebnim sklepom.

Označeno mora biti z ustrezno prometno signalizacijo.

OBMOČJE ZA PEŠCE

Območje za pešce je prometno območje, ki je namenjeno izključno pešcem. V tem območju lahko vozijo tudi kolesarji in uporabniki posebnih prevoznih sredstev (otroška prevozna sredstva, invalidski vozički ter športni pripomočki in naprave, ki omogočajo gibanje, hitrejša od hoje pešca), vendar ne smejo ovirati ali ogroziti prometa pešcev.

Območje za pešce določi občinski svet s posebnim sklepom.

Označeno mora biti z ustrezno prometno signalizacijo.

OBMOČJE OMEJENE HITROSTI

Območje omejene hitrosti je naselje ali del naselja, kjer je zaradi gostote prometa pešcev in njihove varnosti, potrebno omejiti hitrost vozil pod 50 km/h. Hitrost ne sme biti omejena na manj kot 30 km/h.

Območje omejene hitrosti določi občinski svet s posebnim sklepom.

Označeno mora biti z ustrezno prometno signalizacijo.

Zaradi zagotavljanja nemotenega in varnega prometa lahko občinski svet predlaga upravljalcu državne ceste omejitev največje dovoljene hitrosti in določitev posebne prometne ureditve na državni cesti v naselju ter sprejme enake ukrepe za pomembnejše občinske ceste v naselju.

OBČINSKI REDAR - NADZOR NAD IZVAJANJEM ODLOKA

Nadzor nad izvajanjem tega odloka opravlja **občinski redar**, v skladu s svojimi pristojnostmi, pa tudi pristojni inšpekcijski organi in občinska uprava.

Pristojni občinski redar zaradi nemotenega in varnega prometa **opravlja naslednje naloge:**

- opravlja nadzor nad ustavljenimi in parkiranimi vozili in izvaja ukrepe, ki so določeni s tem odlokom in predpisi, izdanimi na podlagi tega odloka
- izreka denarne kazni za prekrške na kraju prekrška
- podaja predloge za uvedbo postopka o prekršku
- policijo in inšpekcijske organe obvešča o nepravilnostih
- v skladu z odlokom izdaja odredbe o odvozu nepravilno parkiranega in zapuščenega vozila
- predlaga odstranitev uničene, poškodovane, izrabljene ali neustrezno postavljene prometne signalizacije ter postavitev nove signalizacije.

Do zaposlitve občinskega redarja opravlja nadzor nad izvajanjem tega odloka občinska uprava.

PREDVIDENI NAČIN IZVAJANJA ODLOKA

Določitev rezerviranih parkirnih mest

Za vsako stanovanjsko hišo oz. vsako stanovanjsko enoto v blokovni gradnji, se zagotavlja na javni površini ob hiši ali bloku le eno parkirno mesto. V primerih, ko imajo stanovalci ene stanovanjske enote več avtomobilov, bo občina Vipava zanje zagotovila parkiranje na drugih urejenih parkirnih površinah.

Zagotovitev dodatnih parkirišč, označitev parkirnih mest ter zaposlitev občinskega redarja je predvidena v prihodnjem letu.

PLINIFIKACIJA V OBČINI VIPAVA

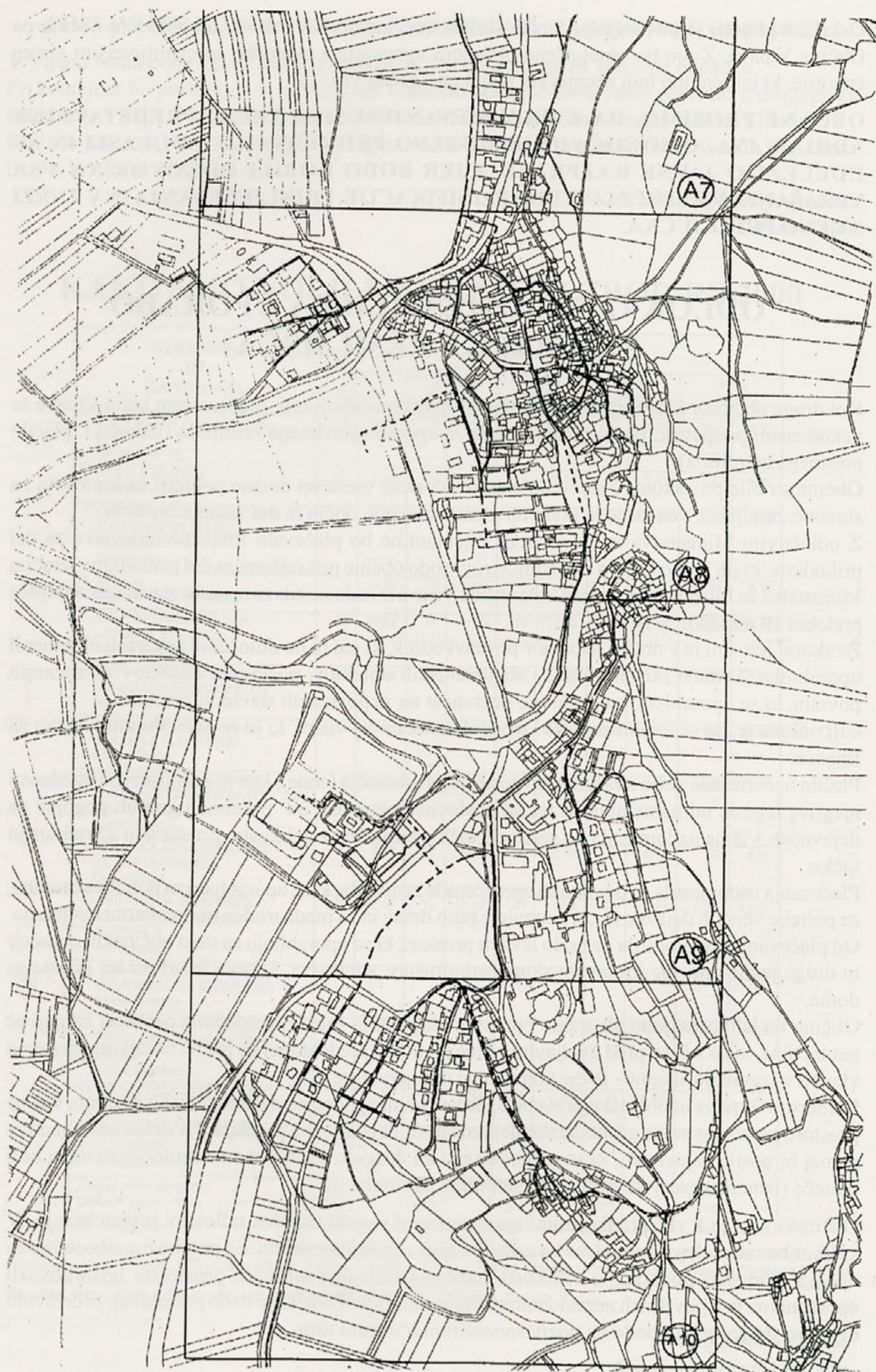
Krajani Vipave ste bili preko Vipavskega glasa že seznanjeni s podelitvijo koncesije za javno gospodarsko službo za oskrbo s plinom v občini Vipava. Koncesijo je pridobila družba Adriaplin d.o.o.

Po zagotovilih predstavnikov Adriaplina bo družba že v novembru mesecu pričela s pridobivanjem potrebnih dovoljenj za izgradnjo omrežja. Glavni plinski vod bo potekal iz reducirne postaje v Vrhpolju do Vipave, ob levem pasu ceste. Razvod bo v prvi fazi omogočil priključitev tistim, ki bodo ob glavni trasi ter velikim porabnikom v Vipavi (vojašnici, Škofijski gimnaziji, Centru za usposabljanje invalidnih otrok, osnovni šoli, mlekarni in kleti...) potem pa se bo širil naprej. Začetek gradnje se predvideva že v januarju 2001 in do aprila naj bi bila zgrajena že prva faza do teh glavnih porabnikov, ki bi obenem zajela še približno 150 stanovanjskih objektov in stanovanj. V kurilni sezoni 2001/2002 naj bi se ti porabniki že lahko ogrevali s plinom. Izgradnja omrežja se bo nato neprekinjeno nadaljevala in v dveh letih naj bi bilo celotno območje, predvideno v odloku, plinificirano.

Predstavniki Adriaplina so poudarjali, da bodo zagotovili ugodno ceno vsem, ki se bodo odločili za priključek v prvi fazi. Nudili bodo tehnično pomoč za zunanji priključek kot tudi za notranjo predelavo instalacij. Za vse navedeno bodo omogočili najetje ugodnega kredita ter zagotovili zavarovanje kredita.

PODROBNEJŠE INFORMACIJE BODO PODANE NA JAVNI RAZPRAVI, KI JO BO DRUŽBA ADRIAPLIN ORGANIZIRALA V PROSTORIH ZADRUŽNEGA DOMA V VIPAVI V MESECU NOVEMBRU.

Predstavniki Adriaplina bo obiskal tudi vsa gospodinjstva ob primarni trasi in se z občani pogovoril o njihovem morebitnem interesu za priključek ter o izvedbi tehničnih rešitev za dovod plina do stanovanjske hiše.

Oskrba s plinom je javna gospodarska služba, nad katero bdi država, na območju občine pa Občina Vipava. Z njo bo omogočeno občanom ogrevanje z ekološko sprejemljivejšim virom energije, ki je trenutno tudi cenejši kot ostali energetski viri.

OBČANE PROSIMO, DA Z RAZUMEVANJEM SPREJMEJO PREDSTAVNIKE ADRIAPLINA, OMOGOČAJO NEMOTENO PRIDOBIVANJE SOGLASIJ IN SE UDELEŽIJO JAVNE RAZPRAVE, KJER BODO DOBILI ODGOVOR NA VSA VPRAŠANJA V ZVEZI Z IZVEDBO PLINIFIKACIJE, PRIKLJUČEVANJA IN V ZVEZI S CENO PRIKLJUČKA.

ODLOK O NADOMESTILU ZA UPORABO STAVBNEGA ZEMLJIŠČA

Kot druge občine v Sloveniji bo tudi občina Vipava morala uvesti, prebivalcem kraja Vipave že nekoč znani prispevek, plačilo nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča (nekoč t.i. plačilo mestnega zemljišča).

Občine so bile po zakonu o stavbnih zemljiščih sicer vseskozi dolžne pobirati nadomestilo za stavbno zemljišče, vendar je le malo novoustanovljenih občin ta del zakona izvajalo.

Z odločitvijo Ministrstva za finance, da občinam ne bo plačevalo finančne izravnave za del prihodkov, ki jih lahko krijejo iz lastnih virov, bodo občine prikrajšane za del prihodkov. Izračun Ministrstva za finance kaže, da bi morala občina Vipava iz nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča pridobiti 19 mio SIT.

Že skoraj leto dni je v občini Vipava v pripravi odlok, ki naj bi po določenih kriterijih obremenil uporabnike (lastnike, najemnike...) stanovanjskih objektov, poslovnih objektov in zunanjih površin, ki se uporabljajo za poslovno dejavnost ter nepozidanih stavbnih zemljišč.

Cilj odloka je, da se z njim zagotovi izpad dohodka v tej višini, ki jo je določilo ministrstvo za finance.

Plačilo nadomestila se bo izračunavalo po kriterijih območja (cone), kjer je zemljišče, od ugodnosti njegove lege in od namembnosti ter za poslovne dejavnosti od posebno ugodnih pogojev za dejavnost. Višina nadomestila bo seštevek točk, pomnožen z velikostjo prostora in z vrednostjo točke.

Plačevanja nadomestila so po zakonu oproščena le zemljišča, ki se uporabljajo za potrebe obrambe, za potrebe verskih dejavnosti, za konzulate tujih držav in za mednarodne humanitarne institucije. Od plačevanja nadomestila ne bodo izvzeti prostori, ki se uporabljajo za del občinskih organov in druge javne uprave, krajevnih skupnosti, društev, zdravstva, šolstva in vrtcev ter dijaškega doma.

Občina bo lahko začasno ali stalno oprostila plačevanja socialno ogrožene osebe in za največ pet let tiste, ki so v času pred uveljavitvijo tega odloka (predvidoma do pet let nazaj) organizirano vlagali v izgradnjo skupne - javne komunalne infrastrukture.

Usmeritev župana in občinskega sveta je, da se čimmanj obremeni stanovanjsko gradnjo, več pa prostore za poslovne in gospodarske dejavnosti in dejavnosti s.p.. Največji delež obremenitve pa naj bi nosile dejavnosti, ki so z ekološkega ali drugače okolje obremenjujočega vidika bolj moteče (bencinski servisi, energetika, mobilna telefonija..).

Občinski svet je z več predlaganimi spremembami potrdil osnutek odloka v prvem branju. V kolikor bo odlok letos sprejet, se bo začel izvajati v prihodnjem letu. Še prej bo morala občinska uprava pridobiti podatke o velikosti stanovanjskih in poslovnih prostorov lastnikov ali uporabnikov in o površinah nezazidanih stavbnih zemljišč. Podatki se bodo pridobivali iz državnih evidenc, dolžni pa jih bodo na poziv sporočiti tudi občani sami.

POSTAVITEV KONTEJNERJEV - ZABOJNIKOV ZA KOSOVNE ODPADKE

V Vipavi bosta ponovno za stalno postavljena dva kontejnerja za kosovne odpadke.

En kontejner bo postavljen na lokaciji **ob Vinarski cesti** (ob bivši južni vojašnici), drugi pa **za staro šolo v Vipavi ali ob njej**, ko bodo v tem predelu zaključena dela na potoku Slezenc.

Krajane prosimo, da v kontejnerja odlagajo **samo kosovne odpadke** in ne ostalih odpadkov (trava, gradbeni material...).

Za občinsko upravo pripravila

Vida Babič

KAKO SMO VOLILI V DRŽAVNI ZBOR RS 2000

STRANKE IN KANDIDATI	GLASOVI									
	Volišče Stara šola		Volišče KS Vipava		Volišče Nova šola		Skupaj Vipava		Skupaj VE 2, VO 11*	
	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
1. SLOVENSKA NACIONALNA STRANKA - SNS Marga Milavec	2	0.60	4	1.38	6	1.99	12	1.30	263	2.07
2. NOVA STRANKA Marjan Poljšak	21	6.34	19	6.57	15	4.98	55	5.97	870	6.85
3. ZDRUŽENI ZELENI - ZELENI SLOVENIJE IN ZELENA ALTERNATIVA Iztok Humar	3	0.91	0	0.00	2	0.66	5	0.54	79	0.62
4. MOJCA Mojca Ferle Brezavšček	1	0.30	0	0.00	0	0.00	1	0.11	46	0.36
5. SLS + SKD SLOVENSKA LJUDSKA STRANKA Branko Tomažič	36	10.88	31	10.73	38	12.62	105	11.40	1536	12.10
6. ZLSD - ZDRUŽENA LISTA SOCIALNIH DEMOKRATOV Borut Koloini	36	10.88	27	9.34	48	15.95	111	12.05	1553	12.23
7. SOCIALDEMOKRATSKA STRANKA SLOVENIJE Mihael Brejc	74	22.36	76	26.30	74	24.58	224	24.32	2907	22.90
8. DEMOKRATSKA STRANKA SLOVENIJE; DEMOKRATI SLOVENIJE - DS Alojzij Krapež	6	1.81	4	1.38	0	0.00	10	1.09	371	2.92
9. STRANKA DEMOKRATSKE AKCIJE SLOVENIJE Damir Begič	0	0.00	1	0.35	0	0.00	1	0.11	52	0.41
10. NSi - NOVA SLOVENIJA - KRŠČANSKA LJUDSKA STRANKA Ivan Mamič	75	22.66	39	13.49	40	13.29	154	16.72	1555	12.25
11. LDS LIBERALNA DEMOKRACIJA SLOVENIJE Mirko Bandelj	44	13.29	65	22.49	46	15.28	155	16.83	2333	18.37
12. DEMOKRATIČNA STRANKA UPOKOJENCEV SLOVENIJE - DeSUS Anton Kreševac	19	5.74	11	3.81	11	3.65	41	4.45	543	4.28
13. NAPREJ SLOVENIJA - NPS Henrik Pust	3	0.91	1	0.35	2	0.66	6	0.65	31	0.24
14. SMS - STRANKA MLADIH SLOVENIJE Primož Lavrenčič	11	3.32	11	3.81	19	6.31	41	4.45	558	4.39
Skupaj veljavnih glasov	331		289		301		921		12697	
Oddanih glasov	339		291		307		937		13148	
Neveljavnih	8		2		6		16		451	

* Volilna enota 2, volilni okraj 11 (sedež: Ajdovščina); obsega območja krajevnih skupnosti: Ajdovščina, Batuje, Brje, Budanje, Col, Črniče, Dobravlje, Dolga Poljana, Erzelj, Gabrje, Goče, Gojače, Gradišče pri Vipavi, Kamnje-Potoče, Lokavec, Lozice, Lože-Manče, Otlica-Kovk, Planina, Podkraj, Podnanos, Podraga, Predmeja, Selo, Skrilje, Slap, Šmarje, Štomaz, Ustje, Velike Žablje, Vipava, Vipavski Križ, Vrhpolje, Vrtovin, Žapuže, Cesta

*Podatke posredovala
Okrajna volilna komisija*

UREDITEV POTOKA SLEZENEC NA TRGU PAVLA RUŠTA IN ULICI MILANA BAJCA

Potok Slezeneč teče pod cesto, ki pelje med staro osnovno šolo in Trgom Pavla Rušta. Vkleščeni so v obokani kineti, zgrajeni že pred mnogimi leti. Pri zadnjem čiščenju nanosov so na več mestih razbili asfalt in obokani vrhnji del kinete, da je bilo čiščenje sploh mogoče. Glede na to, da bo Trg Pavla Rušta v celoti obnovljen oz. urejen, je prišlo do odločitve o obnovi celotne kinete.

Novo kineto bo možno redno čistiti. Pokrita bo s ploščami, ki jih bodo ob čiščenju lahko odstranili. Izvedena bo tako, da se bo cestna izboklina znižala, kar predvideva tudi projekt ureditve trga. Kineti je široka 2,2 m ter globoka 1,27 m.

Z urejanjem potoka Slezeneč bo sočasno urejena tudi vsa komunalna in energetska infrastruktura. Fekalna kanalizacija bo vezana na obstoječi kanal na ulici Gradnikove brigade. Meteorna kanalizacija bo speljana neposredno v Slezeneč. Sočasno bo na novo postavljen in obnovljen vodovod. Postavljeni bodo tudi prvi metri plinske instalacije in prestavljeni telefonski kabli. Da ne bi bilo ponovnega prekopavanja trga, je bila ob tej priliki tudi v celoti postavljena oz. obnovljena fekalna in meteorna kanalizacija na trgu.

Kineta bo obnovljena od Možetove hiše do kovača oz. do tiste točke, da bo vzporedno lahko postavljena tudi fekalna kanalizacija. Ta bo urejena od samega izvira Slezence. S tem posegom naj bi dosegli tudi to, da iz potoka ne bi prihajale neprijetne vonjave.

Dela bodo končana predvidoma v dobrem mesecu dni. Lahko pride tudi do zakasnitev, saj je gradnja v celoti odvisna od vremena (narasla voda) oz. od nepredvidenih dogodkov na gradbišču. Zaradi zastojev oz. oviranja prometa ob gradbišču občane prosimo za razumevanje in se zanj najlepše zahvaljujemo.

*Jože Papež,
tajnik občine*

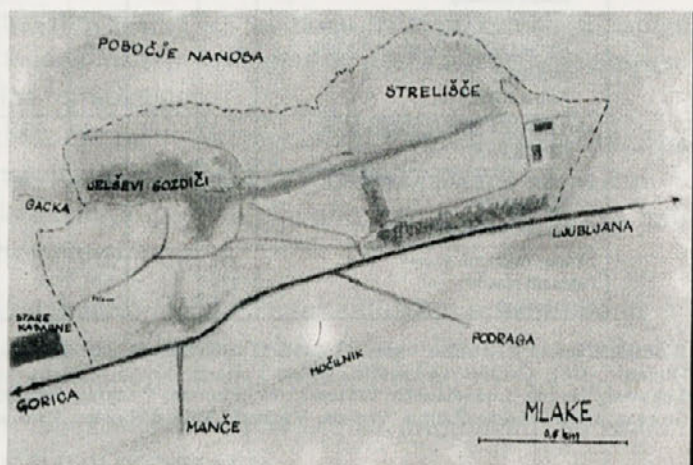
BOTANIČNI MUZEJ POD NANOSOM

Botanični in naravovarstveni pomen Mlak

UVOD

Iz lastne izkušnje vem, da je včasih potrebno, da pride kdo od drugod in domačinu pokaže, kaj ima posebnega, zanimivega in vrednega okrog lastne hiše. Kar je v nekem kraju vsakdanje, pogosto in običajno, ima lahko v širšem prostoru večjo veljavo. Danes, ko se svet okrog nas globalizira, postajajo tudi naravne vrednote, ki so bile nekoč domena lokalnega prostora, pomembne širše, nacionalno in internacionalno. Če se teh vrednot razen specialistov zavedajo tudi domači prebivalci, tisti, ki s prostorom upravljajo oziroma ga posedujejo, je srečno naključje, ki je pri nas v Sloveniji še vedno prej izjema kot pravilo.

Mlakam, območju med Podnanosom in Vipavo, kjer je bila narava z rastlinskimi in živalskimi vrstami še posebej radodarna, je bilo v letih

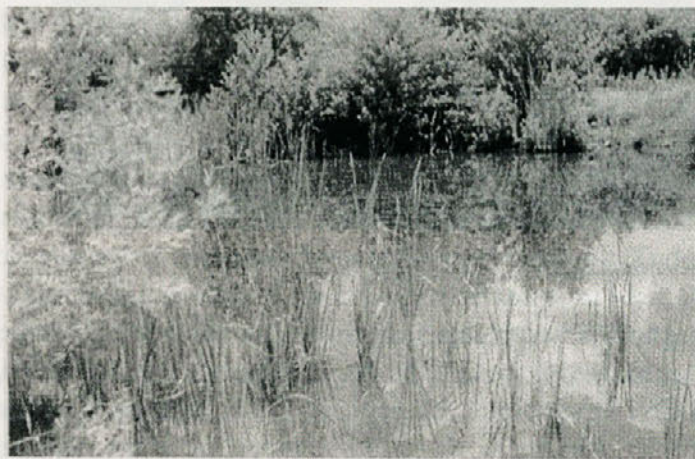
Risba Mlak: Matej Avbar

kmetijske intenzifikacije Vipavske doline prizanešeno. Nekaj, kar je danes na videz brezvredna zemlja, bo v prihodnosti lahko nenadomestljiv kapital. V EU zaradi presežkov kmetijskih pridelkov ne štejejo več vrednosti zemlje v tonah na hektar površine, temveč so kriteriji drugi: pestrost (raznolikost) živih organizmov v pokrajini, njena estetska vrednost, stopnja ohranjenosti, nezastrupljenost prsti štejejo več. V prihodnosti bo človek imel več prostega časa za samoizobraževanje, rekreacijo, počitek v naravi itd. Takrat bo družba vlagala denar za spremembo kmetijskih površin nazaj v naravne in polnaravne ekosisteme, kot to že počnejo v najbolj razvitih in naseljenih državah Evrope (Nizozemska, Belgija, Nemčija...).

Ohraniti Mlake pomeni ohraniti košček bogate narave iz preteklih časov, ki se je ohranila po spletu naključij v tretje tisočletje.

MLAKE

Mlake so naravni spomenik od 18. 2. 2000, zavarovane z odredbo o "Začasnem zavarovanju območja Mlak" UL RS Št 56/99. Začasno zavarovanje je eden od načinov varovanja območja, ki omogoča zbiranje dodatnih argumentov za trajno zavarovanje. Uredba sama pa je pomanjkljiva, saj še vedno dopušča gradbene posege povezane z avtocesto in uporabo v vojaške namene. Tako še vedno ne vemo, koliko tega naravnega bisera

Opuščena tankovska luknja je novo žabje vežbališče

Evropskega pomena bo pogoltnila hitra cesta, ki je v izgradnji. Mlake so velike okrog 100 hektarjev; približno en kvadratni kilometer. Ležijo med Vipavo, Podnanosom in pobočjem Nanosa. Za obisk so vam na voljo stare vojaške poti, neoznačene steze in blatni kolovozi. Kljub nedavni zaščiti še ni opozorilnih tabel, smerokazov in napotkov. Vseeno velja spoštovati določila, ki veljajo za zaščitena območja, kjer je zaželeno, da so obiski za naravo čim manj moteči. Tudi nabiranje rastlin in lov živali sta prepovedana. V času orožnih vaj so obiski Mlak oteženi, zato se je potrebno v primeru načrtovanega obiska o tem predhodno poizvedati.

ODKRITJE MLAK

Mlake so bile vojaški poligon JLA in zaradi tega javnosti nedostopne. Med prvimi je naravovarstveno vrednost Mlak prepoznal botanik dr. Mitja Kaligarič, ki je kot študent služil vojaški rok v Vipavi. Po odhodu JLA je prišlo do prvih obiskov civilistov in strokovnjakov. Pri projektiranju avtoceste je bil po zakonu opravljen PVO, ki pa ni dal zadovoljive slike vrednosti tega okolja. Sledili sta še jesenska in spomladanska inventarizacija Mlak leta 1998, ki ju je izvajal Prirodoslovni muzej z nekaterimi zunanjimi sodelavci. Le-ta je dala pravo sliko o pomenu Mlak. Grožnja, da jih lahko trajno izgubimo, je sprožila pritisk nevladnih organizacij (društev), ki so s svojim argumentiranim delovanjem začasno preprečile uničenje in ključno pripomogle k zagotovitvi statusa varovanega območja.

* * *

Vipavska dolina skorajda nima več podobe, kakršno ima lahko dolina, ki leži na tako pestrem in zanimivem območju. Mislim na stičišče Visokega krasa, flišnih Vipavskih brd in Kraške planote. Reka Vipava od regulacije sem ne predstavlja več reke v polnem pomenu besede. Habitati

(živiljenjski prostori) so biotsko, po številu različnih organizmov osiromašeni, opustošeni. Postali so monotona kmetijska pokrajina, izpostavljena eroziji ali izpiranju in močnemu vnašanju pesticidov v tla.

Ali vemo, kakšna je bila biotska pestrost Vipavske doline nekoč? Je to le še bled spomin ali mrtva črka na papirju, ali pa imamo vendarle še kje ohranjeno nekdanjo podobo doline z vso njeno barvitostjo in biotsko pestrostjo? Območje Mlake pri Podnanosu predstavlja zadnje

Rumeni lan

polnaravne habitate biotsko izredno degradirane Vipavske doline. Zanimivi so že neživi dejavniki tega območja, saj gre za geomorfološko, po spreminjanju zemeljskega površja zanimivo oblikovan teren na flišu, polnem naravnih (in umetno nastalih) depresij ali usadov, vzpetin, mešanje apnenih podov in grušča s strugo potoka, jarkov ipd. Vsa ta pestra geomorfološka podoba je nekakšna "miniatura nekdanje podobe Vipavske doline". Ostala je brez škodljivih vplivov desetletja, saj je bila pod vojaškim varstvom. Tam je bil namreč nekoč poligon vojašnice Jugoslovanske ljudske armade iz Vipave, na katerem je izgubljal čas tudi avtor tega prispevka. Pomembno je tudi dejstvo, da se v podlago (tla) ni vnašalo škodljivih snovi - pesticidov, gnojenja ipd., kar sicer za Vipavsko dolino ne moremo več trditi praktično nikjer. Res pa je, da je tod še precej kosovne vojaške navlake, a jo je - seveda - mnogo lažje odstraniti, kot je mogoče odstraniti, na primer, v zemljo vnešene pesticide.

FLORA

Flora območja Mlake je zaradi različnosti kamninske podlage (apnenca in fliša) ter vodnega režima izredno pestra. Na nekaj kvadratnih kilometrih (brez gozdne vegetacije) smo našli nekaj sto (okrog 350) vrst rastlin, zbranih z "najrazličnejših vetrov". Zato se sprehodimo med tod zanimivimi in redkimi cvetlicami!

Od mediteransko-montanskih in ilirskih vrst, ki prodirajo s planot Nanosa in jih imamo za tipično "kraške", omenjam nekaj lepotic, kot so **ilirska perunika** (*Iris illyrica*), nebesno moder **francoski lan** (*Linum narbonense*) ali pa dišeči **liburnijski šetraj** (*Satureja subspicata liburnica*). Kraške so tudi bolj toploljubne rastline apnenčastih kraških planot, ki imajo še bolj mediteransko razširjenost. Takšna je prav gotovo bodeča **ametistasta možina** (*Eryngium amethystinum*). Konec poletja se odene v kovinsko modro barvo, ki daje lep kontrast osušenim travnikom. Kovinsko obarvani so pravzaprav listi njenega ogrinjala, ki obdajajo socvetje, saj je možina kljub nenavadnemu videzu kobulnica. Zelo kraško in celo "stepsko" deluje trava **bodalica** (*Stipa eriocaulis*), ki je uporabna za suhe šopke zaradi peresasto dolgih dlakavih res, ki štrlijo daleč iz socvetja. Tudi **zlatolasi obrad** ali **zlatolaska** (*Chrysopogon gryllus*) je ena izmed redkih trav, ki nam vzbuja estetske občutke. Med mediteransko-pontske vrste (ki so razširjene v Sredozemlju in kontinentalnih predelih vzhodne Evrope) sodi **rumeni lan** (*Linum flavum*), ki je na Mlakah zelo številen, sicer pa ni pogosta vrsta niti v jugovzhodni niti v vzhodni Sloveniji, kjer ga sicer lahko najdemo. Floro Mlak bogatijo tudi številne -

Velecvetni ralovec

prav nasprotno od naštetih - hladoljubne in vlagoljubne vrste, med katerimi so številne vrste šašev, trava **modra stožka** (*Molinia coerulea*) in druge redke vrste, ki si jih pobliže oglejmo v nadaljevanju!

Težko najdemo kakšen kraj v Sloveniji, kjer na tako majhnem območju uspevajo kazalci ekološko

Ilirski meček

tako skrajnostnih razmer - od ekstremno kislih do ekstremno bazičnih in od ekstremno vlažnih do ekstremno suhih razmer. Pomembno je zatorej prav mešanje različnih elementov, med katerimi najdemo v velikim množinah tudi nekatere redkosti iz Rdeče knjige redkih in ogroženih rastlinskih vrst Slovenije ali pa vrste iz rdečih knjig sosednjih pokrajin.

Takšna posebnost je **ilirski meček** (*Gladiolus illyricus*), vrsta divje gladiole z rdečimi cvetovi, ki nas spominjajo na gojene vrste gladiol. Redka je **mačja meta** (*Nepeta pannonica*), ki ima v Sloveniji le nekaj nahajališč, je pa v upadanju zaradi opuščanja ekstenzivne košnje. Tu so tudi številne vrste **orhidej**, ki jih je na območju Mlak kar nekaj. Presenetljivo pogosta je redka **navadna močvirnica** (*Epipactis palustris*). Pogost je karminasto rdeč **piramidasti pilovec** (*Anacamptis pyramidalis*), sicer redkejša bazifilna vrsta nekoliko bogatejših in globljih tal. Tudi med na videz manj uglednimi močvirskimi vrstami najdemo redkosti, prave ekološke specialiste: **navadno bičevje**

(*Holoschoenus maritimus*) in **črnikasti sitovec** (*Schoenus nigricans*). Obe nas spominjata na travi. Potem pa je tu še obilica **šašev**, **ločkov** in še in še...

TRAVIŠČNE ZDRUŽBE

Mlake so prava mozaična podoba različnih traviščnih združb od skrajno kislih in vlažnih, prek mezofilnih do skrajno bazičnih in suhih, ki se vse zvrstijo na izredno majhni površini. Posebno vredna je še ne popolnoma ovrednotena močvirska združba s črnikastim sitovcem - podobne združbe so znane s Cerkniskega jezera kot *Schoenetum nigricantis* - ki tukaj nastopa v izredno mešani in bogati sestavi, veliko bolj mediteransko obarvani kot na Cerkniskem jezeru. Takšnih sestojev drugod ne poznamo; podobni so razviti šele na flišu ponekod v hrvaški Istri in na otoku Rabu.

Zelo pomembna je združba s travo modro stožko in z ilirskim mečkom (*Gladiolo-Molinietum*), ilirsko obarvana združba mokrotnih travnikov iz zveze *Molinion coerulae*. Podobni sestoji v Sloveniji so le še na presihajočih kraških poljih v Pivški kotlini. To je najjužnejše in najzahodnejše nahajališče te združbe v Sloveniji, je pa tudi znak, kakšna je bila morda Vipavska dolina nekoč. Združbe se je obdržalo le za vzorec in je izjemno ogrožena. Kljub temu pa je izredno bogata z redkimi in ogroženimi vrstami (*Epipactis palustris*, *Orchis palustris*, *Holoschoenus maritimus*, *Carex spp.*, *Plantago altissima*). Posebej še ilirski meček tukaj nastopa v stotinah primerkov in obarva travnik vijoličasto.

Takšno vegetacijo v Vipavski dolini opisuje, na primer v okolici Lijaka pri Ajševici, avstrijski botanik Tržačan Eduard Pospichal, ki se prav tako navdušuje nad rdečino te redke in dekorativne vrste gladiole. Opis te krajinske podobe pa ima - žal - eno posebnost - star je natanko 103 leta (Pospichal, E., 1897: Flora des österreichischen Kuestenlandes, Bd.1)! Torej imamo na Mlakah botanični muzej, kjer si lahko ogledamo, kakšna je bila podoba Vipavske doline pred več kot stotimi leti v vsej svoji biotski pestrosti!

Mokriščnih redkosti pa s tem še ni konec. Mlake premorejo košček jelševega loga, premorejo potok Gacka, ki ima strugo bogato obraslo z grmovnimi vrstami, med katerimi se zvrstijo tako vsi kraški predstavniki (na primer: rešelika, črni trn) kot tudi obvodne vrste (siva jelša, navadna krhlika). Najdemo tudi košček prave goščave poplavljenega gozda, ki ga je sicer le za vzorec.

Tam se Gacka razlije in habitat - čeravno z rastlinskimi vrstami manj bogat kot ostali - je eden med najbolj ranljivimi v srednjeevropskem prostoru.

Mlake premorejo tudi mlako samo, v kateri raste, na primer, **navadni dristavec** (*Potamogeton natans*) in nekaj obvodnih vrst. V bližini mlake je vsa populacija na Mlakah vsepovsod razstresenega **serapa** (*Serapias vomeracea*), redke submediteranske orhideje, ki ima prav to najbolj severozahodno mejo svoje razširjenosti v Sloveniji. Ljubi vlažna, bogata tla, ki pa morajo biti bogata z apnencem (bazična) in seveda toplo podnebje. Zato je zunaj submediterana v Sloveniji ne najdemo. Nedaleč stran od mlake raste ena izmed najlepših skupin redke in ogrožene **sibirske perunike** (*Iris sibirica*), kar sem jih kdaj videl. To je močvirska vrsta perunike, ki je vsepovsod v Evropi v hitrem upadanju, saj njeni habitatni (vlažni negnojeni travniki) hitro izginjajo. Zato jo vsepovsod skrbno varujejo, njena nahajališča v tujini pa imajo popolnoma poseben varstveni status.

Suha travišča izražajo prav tako veliko pestrost. Na apnencu je razvita združba **skalnega glavinca** in **nizkega šaša** (*Carici humilis-Centeureetum rupestris*) in sicer nižinska oblika z bogatim inventarjem kraških, ilirsko-submediteranskih vrst.

Ne naštevam jih, saj je ta pašniška združba značilna tako za Visoki kras, na primer, Nanos, kakor tudi za Kraško planoto izza Vipavskih brd. Po drugi strani pa imamo nedaleč stran, na flišu, nekoliko dvignjenem nad omenjena mokrišča, razvito združbo mezofilnejših ilirskih travnikov združbe **oklasnice** in **dlakavega gadnjaka** (*Danthonio-Scorzoneretum*), ki je v Vipavski dolini zastopana s posebno varianto z rumenim lanom, ki je bila prvokrat opisana prav od tod (subsp. *peucedanetosum cervariae* var. *Linum Flavum*). To pa niso kamniti pašniki, pač pa so pravi travniki, nekoč ekstenzivno košeni, danes pa bodisi intenzivirani ali v zaraščanju. Glavni dejavnik zgodnjega zaraščanja je **kobulnica** (*Peucedanum cervaria*), ki s svojimi veliki listi poleti dobesedno preraste vse druge rastline. Odpadla biomasa bogati prst, v senci in vlagi njenih listov pa lahko že začenjajo kaliti grmovne vrste, ki nam že vidno nakazujejo konec travnika. Toda to je že druga zgodba!

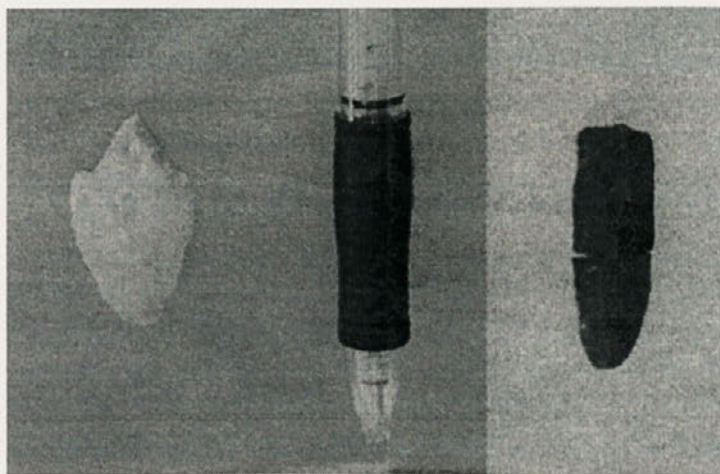
Napisano je le grob botanični oris območja Mlake v Vipavski dolini. Vse pisanosti ni mogoče spraviti na nekaj strani revije; lahko le približno ocenimo njeno vrednost. Takšne ostanke bolj ali manj naravnih delov rečnih dolin v tujini dajejo skoraj "pod stekleni zvon" oziroma jih - po uničenju - bolj ali manj uspešno poskušajo ponovno ustvariti. Nam pa je narava v Mlakah v Vipavski dolini z igro čudnih naključij ohranila biser. Ga bomo znali ohraniti ali pa ga bomo čez desetletja, ko bo drugačna miselnost postala potreba in obveza, z velikimi stroški ustvarjati na novo?!

Uvod je posebej za VG napisal avtor, dr. Mitja Kaligarič, del besedila smo povzeli po zgibanki Mlake, naravni spomenik, ki jo je izdalo Društvo učiteljev biologije Slovenije in Občina Vipava; v celoti pa smo s privoljenjem avtorja in urednika revije Kras povzeli sestavek o Mlakah.

NAJVEČJE NAJDIŠČE V EVROPI?

Bogate najdbe arheologov na lokacijah Zemono I. in Zemono II.

V začetku avgusta so arheologi začeli z natančnimi izkopavanji na predvideni trasi za novo hitro cesto pod dvorcem Zemono. Dela na najdišču Zemono I. vodi arheologinja novogoriškega ZVNKD, Patricija Bratina, arheolog Gojko Tica pa vodi dela na sosednjem najdišču Zemono II. Patricija Bratina pravi, da so obe najdišči odkrili po predhodnih zaščitnih pregledih površine bodoče trase. Po izkopanih testnih jarkih so se nato odločili za natančnejša in globlja izkopavanja. "Na Zemonu I. smo doslej odkrili ostanke poselitve iz bronaste dobe. Izkopano kamnito orodje je morda celo starejše, vendar moramo za potrditev te teze počakati, da začnemo odkrivati prazgodovinsko plast," je o prvih najdbah povedala Bratinova. V leseno držalo vpeta mala kamnita

Mala kamnita puščica iz mlajše kamene dobe (levo) in kamnita klina z najdišča Zemono II.

potrdil. "Najdbe na tej lokaciji niso presenetljive, saj je v okolici več dokazanih gradišč, na primer Sv. Pavel na Planini in Stari grad nad Vipavo. V Logu pri Vipavi, ki je od Zemonu oddaljen 1500 metrov, so pred dvema letoma odkopali podobne najdbe, kot jih zdaj odkrivamo na Zemonu I.," je o arheološko bogatem območju dejala Bratinova.

Bo to največje najdišče? Izkopavanja na najdišču Zemono II. vodi arheolog Gojko Tica, ki je nad najdbami navdušen:

"Domnevam, da gre za najdišče na odprtem iz konca starejše kamene dobe." Najdišča na odprtem so pravzaprav redkost, v Sloveniji pa so doslej našli le eno majhno najdišče iz tega časa, ki je blizu Betalovega Spodmola. "Tako velikega najdišča iz tega časa, kot je na Zemonu II., še nisem videl. Mogoče bo to tudi največje najdišče na odprtem v Evropi," ne skriva senzacionalne teze Tica.

Tudi tu so naleteli na kamnita orodja, ki so še starejša kot tista na Zemonu I., niso pa našli keramike, značilne za mlajša obdobja. Praskala in kline iz kakovostnega kremna so še danes ostra.

"Že zdaj lahko trdimo, da je bilo orodje narejeno tukaj. Kremen, iz katerega so izdelali orodje, je lokalni material, kar potrjujejo tudi številni odbitki, jedra in luske," dodaja arheolog.

Po sedanjih ocenah te najdbe pričajo o poselitvi iz konca starejše kamene dobe, za dokončno potrditev pa bo potrebno še malo počakati. Končne raziskave naj bi tudi pokazale, ali gre na Zemonu II. za največje najdišče na odprtem v Evropi iz tega obdobja ali ne.

orodja, kot so puščice, kline in druga, so izdelana iz kakovostnega kremna, ki še po tolikih letih ostro zarežejo v steklo. Kasnejše kemične analize bodo pokazale, za kaj so to orodje uporabljali. Najdeni kamniti odbiti odrobci dokazujejo, da so orodja izdelali prav na tem kraju.

Odkopali so tudi skrbno izdelane kamnite strukture, za katere Bratinova domneva, da so verjetno ostanki osuševalnega sistema. Močno poškodovana keramika že govori temu v prid, a za zdaj še niso našli dokaza, ki bi to domnevo

Arheolog Rok Klasinc pobira ostanke oglja na najdišču Zemono I.

Tina Pintar
PN 17. oktober 2000

Iz Škofijske gimnazije

KAKO POTEKA OBNOVA DIJAŠKEGA DOMA ŠGV

Prva faza obnove dijaškega doma in semenišča je bila zaključena konec avgusta 2000. Nekoliko se je zavlekla zaradi zahtevnega in počasnega izkopa. Zaradi bližine drugih zgradb ni bilo možno miniranje, ampak le pikanje s kopačem. Tehnični pregled smo imeli 16.8.2000.

V obnovljeni stavbi smo pridobili dvoposteljne in triposteljne sobe za 45 dijakov, stanovanje za vodjo doma, sobe za vzgojitelje, učilnice, jedilnico in kletne prostore, ki služijo za shrambo in so z dvigalom povezani z novo kuhinjo.

Pri obnovljeni stavbi je z iniciranjem dodatno utrjeno pritličje in prvo nadstropje, leseni podovi in stropovi pa so zamenjani z betonskimi ploščami. Lepo je ohranjeno in dodatno utrjeno centralno stopnišče, na novo pa je vgrajeno dvigalo, ki povezuje vsa štiri nadstropja. V celoti je izkoriščen tudi prostor na podstrešju. Povsem na novo je prizidana sodobna kuhinja, kotlovnica, plinska postaja in pralnica. Na novo je zgrajen tudi električni priključek (prej po zraku, sedaj po zemlji) ter fekalna in meteorna kanalizacija ter hidrantno omrežje. Na zadnji strani stavbe so postavljene tudi predpisane požarne stopnice.

V nedeljo, 3.9.2000 popoldne, se je v lepo obnovljene in na novo opremljene prostore dijaškega doma že vselilo 39 dijakov (17 fantov in 22 deklet). Na ta način je obnovljeni del doma že skoraj 90% zaseden, kar dokazuje, da je potreben. Iz prvega letnika je v dijaškem domu 20 dijakov (7 fantov in 13 deklet), iz drugega 9 (4 fantje in 5 deklet), iz tretjega 5 (3 fantje in 2 dekleti) in iz četrtega 5 (3 fantje in 2 dekleti).

Dijaki, ki so v domu, prihajajo iz 25 župnij koprške škofije in iz 5 župnij ljubljanske nadškofije. 7 jih je iz kobariške dekanije, 6 iz kraške in tolminske, 5 iz novogoriške, 3 iz idrijsko-cerkljanske in postojnske, 2 iz šempetrske ter po 1 iz vipavske in ilirskobistriške.

V teh dneh smo že začeli z drugo fazo obnove, ki bo obsegala prenovo stavbe starega farovža in pa vmesnega oziroma povezovalnega dela.

Predvideno je, da bi bila dela druge faze zaključena do konca marca 2001.

Vinko Lapajne

OD SRCA DO SRCA

29. septembra 2000 ob 19^h je na Škofijski gimnaziji Vipava obenem s podelitvijo letošnjih maturitetnih spričeval potekala tudi predstavitev pesniške zbirke *Od srca do srca* maturantke Ingrid Kovšca.

Letošnja matura je bila s povprečjem 22,1 točke daleč najuspešnejša v sicer kratki zgodovini Škofijske gimnazije, dva od triindvajsetih dijakov, Mirjam Premrl in Peter Medvešček, sta dosegla več kot trideset točk, kar ju je uvrstilo med 184 najboljših v Sloveniji, še bolj pomembno pa je dejstvo, da se je vsem 23 maturantom uspelo vpisati na željeno fakulteto. Prireditev so oblikovali maturanti sami; svoj prihod v ospredje so

popestrili z recitiranjem Ingridinih pesmi ter z instrumentalnimi in vokalnimi točkami. Zbirko Ingridinih pesmi je izdala šola v okviru projekta Odprta šola, ilustracije sta prispevali pesnica sama in njena sošolka Maja Martinuč. Spremno besedo pa je prijazno prispeval g. Jurij Paljk, zamejski pesnik in publicist. Zaradi bolezni je bil na prireditvi odsoten, zato je povzetek njegovih misli predstavil g. Janez Zupet, Ingridin razrednik in profesor, ki je skupaj s prof. Tatjano Božič sodeloval pri pripravi zbirke same. Povzemamo glavne misli: »V svoji prvi pesniški zbirki se Ingrid posveča temam, ki so značilne za mladostniško doživljanje človeka in sveta. Na prvem mestu so zato ljubezenske pesmi, v katerih pesnica razkriva svojo nežno žensko dušo in svoja najgloblja hrepenenja. V drugi skupini so pesmi z eksistencialno tematiko; v njih išče Ingrid odgovore na temeljna bivanjska vprašanja, s katerimi se mora mlad človek prej ali slej spoprijeti. Sledijo pesmi, v katerih s prirojenim čutom za pravičnost protestira proti socialnim in drugim krivicam, s katerimi jo sooča življenje. V zadnji skupini so zbrane pesmi z različno tematiko. Gre za odzive budne in npravstveno občutljive osebnosti na doživetja in dogodke, ki so se je tako močno dotaknili, da so naravnost klicali po ubeseditvi.

Pustite mi živeti pravi Ingrid v eni svojih pesmi. Že ta verz nam pove, da gre za mlado dekle, ki se zaveda svoje enkratnosti in neponovljivosti ter zato tudi dejstva, da vstopa v življenje po svoji lastni poti. Polna idealov, ki jih je zmožna samo mladost, hiti življenju naproti. V teh srečavanjih z življenjsko stvarnostjo pa ne doživlja samo lepih trenutkov, ampak tudi razočaranja in dvome. Realnost življenja je dostikrat tako drugačna od mladostnikovih upov in želja, in vendar se prav v zrelem in odgovornem soočanju z njo izpričuje človekova osebnostna trdnost in nenadomestljivost. Ingrid črpa moč za tako srečevanje z življenjem iz svoje vere in iz svojih idealov. In ker ima poleg tega redek dar, da zna svoja iskanja in dognanja, proteste in občudovanja tudi ubesediti, sta njena izkušnja in pričevanje dragocena tudi za druge, predvsem za mlade. Mirno lahko rečemo, da je pesniška zbirka kljub nekaterim formalnim nepopolnostim in mestoma še nedognanemu pesniškemu izrazu živ in pristen odsev doživljanja in iskanja današnjega mladega človeka, ki zori v zrelo osebnost«.

Prireditve se je udeležil tudi koprski škof, msgr. Metod Pirih, ki je slovesno podelil spričevala in maturantom ter vsem dijakom zaželel, da bi v svojem okolju znali ustvarjati prijetno vzdušje, da bi zoreli človeško, intelektualno in duhovno in da bi znali svoje ideje spraviti na pravo pot. Dodal je še, da si želi, da bi znali različne dogodke iz svojega življenja, iz življenja Cerkve in iz življenja naše družbe pravilno presojati in se iz njih učiti.

Prireditvi so prisostvovali tudi starši maturantov, ki so, kot sami pravijo, nanje zelo ponosni in srečni, da so njihovi otroci uspešno premostili prehod med srednjo in visoko šolo.

Zaključimo naj z mislijo iz Ingridine pesniške zbirke: »In enkrat se čez leta / vprašaš, kdo da si / in v strahu šepetaš, / kdo ugasnil je luči?« - z željo, naj tem mladim upom nikoli ne ugasnejo luči.

*Polona, Marko, Aljaž, Mojca,
Novinarski krožek Škofijske gimnazije Vipava*

Iz OŠ

PREGLED DELA V ŠOLSKEM LETU 1999/2000

Na Osnovni šoli Draga Bajca je vsak dan nekaj posebnega. Individualno delo se prepleta s skupinskim, učitelji neprestano iščejo nove, primernejše metode za motivacijo. Neprestano iskanje, vrvenje, učenje. Drug od drugega, drug z drugim, drug ob drugem... in vendar vsi skupaj - učenje. Ne samo uspehi, doseženi cilji so merilo naše šole. Postavlja si jih vsak sam in tudi vsi skupaj. Ni nas sram povedati, da nečesa ne znamo. Trudimo se, da bi znali pohvaliti vsak napredek, ki ga posameznik doseže, pa naj bo to učenec ali učitelj. Trudimo se, da bi znali prisluhniti staršem, okolju. Neprestano učenje, pa vzgajanje k strpnosti, prijateljstvu med generacijami.

Učenje se začne z rojstvom. Je sprejemanje, shranjevanje in opazovanje vtisov. Učimo se postopoma in različne sposobnosti razvijamo v različnih dobah. Učimo se od staršev, sorodnikov, prijateljev... samodejno črpamo iz okolja znanja in izkušnje... Pa vendar je za posameznike in tudi za družbo to premalo.

Zaradi zapletenosti in obsega znanj, ki jih moramo obvladati, da se znajdemo v tem svetu, je potrebna šola, ki nam nudi formalno izobrazbo od osnovnošolske do univerzitetne.

Proces učenja ni nikoli zaključen; je kot bitje srca... in vendar je to srce vztrepetalo otrokom, osmošolcem, njihovim staršem in učiteljem ob zaključku osnovnega šolanja, na valeti 2000.

Na Osnovni šoli Draga Bajca Vipava smo tem učencem nudili poleg obveznega šolskega programa še vrsto drugih aktivnosti, pri katerih so si nabirali nove izkušnje, nova znanja in ob katerih so si gradili pozitivno samopodobo.

Na tekmovanjih, ki so se jih udeležili in ki ne bi smela biti primer rivalstva, se je veliko naših učencev še posebej izkazalo. Zlata državna priznanja so prejeli:

- SLOVENSKI JEZIK: Katja Počkar (3. mesto v državi)
- ZGODOVINA: Tadej Možina, Jurij Babič, Katja Počkar, Jernej Pavlič
- BIOLOGIJA: Andreja Peljhan, Tadej Možina
- KEMIJA: Jernej Pavlič, Matevž Krašna
- MATEMATIKA: Matevž Krašna
- TEHNIKA: Nejc Franca (3. mesto v spuščanju škatlastih zmajev)
- RAZISKOVALNE NALOGE: Na vipavskem "placu" - zgodovinska raziskovalna naloga (17 učencev)
- ŠPORT: Državnega tekmovanja v atletiki se je udeležilo 10 učencev. Jani Paškvan (3. mesto na 60 m). Tudi ostali so bili zelo visoko uvrščeni, od 5. do 16. mesta. V lanskem šolskem letu sta bila dosežena tudi dva šolska rekorda - Jani Paškvan; 60 m - 7.41, in moška štafeta 48.07

ŠKL (ekipa deklic in dečkov) se je uvrstila v četrtfinale, med osem najboljših ekip v Sloveniji; peto mesto na severnem Primorskem. ŠKL sestavljajo poleg košarkarjev še ekipe novinarjev, fotografov in navijačic - ti so se uvrstili na 2. mesto v tekmovanju med osnovnošolskimi predstavniki.

Srebrna priznanja na tekmovanjih iz slovenskega jezika, angleščine, zgodovine, biologije, kemije, matematike, logike, fizike in tehnike je osvojilo 28 učencev iz sedmih in osmih razredov.

Prav tako je srebrno priznanje na reviji NAŠA POMLAD, na državnem tekmovanju MPZ, prejel naš PZ.

To so najvidnejše uvrstitve lanske letošnje generacije in te, ki se zadnje leto šola v naši ustanovi.

Vsega se ne da meriti z zlatimi in srebrnimi odličji.

Za trud, zvestobo in požrtvovalnost si je veliko število otrok zaslužilo pohvale; pohvaljeni so bili zvesti bralci, teh je bilo 27; 23 učencev, ki so v rednem šolskem delu prebirali angleške knjige; učenke, ki so vsa leta sodelovale pri PZ, učenca, ki sta se udeležila državnega tekmovanja iz računalništva, uspešni likovniki, ki so prejeli nagrade na natečajih, športniki...

Vsako leto se šola s posebnimi priznanji zahvali najuspešnejšim učencem, ki s svojim znanjem in prizadevanjem prispevajo k večjemu ugledu šole. V lanskem šolskem letu so priznanje prejeli: Andreja Peljhan, Tadej Možina, Maja Rehar, Klemen Princes, Jakoba Šraml, Rok Gulič, Vesna Ferjančič, Simon Golob, Jernej Pavlič, Matevž Krašna in Katja Počkar.

Karolina Bratina, Jani Paškvan in Jernej Malik so osvojili pokal za najboljšega športnika šole. Učenci sami so v svojem nagovoru staršem in učiteljem povedali: "Zaradi vašega razumevanja za naše mladostne spodrslejaje je bilo bivanje na tej šoli prijetno in razgibano in naše odraščanje lažje, hvala!"

Generacijo '85 je sestavljalo 71 učencev, danes že dijakov. Vsem želimo, da bi bila njihova pot v svet odraslih prijetna, bogata in srečna.

Za njimi je že generacija '86, ki si prav tako prizadeva na vseh področjih. Zaupamo v energijo mladih, v njihove sposobnosti in pripravljenost za delo.

prof. Ljudmila Kovač, ravnateljica

Kaj smo delali v šoli v naravi

Prišel je težko pričakovani dan, prvi september, ko smo se učenci OŠ Draga Bajca iz Vipave in njenih podružničnih šol udeležili poletne šole v naravi v Ankaranu. Še preden smo prišli v Ankaran, smo si ogledali Luko Koper. Tu smo videli mnogo tovornih ladij, ki izvažajo naše blago po svetu. Z avtobusom smo se pripeljali do našega cilja. Po kosilu smo se vselili v hiške. Janja, Vesna in jaz smo bile v rdeči hiški.

Prvi dan nam je g. Mesesnel povedal urnik dejavnosti v šoli v naravi. Vsak dan smo zjutraj ob 7,20 imeli zbor na dvorišču, sledila je jutranja telovadba. Po kratkem oddihu smo odšli na zajtrk in nato plavat. Po preizkusu plavanja so nas razdelili v skupine glede na naše znanje v plavanju. Prvo skupino, Delfini, je vodila gđč. Tanja, drugo skupino, Morske pse, g. Igor Benko. V tretji skupini sem bila jaz pod vodstvom g. Mitja Lavrenčiča. Imenovali smo se Morske koze. Četrto skupino, Vidre, je vodila gđč. Petra, Morske ježke g. Dušan Mesesnel, zadnjo skupino, Jegulje, pa gđč. Mojca Habič.

Po plavanju pa je naš dan običajno potekal tako: kosilo, popoldanski počitek, ki smo ga izkoristili za spanje ali družabne igre, izpopolnjevanje v plavanju v bazenu. Popoldansko malico smo pojedli na prostem, nato smo se malo odpočili. Po plavanju smo se šli tuširati in se pripravili na večerjo. Po večerji pa smo odšli na sprehod ali pa imeli razne družabne dejavnosti. Ob 10. uri zvečer smo šli spat in moralo je biti vse tiho. Še preden smo zaspale, nam je prišel voščit lahko noč Mitja Lavrenčič.

Tako so potekali dnevi v šoli v naravi. Bila so še druga zanimiva dogajanja, ki so nam vsem skupaj popestrila dneve ter olajšala domotožje, ki nas je pestilo zlasti v večernih urah.

Slikovno ustvarjanje v šoli v naravi

Nika Kovačević, 4.b

Tekmovala sem za bronastega delfinčka

Kot učenka četrtega razreda sem se letos udeležila šole v naravi. Bili smo v Ankaranu. Imeli smo razne aktivnosti. Najraje sem se udeležila plavanja. Razdeljeni smo bili v skupine: od neplavalcev, do najboljših plavalcev. Najtežjo nalogo so imeli neplavalci, ker so se morali šele naučiti plavati. Plavalci pa smo svoje znanje še dopolnili. V naši skupini nas je bilo dvanajst in smo se učili plavati kravl, žabico in hrbtno.

Zadnji dan smo imeli preverjanje plavanja. Osvojili smo lahko: delfinčka, bronastega delfinčka, srebrnega delfinčka in zlatega delfinčka.

Jaz sem se odločila za bronastega, ker mi je takšen najbolj všeč. Da sem ga osvojila, sem plavala petdeset metrov žabico in deset sekund mrtvaka. Zelo sem bila vesela, da sem ga osvojila. Komaj čakam, da mi ga bodo podelili, ker bi ga rada pokazala svojim dvema sestricama.

Teja Uršič, 4.a

Šola v naravi v Ankaranu

Komaj sem čakala dan odhoda v šolo v naravi. V petek smo se odpeljali z avtobusom. Med potjo smo se ustavili v Kopru. Malo smo se sprehodili in si ogledali mesto. Zatem smo se odpeljali v Ankaran. Po prihodu smo šli na kosilo. Po kosilu so nam učitelji dali ključe. Šli smo v svoje sobe in vse lepo pospravili. Zvečer smo posedeli blizu obale, kjer nam je učitelj Dušan Mesesnel igral na kitaro, mi pa smo peli. Drugi večer smo se igrali srčkov ples. V nedeljo smo

Na obali iščemo školjke

se peljali po morju z ladjo, ki ima stekleno dno. Vozili smo se okrog piranske cerkve. Pod morskno gladino smo videli ribe, ježke in ostanke rimske ceste. Blizu Pirana je bilo gojišče školjk. Ta dan mi je bil najbolj všeč. Vsak dan smo plavali in se učili novih vaj. Našo skupino je vodil Mitja. Neki večer smo si ogledali nebo s teleskopom. Astronom nam je povedal, da so Lunini kraterji lahko večji kot petdeset kilometrov. Videli smo tudi dvojne zvezde, ki so modre in rumene barve.

Zadnji dan smo dobili nagrade, ko smo tekmovali. Nagrajeni pa smo bili tudi za urejenost naših sob. Za to smo se vsak dan kar trudili. Naša soba, kjer smo bivale Maruša, Špela in jaz, je dobila drugo nagrado. Bile smo kar vesele. Šola v naravi mi bo ostala v lepem spominu.

Mateja Gostiša, 4.b

Letošnja šola v naravi

Pred šolo smo se poslovili od staršev in se odpeljali z avtobusom proti Ankaranu, kjer smo učenci četrtil razredov vipavske osnovne šole preživljali šolo v naravi. Spotoma smo si ogledali Luko Koper. Potem smo se namestili v naših sobah v hotelu Adria. S prijatelji smo dobili prijetno sobo. Kasneje so nas razvrstili v skupine. Naša se je imenovala Morski psi. Naš učitelj plavanja je bil Igor Benko. Najbolj mi je bilo všeč skakanje na glavo.

Svoje bivanje v Ankaranu smo popestrili z igrami. Obiskal nas je celo košarkar Jaka Daneu. Pri

Skupinska fotografija s košarkarjem Daneuom

pouku smo spoznavali slovensko obalo, njeno naravo - rastlinstvo in živalstvo. V nedeljo smo se odpeljali z ladjo v Piran. Potovanje je bilo kratko, a zelo zanimivo. Deževnega dne smo odkorakali na pokopališče školjk. Našli smo zelo veliko najrazličnejših hišic polžev in lupin školjk. V šoli v naravi je bilo zelo lepo in nikoli je ne bom pozabil. Bil sem nadvse vesel, ker sem osvojil priznanje za plavanje kravlj.

Martin Malik, 4.a

Odpluli smo v Piran

V nedeljo smo že ob sedmih odšli na kamnito plažo in počakali na veliko ladjo. Ko je prispela, smo se vkrcali in odpluli proti Piranu. Skoraj vsi smo odšli na zgornjo palubo, kjer smo imeli lep razgled na morje. Pluli smo približno eno uro. Ko smo prispeli v Piran, smo se razdelili v dve skupini. Prva skupina je ostala na pomolu, druga pa je z drugo ladjo odšla na ogled morskega dna. Medtem si je prva skupina ogledala mesto in njegovo okolico. Po ogledu smo odšli na pijačo. Ko se je skupina z ladjo vrnila, smo se zmenjali. Odšli smo še po turiste, ki so čakali ladjo na pomolu. Odšli smo v trup ladje in si ogledali ostanke rimske ceste na dnu morja. Bilo je nekaj zelo skrivnostnega. Pripluli smo do sodov v morju, kjer smo videli veliko školjk. Imenovali so se užitne klapavice. Vse smo si temeljito ogledali.

Vrnili smo se na ladjo, ki nas je popeljala nazaj proti Ankaranu.

Eneja Pavič, 4.a

Astronomski večer

Po večerji nam je učiteljica rekla, da bomo šli gledat zvezde. Čez nekaj časa smo se odpravili proti pomolu. Tam nas je čakal astronom. Najprej nam je pokazal luno. Gledali smo jo z majhnim in velikim teleskopom. Potem smo si ogledali dvojno zvezdo. Ker je bilo oblačno, nismo videli vesoljskega prahu.

Po ogledu zvezd smo se odpravili spat.

Dejan Faganel, 4.a

ŠOLA V NARAVI

To leto smo postali zreli
in v šolo v naravi šli.

Tam smo se učili,
na sprehode hodili,
se učili plavati vsak dan
in takrat si moral biti zbran.

Smo školjke iskali,
smo prav vse znali,
smo veliko se smejali
in delfinčka delali.

Na majice smo slikali,
smo morje risali.
Veliko smo se potapljali
in kamenčke iskali.

Vsi smo se zabavali,
vendar je ta čas minil,
vsak je žalosten bil.

Klara Hlad, 4.razred Vrhpolje

ŠOLA V NARAVI

Šola v naravi
zame prva je.
Morje, igre, ples,
to zabava je zares.
Staršev, bratov, sester ni,
zato prijatelji smo vsi.
Zbolel od nas ni nihče,
ker morje zdravo je.

Maruša Petrič, 4.b Vipava

Naš športni dan

Na športni dan smo šli na Kovk. Pot nas je vodila navkreber in bila je zelo dolga. Mislili smo, da ovinkov ne bo nikoli konec. Učiteljica nas je vzpodbujala, naj hodimo še malo, da bomo videli skalo, ki se imenuje Sončnica. Malo pod vrhom smo vsi utrujeni in prepoteni le zagledali veliko skalo. V skali smo zagledali dvoje velikih oči, podolgovat nos in tanka usta. Skala je bila kot velika deklica Sončnica in učiteljica je rekla, naj jo tako dolgo gledamo, da nam bo pomežiknila. Blizu skale Sončnice smo se ustavili na razgledni točki. Opazovali smo našo Vipavsko dolino. Na vrhu Kovka se nam je odprl pogled na novo planoto, Trnovski gozd. Tam so bili pašniki, ograjeni z električnimi pastirji. Videli smo konje in krave, ki so se pasli. Hodili smo čez žice in zapirali za seboj vrata pašnika.

Na vrhu Kovka so nas krstili. Tisti, ki so bili pri hoji zelo počasni, so bili krščeni z lahnim udarcem palice po zadnji plati. Vsem pa je učiteljica čestitala, ker smo prišli na vrh.

Vračali smo se po bukovem gozdu. Tam je bilo zelo lepo, tiho in mirno. Nekatere sošolke so rekle, da bi si tam naredile kar hišo. Vsi smo se veseli in zadovoljni vrnili v šolo.

Tjaša Poljšak, 3.a

Kako je nastala skala Sončnica

Utrujena sem prišla s športnega dneva. S sošolci smo dolgo hodili na hrib Kovk in mimo skale, ki se imenuje Sončnica. Skala mi je bila še prav posebno všeč, saj ima na vrhu obliko kroga - sonca, ob straneh pa sem videla oči, nos in usta.

Tiste noči sem sanjala o deklici Sončnici.

Nekoč je v dolini v revni koči živela deklica Sončnica. Bila je ljubka in vedno dobre volje. Doma so bili zelo revni in nekega zimskega večera jim je zmanjkalo drv za kurjavo. Deklica Sončnica se je odločila, da pojde na pobočje Kovka po dračje.

Ko je ponoči hodila po hribu navzgor, se je izgubila. Tavalala je sem ter tja, a ni več našla poti. Noč pa je bila zelo hladna. Deklica ni imela tople jopice in bilo jo je strah. Zaradi hudega mraza je zmrznila. Nikoli več se ni vrnila domov. Ljudje pa so visoko v gori našli veliko skalo, ki je imela podobo dekličinega obraza. Imenovali so jo Sončnica.

Ko sem šla drugo jutro v šolo, sem se ozrla proti skali Sončnici. Zdelo se mi je, da mi je deklica pomežiknila, saj sem ponoči odkrila njeno skrivnost.

Laura Štefin, 3.b

Naravoslovni dan

Bil je predzadnji dan šole v naravi.

Po zajtrku smo pripravili mape in peresnice. Posedli smo se za mize v zunanjem delu restavracije in pričeli z naravoslovnim dnem.

Učiteljica nam je najprej razdelila revije, da smo si jih pogledali, nato nam je kazala morske živali. Nazadnje smo iskali imena školjkam in polžem.

Drugi del tega dne smo spoznavali drevesa v okolici hotela. Spoznali smo vsa značilna obmorska drevesa: cedro, oljko, bor in cipreso.

In to je bil naravoslovni dan - najlepši dan šole v naravi

Andrej Turk, 4.a

Kuhali smo kompot

Vsak je v šolo prinesel jabolka ali hruške. Kuharico smo vprašali, ali nam bodo skuhalili kompot. Potem je kuharica dala lonec. In v razredu smo narezali jabolka in hruške. Nesli smo jih v kuhinjo. Tam so dodali še sladkor, limonino lupinico in vodo. Potem smo šli čez eno uro iskat kompot. Dali so nam še skodelice in žličke. Meni je bil kompot dober.

Boštjan Prelc, 2.a

Iz CUIO

DOBILI SMO NOV BAZEN

Naš Center je ustanova, ki izobražuje, vzgaja in usposablja otroke z motnjami v razvoju, ki zaradi različnih vzrokov potrebujejo tudi domsko oskrbo ter posebno skrb in nego preko celega dne. Največ med njimi je takih, ki imajo zaradi cerebralne paralize težave z gibanjem.

Otvoritev bazena - oktober 2000

Svoje sposobnosti otroci in mladostniki razvijajo v različnih dejavnostih, med drugimi tudi na športno-rekreativnem področju. Ta dejavnost je hkrati nadgradnja terapevtski dejavnosti in pomeni kvaliteten preskok.

Že več let smo čutili potrebo, da omogočimo tudi najtežje motorično prizadetim dejavnost, ki bi jim omogočala bolj enakovredno vključevanje v dodatne dejavnosti, ki smo jih nudili njihovim manj gibalno oviranim vrstnikom.

Voda je element, ki tudi motorično najtežje prizadetim osebam, torej tistim, ki niso sposobni samostojnega gibanja, to gibanje omogoči. Omogoča jim tudi sprostitev in zadovoljstvo. da niso ves čas od nekoga odvisni, to pa pozitivno vpliva na razvoj njihove osebnosti in jim daje občutek enakovrednosti.

Gradnja bazena je bila predvidena kot faza investicije adaptacije in dozidave prostorov Centra že v letu 1987/88. Zaradi pomanjkanja finančnih sredstev je bila preložena na kasnejše obdobje. Ministrstvo za šolstvo in šport je investicijo uvrstilo v plan za leto 1999.

Oktobra tega leta smo podpisali pogodbo z izvajalcem, ki je bil izbran na javnem natečaju - to je Primorje Ajdovščina, d.d.

Naša volja in zagnanost je bila kot zajezena voda: ko smo začeli z gradnjo, je ta voda stekla le kot tanek curek, čez čas pa pritislila tako, da so se porušile vse ovire in ni ga bilo, ki bi lahko zaustavil silno moč njenega toka.

Stavba je rasla, v nas je rasel nemir, v pričakovanju smo preslišali hrup in potrpežljivo prenašali vrvež okrog gradbišča in v sami hiši, saj smo hkrati z bazenom pridobili tudi nove prostore za glasbeno sobo, zbornico pedagoških delavcev, dve odprti terasi v 2. nadstropju stare stavbe in nove prostore za razvojni oddelek vrtca (približno 200 m novih površin).

Dimenzije bazena so 12,5 x 7 m, globina pa od 1,20 do 1,50 m. Bazen je polkrožne oblike, brez roba, tako da je dostop do vode nemoten. Na nižjem delu bazena je urejen dostop preko "rampe". Poleg plavanja in gibanja v vodi so v bazenu omogočeni tudi razni sistemi masaž in protitok za

povečanje intenzivnosti plavanja.

Posebej moramo omeniti vrhunsko bazensko tehniko za čiščenje in vzdrževanje kvalitete bazenske vode. Osnovni princip čiščenja vode je ozoniranje, ki omogoča vzdrževanje čistoče vode brez visokih koncentracij klora in ostalih potrebnih dodatkov.

Zdaj imamo to novo pridobitev - bazen. Zavedamo se, da je izkoriščenost take naložbe samo za našo dejavnost premajhna, zato smo načrtovali in zgradili poseben vhod tudi za zunanje uporabnike, z garderobami in sanitarijami.

Ko bosta dva naša delavca pridobila licenco za reševanje iz vode, bomo bazen ponudili tudi organiziranim skupinam (šole, vrtec, društva).

Načrte smo uspešno pripeljali do konca. Naj bo bazen tisto, po čemer si bomo zapomnili začetek tisočletja v zgodovini življenja Centra.

Zdenka Fučka, ravnateljica Centra

Iz društev

VPIS NOVIH ČLANOV

Folklorno društvo Vipava vpisuje nove člane v mladinsko skupino. Vabimo mlada dekleta in fante, ki radi plešejo in so stari več kot 15 let, da se nam pridružijo. Pričakujemo vas v naslednjih dveh sobotah ob sedmih zvečer v OŠ Draga Bajca v Vipavi ali pa nas pokličite na tel.: 041 724 898.

Obveščamo vse, ki jim je folklor všeč in so starejši od 35 let, da vpisujemo člane v starejšo skupino Folklornega društva Vipava. Vabimo vas, da nas pokličete na telefon 041 724 898 in nam zaupate svoj naslov, ali pa nas obiščite na vajah ob sobotah zvečer v OŠ Draga Bajca v Vipavi.

V društvo vabimo tudi glasbenike, ki igrajo harmoniko, klarinet, violino, kontrabas in podobno. Zagotavljamo vam, da vam bo med nami lepo, še lepše pa bo nam plesalcem, ko bomo lahko na vašo melodijo plesali.

Tone Goričan, predsednik

* * *

POPRAVEK

V Vipavskem glasu št. 53 na strani 38 so v razlagi za Preteklost v podobi podatki v zadnjem stavku napačni. Razlaga se pravilno glasi takole: Tako je ocenil zato, ker je bila mačeha njegovega očeta doma z Zemona. Pisala se je Frančiška Kodelja. Njen oče je bil kletar na gradu Zemono pri grofu Lanthieriju. Frančiška se je poročila v Dobravlje, kjer so se fotografije tudi ohranile. Bralcem se za to neljubo napako opravičujem.

Magda Rodman

OBVESTILO

Ponovno prosim vse, ki pišete svoje prispevke za VG, da jih pišete z enovrstičnim razmakom. Tako mi boste olajšali lektoriranje.

Breda Butinar

MOJ PRIJATELJ ALEŠ

Aleš Sorta (1914-1943)

Aleš Sorta, doma iz Manč pri Vipavi, je bil rojen 1914. leta. Bil je tovariš in prijatelj. Ko je služil v italijanski vojski pri letalcih, se je večkrat spomnil tudi name ter napisal pismo ali razglednico; in vedno je bila zraven tudi pesem, dolga ali kratka, da sem včasih kar strmela nad njegovim razumom.

V začetku leta 1942 se je oglasil pri meni in vedela sem, da ima namen iti v partizane. Zahvalila sem se mu za vse lepe spomine, posebno za pesmi. Zaupal mi je, da je imel tri zvezke polne pesmi, a se je bal, da bi kdo zaradi tega nastradal, pa jih je sežgal. Rekla sem: "Zakaj si to storil?", pa mi je odgovoril: "Saj imam v glavi vse tri zvezke, in bom lahko še vse to napisal oz. ponovil."

Odšel je. Bil je hraber partizan, padel je 1943. leta na goriški fronti, in vse te dragocene stvari so šle za večno z njim...

Meni je ostalo le pismo in pesem Spomin na dom. Vso drugo njegovo pošto sem skrila, a je vse zgorelo.

Marica Gul, Lože

SPOMIN NA DOM

*Domača zemlja, draga ti,
kjer tekla mi je zibel.
Ti zemljica najljubša si,
kar križem svet sem videl.*

*Bog okrasil te je s čudesi,
dal studenec, polje, gozd.
So ti straža grički krasni,
kjer se smeje v njih grozd.*

*Iz zvonikov naših
vije se doneč bim-bom.
Kako zvečer v urah trudnih
vse k počitku spremlja zvon.*

*Po dolgi zimi lastovke
čez morje dospe nazaj,
nikdar niso pozabile
ljubi tudi njim ta kraj.*

*Dolina, oh Vipavska ti,
ni po tebi petja več.
Sinovi tvoji vrli vsi,
kje po tujem zdaj so preč?*

*Kdaj nam bode burja mila
porodila oni dan,
ko usoda povrnila
bo sinove na svoj dom.*

*Tudi jaz kot žrtev usode,
nate mislim, ljubi dom.
Če tujina grob mi bode,
mrtev o tebi sanjal bom.*

ISKRICE

Le z mirom v sebi si zmožen zares odpreti oči v svet. In ob pozornem gledanju je vsak košček sveta lep, srečen, živ.

Življenje je mnogo prekratko in naš svet mnogo premajhen, da bi iz njega naredili bojišče. (Phil Bosmans)

Če so ljudje hudobni, jih je preveč, četudi bi bil en sam; če pa so dobri, jih je zmeraj premalo, pa naj bi jih bilo še toliko. (Jurij Humar)

Najbližji smo velikemu, ko smo veliki v ponižnosti. (Tagore)

Ljubezen nosi bremena in ne čuti bremena. (Anthony de Mello)

IN MEMORIAM

SLOVO OD MARJANA FABČIČA

Na pokopališču v Stari Gori smo se 22.8.2000 poslovili od našega dolgoletnega cvetličarja Marjana Fabčiča. Na željo nekaterih krajanov Vipave, ki se njegovega pogreba niso mogli udeležiti, objavljamo besedo slovesa ob njegovem grobu v imenu vseh, ki smo polnih triindvajset let hodili kupovat cvetje v njegovo cvetličarno v Vipavo v ulici Vojana Reharja:

Spoštovani Marjan, dragi žalujoči in vsi tu prisotni!

Vsaka smrt zareže bolečino in pusti za seboj sledove življenja, ki ga ni več. Tako čutimo tudi mi v Vipavi ob spoznanju krute resnice, da našega cvetličarja Marjana ne bo več med nami. Vrata njegove in naše cvetličarne so zaprta. Na njih visi obvestilo o njegovi prerani smrti.

Dragi Marjan! Pravijo, da nam rojenice že ob rojstvu napovedo usodo. Ta je bila zate že v otroških letih težka, saj si bil otrok vojne in odraščal si v povojni revščini. Kljub temu so ti sojenice določile blag in prijazen značaj, s katerim si nas bogatil vsakokrat, ko smo stopili v tvojo in našo cvetličarno v Vipavi. Tam si nas zvesto čakal dan na dan, da pridemo k tebi ob veselih in žalostnih trenutkih življenja. Tvoje cvetje nam je krasilo grobove in lepšalo naše domačije. Ob vsakem srečanju s teboj si nam podaril toplo besedo, pogovor, kot je v navadi med dobrimi prijatelji. Že na vratih si prepoznal naše želje in tvoj nasvet o nakupu je bil iskren in pošten. Zato smo te imeli radi.

Posebno živahno je bilo v cvetličarni, ko je prišla pomlad. Ti si nam jo pokazal v tisočerihih barvah cvetja in bujnih sadikah. Med nami si tako delal in živel polnih 23 let in si postal del nas Vipavcev.

Tudi ko te je huda bolezen že načela, si ohranil vester obraz in nisi o bolezni potožil. Zato smo težko sprejeli vest o tvoji smrti. Čeprav te ni več, te bomo še dolgo čutili med nami kot dobrega človeka, domačina iz Podgriča in Slovenca v pravem pomenu besede. Stvarniku smo lahko samo hvaležni za tisoče srečanj s teboj. Počivaj v miru in hvala ti za vse.

Iskreno sožalje ženi Vanji, sinu Tadeju, bratu Mirku in ostalim sorodnikom z željo, da bi našli moč in tolažbo v težkih dnevih žalovanja za teboj.

Tvoji Vipavci

Magda Rodman

KNJIGI ŽIVLJENJE OB TRTI IN KRŠINU OB ROB

Z velikim veseljem sem prebrala zanimivo knjigo "Življenje ob trti in kršinu". Nekateri pričevalci niso dočakali njenega izida. A žal se je v knjigo prikradla marsikatera nehotena netočnost. Naj jih nekaj navedem.

Anka Pregelj npr. piše, da ji je moj soprog, pok. Josip Kostanjevic, izročil v varstvo čebele 1937. leta, predno je šel v Italijo v konfinacijo.

Moj mož je bil konfiniran od 1932. do 1934. leta in se je potem vrnil v Vipavo s svojo prvo ženo Lauro. Takrat si je začel napravljati čebele, in si jih je res, dokler ni bil 1942. leta vpoklican v italijansko vojsko, "battaglione speciale", napravil 30 panjev. V tem času je celo za neko italijansko tovarno zbiral med po Vipavski dolini in od tega dobil neko provizijo. Vedno je pravil, da so mu nekoč dali zabojček bombonov "Mellitosio". Ko je bil gospodar iz Novakovega mlina vpoklican v vojsko, je moj mož hodil oskrbovat čebele tudi tja. Živo mi je ostalo v spominu, da mi je pravil: tam je bila velika družina, starši in otroci, strici, tete, pestrna, nekaj kvalificiranih delavcev (mlinar, žagar, občasno kovač) ter več hlapcev, dekel in dninarjev. Za vse se je kuhala enaka hrana, edino jedli niso skupaj, in sicer zato, da bi se vsi posli različnih stanov v miru med jedjo pogovorili. V kuhinji je jedla družina in pestrna, v hiši kvalificirani delavci, med katere so prištevali tudi mojega moža, v veži pa hlapci, dekle in dninarji.

Ko je bil moj mož 1942. leta vpoklican, so Novakovi njegovim prinesli še nekaj denarja za njegovo delo. Pregljeva pa je med vojno (1942-45) pomagala Kostanjevcovim oskrbovat čebele, kar mi je mož večkrat pravil.

Kar pa zadeva pričevanja Alberta Ferjančiča, je bilo tako, da je ob izkrcanju zaveznikov na Siciliji oficir razdelil enoto na več delov in rekel, naj se vsak znajde po svoje. Tako se je moj mož ločil od ostalih Vipavcev in bil zajet. Nekaj časa je moral opravljati prav hudo in žalostno delo - odkopavati mrličje izpod ruševin. Nato je bil tudi on odpeljan v Afriko kot angleški jetnik. Z njimi so ravnali kar človeško, a so trpeli hudo žejo, verjetno vojska še zase ni imela vode. Vendar so ujetnike vsak dan zagnali po peščeni plaži v morje, da bi se ohladili. Stražar je sedel na obali v uti, jetniki pa so povsem nagi le s čizmi na nogah po vročem pesku koracali do morja. Iz morja je bilo potem videti le velikansko vrsto čevljev; možu sploh ni bilo jasno, kako je vsak potem našel svoje.

Nato so jih preselili v neko drugo taborišče. Ko so jih prepeljevali, so šli s kamioni mimo nekega neobranega vinograda. Stražarjem so se žejni ujetniki smilili, saj uiti niso imeli kam, pa so jih spustili, da so se nazobali grozdja. V taborišču, kamor so dospeli, je bilo vode dovolj, in tam je moj mož podpisal za v angleško vojsko, in sicer je najprej delal v kuhinji, kasneje, ko se je vrnil v Italijo, je bil navaden vojak.

Vendar mu te angleške vojske v vojaško knjižico JLA niso vpisali. Zapisali so le, da je bil v italijanski vojski od 15.9.1942 do 15.8.1943 "u italijanskoj vojski protiv saveznika". Vojni raspored je prečrtan s tušem, in piše, da je razporejen v "civilno službo v občini Ajdovščina". To piše v slovenščini.

1950. leta, ne več mlad, je bil vpoklican za en mesec v rezervo v Klani. Pravil mi je, da je s prijatelji videl luči na Reki, in si mislil, kdo ve, kaj more tam biti!

No, še nekaj veselega sem doživela od moževih bojnih tovarišev. Nekako 1965. leta je bila v Vipavi čebelarstva razstava. Neki Rupnik iz Idrije je kot strokovnjak za kuho čebeljih voščin prispeval nekaj lepih eksponatov. Mož je ta dan moral v službo, in mi rekel, ko pride Rupnik iz Idrije, naj ga lepo sprejemem in mu razkažem naše skromno čebelarstvo. Pa se okrog poldneva pojavi možakar, pijan in razcapan, ter se predstavi za Rupnika iz Idrije. Pomislila sem "od učenjaka

do bedaka su dva koraka" ter možakarja lepo sprejela. Jedel je kot volk, še več pa pil. Pokazala sem mu naše čebele, a se mi je zdelo, da se jih nekako boji. Omenila sem mu neki njegov članek v "Slovenskem čebelarju", pa je rekel, da je naročen le na Primorske novice. Na to je rekel, da gre h Kastelanu na Zemono. "Kaj pa boste pri njem, saj on sploh nima čebel!" "Kaj imate pa vi danes s čebelami?" je dejal in jo odkuril. Ko je mož prišel domov, sem ga pošteno nadrla, kakšne ljudi mi pošilja. On je hotel počiti od smeha. Pravi Rupnik mu je namreč telefoniral v službo, da ne more priti, ta Rupnik pa je bil skupaj z mojim možem v "battaglione speciale", a ker se v Idriji 87% prebivalstva piše Rupnik, je kaj lahko prišlo do zamenjave.

Kar zadeva prekomorcev, sem imela tudi z njimi kaj zanimive opravke. Ne vem, katerega leta so tudi prekomorci dobili (France Pintarjev bi rekel) "status borcusa". Seveda so prišli prosit, da bi jim "stipkala" potrebno. Jaz nisem vedela kako, pa je mož vprašal pristojnega: "Mojo ženo oblega cela četrta prekomorska, povejte, kako se to naredi". Stvar ni bila posebno zapletena, in sem se je lotila. Prvi dan pride k meni neka gospa. Rečem ji, naj raje pošlje moža, on bo bolje vedel. "Kje neki, ko se on napije, ne zna drugega praviti kot o prekomorcih, to jaz kar dobro obvladam." Seveda sem zapisala vse, kar mi je povedala, in je bilo tako točno, da je bila prošnja res odobrena. Drugi dan pride neki možakar iz okolice, prav pošteno pijan. S seboj je imel veliko torbo polno knjig o prekomorcih, in zahteval, da od tam izkopljem, kod je hodila njegova brigada. Ker pa je bil na mizi slučajno tudi litrček, ga je pridno praznil. Kako sem stvar rešila, in kako je uspela, se ne spominjam, vem pa, da sem debelo uro študirala te prekomorske knjige in nekaj iz njih izvlekla.

Tretji slučaj je bil še bolj zanimiv. Pride k meni naš prijatelj Franc Meze. Ker je po poklicu asfalter, in vozi cestni valj, so mu dali voziti kar tank. Lepo mi je razlagal, kod je hodil, in zaključil: "Po neki zelo strmi ulici smo se spuščali proti Reki, a s sosednjega hriba so streljali na nas". Ni čudno, Sušak in Reka sta različni mesti, Sušak je bil osvobojen 21.4.1945, Reka pa šele 3. maja, in zato se tako imenuje ladjedelnica". "No, vižal sem tank po tej strmi ulici, nekakšna dekleta pa so kotalila kamenje s ceste, saj ga je bilo od ruševin kar dosti. Streljanje z onega hriba se je stopnjevalo, jaz nisem vedel, kako ustaviti tank. Vsa dekleta so odskočila, nazadnje so ostale le tri, in še te so se skrile v neko vežo!" Posvetilo se mi je. Strmi ulici pravimo Krimeja, čeprav ima drugo uradno ime, poslednja tri dekleta pa smo bile tri Ružičeve sestre! Tako sem se s Francem Mezetom srečala že konec aprila 1945. leta, pa nisva vedela, da nas bo oba - vsakega po svoji liniji - sveti zakon pripeljal v Vipavo!

Nada Kostanjevic

ZA RAZVEDRILO

ANEKDOTA

o Antonu Hribarju, vipavskem učitelju v letih 1859 - 1865, hkratnemu organistu, pevovodju in plodovitem skladatelju. Poleg vestnega opravljanja službenih obveznosti se je neumorno posvečal glasbi in svojemu številčno močnemu pevskemu zboru, katerega je uspel vzgojiti do dotedaj neslutene višine. S tem domačim zborom je marsikje prirejal koncerte, največji sloves pa je z njim pridobil v Gorici ob otvoritvi čitalnice, o čemer je obširno poročal tedanji časopis Novice. Nastopal pa je predvsem v domačem Trgu in prav tu si je ob enem teh koncertov prislužil duhovito anekdoto.

Bilo je tik za tem, ko so ob premoru ali zaključku koncerta spustili zaveso. Sledil je zaslužen aplavz. Tedaj se je pevovodja s hrbtom obrnjen postavil za zaveso in globoko priklonjen odmaknil

dolga škrica fraka ter začel ploskati obojerno po svoji napeti zadnji plati. Toda, ko je zaslišal iz dvorane nenavadno močan crescendo aplavza, je pogledal izpod koraka in spoznal, da ima za seboj odprt zastor... Hudomušnež, zadolžen pri zavesi, je domiselno poskrbel za dodatno točko programa v izjemen užitek publiki in hkrati pripomogel akterju do posebnega, nagradnega aplavza. Toliko iz spomina, po že davni pripovedi mojega očeta.

Vredno je pogledati, kaj o tako zaslužnem nekdanjem vipavskem učitelju piše biografski leksikon. HRIBAR Anton, rojen v Tuhinju pri Kamniku 4.6.1839. - Kot učiteljskičnik je zložil latinsko mašo. - V Vipavi je dobil stalno službo kot učitelj. 1865 je dobil mesto na deški vadnici v Gorici in 1879 postal njen vodja. V Gorici je razvil veliko glasbeno dejavnost: učil na raznih zavodih, vodil čitalniški pevski zbor, zbor slov. srednješolcev in ustanovil PD Slavec. Veljal je za izrednega zborovodjo in organizatorja. Marljiv je bil tudi kot skladatelj in njegove skladbe so se širile s prepisovanjem. Nekatere njegove pesmi so na Goriškem ponarodele: Slovenka, Slovan, Slavček, Pobratimija, Kvišku sinovi, Ivanka Slovenka za dvospev za moški glas in klavir. Napisal je tudi nekaj kantat, glasbo k igrama A. Klodiča, Novi svet in Materin blagoslov. Za spevoigro Prepri o ženitvi mu je deželni odbor v Lj. podelil visoko nagrado. Poleg tega je zložil še nekaj maš in mnoge cerkvene pesmi. Znameniti avstr. kritik in esteta Eduard Hanslick (1825-1904) se je pohvalno izrazil o njegovih skladbah. Njegovo zapuščino je dobil A. Hribar. Bil je dober in blag prijatelj, kot učitelj vesten, marljiv in tenkočuten. Zaradi zaslug v šoli mu je podelil cesar zlat križec. - Hribar je s svojo vitalno organizacijsko voljo in z visoko umetniško poustvarjalno močjo postavil temelje pevskemu delovanju v času čitalnic na Vipavskem in Goriškem in ni bilo moža do konca 19. stoletja, ki bi ga v tem pogledu presegel. Umrli je 8. maja 1887 v Gorici. Temu sestavku iz leksikona bi bilo treba dodati, da ima Hribar zelo obsežen opus cerkvenih pesmi, ki so po nekako 120 letih v glavnem zastarele, vendar so mnoge še objavljene v novjših zbirkah in so tudi primerne za sodobno petje.

Vinko Premrl

Hlapčeva selitev

V spomin se mi je končno vrnila zanimiva dogodivščina, ki mi je o njej pripovedoval oče, najbrž že pred sedemdesetimi leti. Toda v zgodbi pogrešam dva podatka, ki bi morala dopolnjevati pripoved, to je ime hlapca in čas, v katerem je odigral komedijo. Najverjetneje mi ju oče ni povedal, morda zato, ker sta že njemu ušli iz spomina ali pa je menil, da bi bilo meni hlapčevo ime nezanimivo, čas pa nepomembna podrobnost.

Bilo je na dan svetega Valentina, zakonit ali vsaj uveljavljen dan, ko so si mogli hlapci zamenjati gospodarja. Ta neimenovani hlapec je bil ravno na tem, da preneha hlapčevati pri Hrovatinu in se zaposli pri drugem gospodarju - Perhavcu. Oba iz našega slavnega Trga. Selitev v tej nepomembni razdalji bi hlapec lahko mimogrede opravil, toda porodila se mu je duhovita zamisel. Da bi izpeljal selitev po svoji zamisli, je hlapec potreboval kar nekaj moč. Njegovo premoženje, ki ga je jemal s seboj na novi naslov, je bilo zbrano v skrinji, ki pa je bila napolnjena v glavnem s "praznino". To skrinjo so si štirje možje naložili na rame, pred nosače je stopil vodnik, da bi zagotavljal nemoten potek sprevoda po cesti z gostim prometom. Skrinjo sta z obeh strani spremljala dva s puškama oborožena moža. Za sicer kratkim sprevodom je stopal v spoštljivi razdalji, dostojanstvene drže - vsaj tokrat - on sam - in persona.

Vinko Premrl

KRIŽANKA

SESTAVIL VLADIMIR ANŽEL	ZDRAVELNA VRSTNA RAST. NAVADNI SLJEZ	VIPAJSKA AVTOPNEV- MATIČNA DELAVNICA	FRANČOSKA HUMORIST. TV SERIJA	OKRAJŠANO MOŠKO IME, NIKOLAJ	ŽENSKO IME	KEMUSKI ELEMENT SREBR.-BELA KOVINA	BREZ- ČUTNOST, OTOPELOST	ENAKA SOGLASNIKA	UKLON SVETLOBE V OPTIKI	NAZIV	KRATKA NEZAVEST, OMEDLEVICA (MEDICINSKO)	KEMUSKI ZNAK ZA TEHNIČNU
PREDSTAV. NOVE SMERI ZLASTI V UMETNOSTI												
NEUSLIŠANA PRIŠERNOVA LJUBEZEN												
GOSPODAR. OSAMITEV. ZAPORA								SUH, TOPEL. VETER				PERZUA
LETOVIŠKI KRAJ PRI OPATUJ				ZLOŽLJIVA HIŠICA IZ PLATNA				OLGA GRACEJ		OZIRALNI ZAJEMEK		
OVRATNA RUTA				VRSTA KROKODILA						TRIDESETA OBLETNICA		
VIPAJSKI OLAS	DEL. OBRAZA				ZAPOREDNI ČRKA			CUNJA				
AVTOMOBIL. OZNAKA REKE	IME LETOŠ. OBČ. NAOR. KORITNIKA		1000 KG AMERIŠKI LOVEC NA KOŽUHARJE		SVETOV. V ORŠ. MITOL.			VNETLJIV, STRUPEN PLIN				
INDIJANSKO PLEME V MEHICI							PRIPADNIK JUDOVSKIE VERE			DEL. RAD. SPREJ., KI MODULIRA FREKV. NIH.		SREBSKO MOŠKO IME
IME SLOV. JEZIKOSLOV. KOPITARJA							PTICA KOPARICA AVTO. OZN. PULE					
TATVINA						PRAŠIČ						
KRAJ NA PRIMORSKEM S PLEZALNO STENO				NASVET. PODUK		VAS VZHOD. OD ŽALCA				IME SLOV. PEV. PRODNIK		
GLASILO KRAJEVNE	NASILJE			KEM. ZNAK ZA RENJ			PREVOŽNO SREDSTVO			KAR POVEZUJE		STARO- JUDOVSKI KRALJ
SKUPNOSTI VIPAVA	ORM. RASTL. RESJE						MUSLIMAN. MOŠKO IME			IME SLOV. PEVKE, VILER		
DRAGO OCVIRK			NEPAMET. NEUMNOST		VRHUNSKI ŠPORTNIK		NAJVIŠJI GRŠKI BOG			PRIMORSKI PRIMEK		
NEKDANJI TURŠKI VELIKAŠ				ŽENIN ALI MOŽEV BRAT						SPODNJI DEL PROSTORA		
NARODNO OSVOBOD. BORBA				REČICA IN KRAJ NA GORENJSKEM						SPLET. ŽICE ALI VLAKNA		ŽENSKO IME
SPLOŠNO PRIZNANJE VREDNOSTI ALI VELJAVE							IME ATLETIN- JE BILAC					
REDEK IZRAZ ZA KOLO ALI ZVITEK						SLOVENSKI PRAVNIK, LJUBO		BRANE OBLAK				
ZDRAVILJEČE PRI PADOVI						PIŠAČA STARBI SLOVANOV			DOLGOREPA FAPIGA			

Rešitev križanke iz 53. številke VG

VODORAVNO: Zvonček, Ema, luteran, DAG, akant, opera, TK, infarkt, Našice, Lea, Irena, poet, kasa, por, CO, DT, milibar, ožigalkarji, piloti, Nino, Čosić, Anan

NAVPIČNO: zlatnik, OP, Vuk Karadžić, Ota, šestilo, Nen, Ina, gos, Črtica, mati, EA, NE, Pilić, knof, polk, PA, Oriana, Ederle, brin, market Cajna, Agata, Orion

Pleve in drobtine

Bog oče je ustvaril vse ljudi bose, da nas čevlji tiščijo, smo krivi sami... je zapel Ježek v neki reklami. Vipavci res nismo krivi, da nas čevlji tiščijo, saj moramo ponositi vse, kar imamo starega pri bajti, ko v Vipavi ne dobiš ne čevljev ne copat, še čevljarja ne, ki bi spravil k pameti odpisano obutev. Vsi po vrsti so obupali nad našimi nogami, prodajalne čevljev, čevljarji...

No, našla se je usmiljena duša - Metod Horvat z Razdrtega, ki skupaj s svojo soprogo na naših bosih nogah s pedikuro popravlja vso škodo, ki so jo povzročila zrela leta in pomanjkanje čevljev. V svojem simpatičnem lokalu nam nudita tudi druge fizioterapevtske usluge - kakšne, točno ne vem, a je take vrste dejavnost vsekakor v Vipavi zelo potrebna.

Imago Sloveniae - Podoba Slovenije nas je razveselila z mnogimi prireditvami: koncerti, nastopi in predavanji, tako da pravzaprav Vipavske trgatve nismo niti pogrešali. Namesto tega imamo "odprte mesece" na našem Slezencu. Najprej so ga razkopali, potem so se šele začeli dogovarjati, kaj vse bodo z odprto strugo naredili. Ta čas smo vsi okoliški prebivalci vohali čudovite vonjave, saj je Slezenc v teh sušnih dneh malokrat tekkel. Občudovali smo kupe gradbenega materiala, delavce, ki so čakali enkrat eno, drugič drugo, šefe, ki so se sprehajali z raznimi merilnimi instrumenti in načrti, povsod razmetano orodje, barako in sekret. Pot od ulice Milana Bajca do starega placa so večkrat neuspešno poskušali zapreti, končno so nam jo milostno dovolili, a je bolj "telovadna". Z otroškim vozičkom in kariolo še za silo prideš skozi, dva človeka z marelo pa se sploh ne moreta srečati. Resnično smo veliki ljubitelji kulture, če smo se kljub vsem težavam prebili do kulturnih ustanov v stari šoli, ki bi ji bolj pristajalo ime kulturni dom. Knjižnico redno obiskujemo, glasbena šola in vaje pevskih zborov so tako diskretni, da nikogar ne motijo. V prvem nadstropju pa je našla zatočišče simpatična Baletna šola Saša. Enkrat sem "poškilila", kaj delajo. Gospa je skupino deklic (pravi, da ima občasno tudi dečke) učila skladnega gibanja in lepega vedenja, prijetnih plesov... Le tako naprej!

Z zgornjega nadstropja pa so zmetali čofat zadaj za šolo. Pobralla sem nekaj kolcev za kurjavo in notri našla še na roko kovane kroparske žeblice. Ciril me je podučil, da se jim reče Kristusovi cveki. Možetova razstava je tudi v tem našem kulturnem hramu. Komentirali jo bodo drugi. Večkrat pa sem od obiskovalk pred fotografijo Možetove trgovine slišala vzdih: "O, če se bi danes dobilo v Vipavi metrsko blago, sedaj moramo ponj v Ajdovščino!"

O avtobusni postaji ni da bi zgubljali besed! Še Dolga Poljana ima boljše. "Radio-babe" pravi, da se bo črpalka preselila v Čebelico, avtobusna postaja pa bo na sedanji črpalki. Iz vaših ust v božja ušesa! Vendar ne vemo, zakaj so zaprli simpatični bife pri Marketu, ki je bil vsesplošna posvetovalnica gospodinj, kmetov, delavcev, počivališče utrujenih nakupovalcev... Ne vem pa, če kdo žaluje za "Barom 8". Povabimo vanj popravljalca dežnikov in "škarjebrusa"...

Zakaj pa so trške kostonje letos "klatikostanjarji" pustili pri miru? Ali je temu kriva obnova starega placa ali finančno stanje lovske družine? Tako je sedaj po tleh kostonja zadosti za revmatike in ostale, ki ga uporabljajo za zdravila oziroma insekticid.

Nada Kostanjevic

VREMENSKO POROČILO

	VIPAVA	NANOS
JULIJ	216,9 l/m ² dežja, 15 deževnih dni, 7 neviht, 6x rosa, 6.7. obarvan dež - puščavski pesek, 17.7. le 10°C	276,9 l/m ² dežja, min. temp. 5°C, maks. temp. 25°C
AVGUST	29,6 l/m ² dežja, 6 deževnih dni, 3 nevihte, 13x rosa	21,1 l/m ² dežja, min. temp. 9°C, maks. temp. 30°C
SEPTEMBER	185,8 l/m ² dežja, 6 neviht, 1x toča, 8x rosa, 20.9. ob 4.40 je strela treščila v zvonik, ura se je ustavila in na stari šoli je zatrobila sirena	196,3 l/m ² dežja, min. temp. 5°C, maks. temp. 22,5°C

Nada Kostanjevic in Ivica Jež

PRISPEVKI ZA VIPAVSKI GLAS OD 31.6.2000 DO 31.10.2000

Zmaga Bajc	Milan	3.000 SIT
Dora Bratuš	Vojkova 34	1.000 SIT
Majda Clemenz	Ljubljana	2.000 SIT
Martin Jelačin	Ob Beli 2	2.000 SIT
Darko Krapež	Ozeljan	5.000 SIT
Vida Krhne	Rim	5.000 SIT
Silva in Ivan Kukovec	Loperšice 21	5.000 SIT
Irena Legat	Tabor 10	1.000 SIT
Sonja Marc	Ob Beli 3	2.000 SIT
NN HKS Vipava		1.000 SIT
Alenka Pavić	Ul. Gradn. br. 7	5.000 SIT
Družina Petrič	Gradišče	2.000 SIT
Štefka Rehar Torkar	Francija	100 FF = 3.178 SIT
Silva Roblek	Kranj	3.000 SIT
Miroslav Semenič	Kocijančičeva 3	2.000 SIT
Bruno Sever	Branik	2.000 SIT
Minka Sfiligoj	Gorica	20.000 Lit = 2.160 SIT
Martin Silvester	Ljubljana	1.000 SIT
Mara in Jože Virant	Vojkova 3	5.000 SIT
Skupaj		52.338 SIT

Vsem se najlepše zahvaljujemo!

Svoje prispevke lahko nakažete tudi na žiro račun KS Vipava 52010-645-50977
s pripisom ZA VIPAVSKI GLAS.

VIPAVSKI GLAS - glasilo KRAJEVNE SKUPNOSTI VIPAVA
OKTOBER 2000
680 izvodov

Uredniški odbor:

Gizela Furlan - urednica, Magda Rodman, Vera Poniž, Nada Kostanjevic, Vladimir Anžel in Breda Butinar - lektorica

Sodelovali so še: Jožko Humar, Božidar Premrl, Vinko Premrl, Metka Nusdorfer Vuksanović, Vida Babič, Jože Papež, Mitja Kaligarič, Vinko Lapajne, Novinarski krožek ŠGV, Ljudmila Kovač, Nika Kovačević, Teja Uršič, Mateja Gostiša, Eneja Pavič, Martin Malik, Klara Hlad, Maruša Petrič, Tjaša Poljšak, Laura Štefin, Andreja Turk, Boštjan Prelec, Zdenka Fučka, Tone Goričan, Marica Gul

Tisk: Papirna galanterija SEDMAK, Ajdovščina

VSEBINA

Iz naše preteklosti

Vergij v kočiji, Trubar pa na osličkupo goriški grofiji	stran 1
Vipava in Vipavci v ogledalu Bleiweisovih Novic	stran 2
Kapelice in znamenja v našem okolju	stran 4
Narodnoosvobodilno gibanje v Vipavi 1941 - 1945	stran 7
Aleš Bebler	stran 10
Tisočletje starega gradu - delitev gozdov	stran 12
Moje prvo romanje v Log	stran 13
Nova knjga o sardincih	stran 15

Predstavljamo vam

Majerjevi iz Lož	stran 15
------------------------	----------

Iz naše KS

Gremo v trg	stran 20
-------------------	----------

Iz naše občine

Kako smo volili v državni zbor RS 2000	stran 29
Ureditev potoka Slezenc	stran 30
Botanični muzej pod Nanosom	stran 30
Največje najdišče v Evropi	stran 34

Iz ustanov in društev

Iz ŠG

Kako poteka obnova dijaškega doma	stran 36
Od srca do srca	stran 36

Iz OŠ

Pregled dela v šol. letu 1999/2000	stran 37
Šola v naravi	stran 39
Naš športni dan	stran 42
Naravoslovni dan	stran 42

Iz CUIO

Dobili smo nov bazen	stran 43
----------------------------	----------

Iz društev

Vpis novih članov	stran 44
-------------------------	----------

Za dom in družino	stran 45
-------------------------	----------

In memoriam	stran 46
-------------------	----------

Za razvedrilo

Anekdota	stran 48
Križanka	stran 50

Pleve in drobtine	stran 51
-------------------------	----------

Vremensko poročilo	stran 51
--------------------------	----------

Ajdovščina

SP 0

VIPAVSKI

2000

352.9(497.12 Vipava)

0077974,54

COBISS

LAURICENA KNIŽNICA